CON[illegible]

IN

Conventu Theologorum [illegible]

Parliamenti [illegible]

Elaborata,

Eidem Parliamento [illegible]

Exhibita,

Quin & ab eodem, deinde [illegible]

Cognita & Approbata,

Una cum

CATECHISM[illegible]

duplici, *Majori, Minoriq[illegible]*

E sermone Anglicano [illegible]

in Latinum [illegible]

Excudeba[illegible]

Ad Lectorem præmunitio.

Benigne Lector;

MOnendus eras unum atq; alterum; & quidem imprimis illud, nos multo consilio in ea tandem sententia desedisse, in capitum versuúmque numeris margini assignandis à versione Bibliorum *Anglicana* non esse quiçquam recedendum; à qua quidem quàm proximè abest Latina *Vatabli.* Deinde verò si oratio nostra minùs fluere tibi videatur, dabis id profectò materiæ spissitudini; sin minùs splendida, cogita solennitatem. Hæc tuâ te scire intererat, & certè quidem nostrâ. *Vale.*

G. D.

Confessionis Capita.

Cap. 1 De Scriptura sacro-sancta Pag. 1

2 De Deo, & Sacro-sancta Trinitate. 8

3 De æterno Dei decreto 11

4 De Creatione 14

5 De Providentia 15

6 De hominis lapsu, de peccato ejúsque pœna 18

7 De Fœdere Dei cum homine 20

8 De Christo Mediatore 23

9 De libero arbitrio 27

10 De vocatione efficaci 28

11 De Justificatione 30

12 De Adoptione 33

13 De Sanctificatione 34

14 De Fide salvifica 35

15 De Resipiscentia ad vitam 37

16 De bonis operibus 39

17 De perseverantia sanctorum 42

18 De certitudine gratiæ & salutis 44

19 De lege Dei 46

20 De libertate Christiana déque libertate Conscientiæ 50

21 De

21 *De cultu religioso, & De sabba*
Pag. 5
22 *De Juramentis votisque licitis* 5
23 *De Magistratu civili* 6
24 *De Conjugio & Divortio* 6
25 *De Ecclesia* 6
26 *De Communione Sanctorum* 6
27 *De Sacramentis* 6
28 *De Baptismo* 7
29 *De cœna Domini* 7
30 *De censuris Ecclesiasticis* 7
31 *De Synodis & Concilijs* 7
32 *De statu hominum post mortem déque Resurrectione mortuorum* 8
33 *De ultimo Judicio* 8

Confessio Fidei.

CAP. I.

De Scriptura Sacro-sancta.

§ I. QUanquam naturæ lumen, operáque Dei cùm Creationis tum Providentiæ, bonitatem ejus, Sapientiam, potentiámque eò usque manifestant, ut homines vel inde reddantur inexcusabiles [a]: eam tamen Dei, voluntatísque divinæ cognitionem, quæ porrò est ad salutem necessaria, nequeunt nobis ingenerare [b]. Quocirca Domino complacitum est, variis quidem modis vicibúsq; Ecclesiæ suæ semetipsum revelare, suámque hanc voluntatem patefacere [c]; sed & eandem omnem postea literis consignare, quò & veritati suæ tam conservandæ quàm propagandæ meliùs consuleret, nec Ecclesia sua contra

[a] *Rom.* 2. 14, 15. *Rom.* 1. 19, 20. *Psal.* 19. 1, 2, 3. *Rom.* 1. 32. cum cap. 2. 1.

[b] 1 *Cor.* 1. 21. 1 *Cor.* 2. 13, 14.

[c] *Heb.* 1. 1.

carnis corruptelam, contra malitiam mundi Satanæque præsidio foret a solatio destituta [d]. Unde factum est, ut postquam pristini illi modi, quibus olim populo suo Deus voluntatem suam revelabat, jam desiverint [e], Scriptura Sacra sit maximè necessaria [f].

[d] *Prov.* 22, 19, 20, 21. *Luc.* 1, 3, 4. *Rom.* 15. 4. *Mat.* 4. 4, 7, 10. *Isa.* 8. 19, 20.
[e] *Heb.* 1. 1, 2.
[f] 2 *Tim.* 3. 15. 2 *Pet.* 1. 19.

§ II. Sacræ Scripturæ nomine, seu verbi Dei scripti continentur hodie omnes illi libri tam Veteris quàm Novi Instrumenti, nempe quorum inferiùs subsequuntur nomina.

Veteris Testamenti.

Genesis	*Regum* 1.
Exodus	*Regum* 2.
Leviticus	*Chronicorum* 1.
Numeri	*Chronicorum* 2.
Deuteronomium	*Ezra*
Josua	*Nehemias*
Judices	*Esther*
Ruth	*Job*
Samuelis 1.	*Psalmi*
Samuelis 2.	*Proverbia*

Ecc

Ecclesiastes
Canticum Canticorum
Isaias
Jeremias
Lamentationes
Ezechiel
Daniel
Hosea
Joel
Amos
Obadias
Jonas
Micheas
Nahum
Habacuc
Zephanias
Haggæus
Zecharias
Malachias.

Novi autem.

Evangelium secundum
Matthæum
Marcum
Lucam
Johannem
Acta Apostolorum
Pauli Epistolæ ad
Romanos
Corinthios I. II.
Galatas
Ephesios
Philippenses
Colossenses
Thessalonic. I. II.
Timotheum I. II.
Titum
Philemonem
Epist. ad Hebræos
Jacobi Epistola
Petri Epist. I. II.
Johan. Ep. I. II. III
Judæ Epistola
Apocalypsis.

Qui omnes divinâ inspiratione da
[f] *Luc.*16.29,31 *Eph.* 2. 20. *Apoc.*22.18,19. sunt in Fidei vitæque regulam [f]. 2 *Tim.* 3. 16.

§ III. Libri Apocryphi, vulg dicti, quum non fuerint divinitùs i spirati, Canonem Scripturæ nullat nùs constituunt; proindéque nulla aliam authoritatem obtinere debe in Ecclesia Dei, nec aliter quàm al
[h] *Luc.*24 27,44 *Rom.* 3. 2. 2 *Pet.*1.21. humana scripta, sunt aut approban aut adhibendi [h].

§ IV. Authoritas Scripturæ sacr propter quam ei debetur fides & ob servantia, non ab ullius aut homin aut Ecclesiæ pendet testimonio, sed
[i] 2 *Pet.*1. 19, 21. 2 *Tim.*3.16. 1 *Joh.*5. 9. 1 *Thess.*2,13. solo ejus authore Deo, qui est ipsa v ritas: eóque est à nobis recipiend quoniam est verbum Dei [i].

§ V. Testimonium Ecclesiæ ef cere quidem potest ut de Scriptura s
[k] 1 *Tim.*3,15. cra quàm honorificè sentiamus [k]; m teries insuper ejus cœlestis, doctrin vis & efficacia, styli Majestas, partiu omnium consensus, totiusque sc

bus, (ut Deo nempe omnis gloria ribuatur) plena denique quam exhibet unicæ ad salutem viæ commonstratio, præter alias ejus virtutes incomparabiles, & perfectionem summam, argumenta sunt quibus abundè se verbum Dei & luculenter probat; nihilominùs tamen plena persuasio & certitudo de ejus tam infallibili veritate, quàm authoritate divina non aliunde nascitur quàm ab interna operatione Spiritûs Sancti, per verbum & cum verbo ipso in cordibus nostris testificantis [l].

[l] 1 *Joh.* 2. 20, 27. *Joh.* 16. 13, 14. 1 *Cor.* 2. 10, 11, 12. *Isai.* 59. 21.

§ VI. Consilium Dei universum de omnibus quæ ad suam ipsius gloriam, quæque ad hominum salutem, fidem, vitámque sunt necessaria, aut expresè in Scriptura continetur, aut consequentiâ bonâ & necessariâ derivari potest à Scriptura; cui nihil deinceps addendum est, seu novis à spiritu revelationibus, sive traditionibus hominum [m]. Internam nihilominùs illuminationem Spiritûs Dei ad salutarem eorum perceptionem, quæ in ver-

[m] 2 *Tim.* 3. 15, 16, 17. *Gal.* 1. 8, 9. 2 *Thes.* 2. 2.

bo Dei revelantur, agnoscimus esse omn
[n] *Joh. 6. 45. 1 Cor. 2. 9, 10, 12.* necessariam [n]: quinetiam nonnulla retu
esse circumstantias cultum Dei spe- Dei
ctantes & Ecclesiæ regimen, iis cum den
humanis actionibus & societatibus ecu
communes, quæ naturali lumine ac pro
prudentiâ Christianâ secundùm ge- ad i
[o] *1 Cor. 11. 13, 14. 1 Cor. 14. 26, 40.* nerales verbi regulas (perpetuò qui- con
dem illas observandas) sunt regu- re
landæ [o]. ling

§ VII. Quæ in Scriptura conti- lect
nentur non sunt omnia æquè aut in se scri
perspicua, aut omnibus hominibus evi- mù
[p] *2 Pet. 3. 16.* dentia [p]: ea tamen omnia quæ ad sa- jub
lutem necessaria sunt cognitu, creditu, in
observatu, adeo perspicuè, alicubi sal- qu
tem in Scriptura, proponuntur & ex- rer
plicantur, ut eorum non docti solùm, len
verùm indocti etiam ordinariorum ac
debito usu mediorum, sufficientem as- tie
[q] *Psal. 119. 105, 130.* sequi possint intelligentiam [q]. ru

§ VIII. Instrumentum Vetus te
Hebræâ linguâ (antiquo Dei populo Q
nempe vernaculâ) Novum autem sti
Græcâ, (ut quæ apud Gentes maximè ra
omnium

omnium tunc temporis, quum scribe-
retur illud, obtinuerat) immediatè à
Deo inspirata, ejúsque curâ & Provi-
dentiâ singulari per omnia huc usque
secula pura & intaminata custodita, ea
propter sunt authentica [r]. adeo sanè ut
ad illa ultimò in omnibus de religione
controversiis Ecclesia debeat appella-
re [s]. Quoniam autem Originales istæ
linguæ non sunt toti Dei populo intel-
lectæ, (Quorum tamen & jus est ut
scripturas habeant, & interest pluri-
mùm, quíque eas in timore Dei legere
jubentur & perscrutari [t]) proinde sunt
in vulgarem cujúsque Gentis, ad
quam pervenerint linguam transfe-
rendæ [u], ut omnes, verbo Dei opu-
lenter in ipsis habitante, Deum grato
acceptóque modo colant *, & per pa-
tientiam ac consolationem Scriptura-
rum spem habeant [x].

[r] *Matt.* 5. 18.

[s] *Isai.* 8. 20. *Act.* 15. 15. *Joh.* 5. 39, 46.

[t] *Joh.* 5. 39.

[u] 1 *Cor.* 14. 6, 9, 11, 12, 24, 27, 28.

* *Col.* 3. 16.

[x] *Rom.* 15. 4.

§ IX. Infallibilis Scripturam interpretandi regula est Scriptura ipsa. Quoties igitur cunque oritur quæstio de vero plenóque Scripturæ cujusvis sensu, (unicus ille est non

multiplex) ex aliis locis, qui apertiùs loquuntur, est indagandus & cognoscendus [y].

y 2 Pet. 1. 20, 21 Act. 15. 15, 16.

§ X. Supremus judex, à quo omnes de religione controversiæ sunt determinandæ, omnia Conciliorum decreta, opiniones Scriptorum Veterum, doctrinæ denique hominum, & privati quicunque Spiritus sunt examinandi, cujúsque sententiâ tenemur acquiescere, nullus alius esse potest, præter Spiritum Sanctum in Scriptura pronunciantem [z].

z Mat. 22. 29, 31 Eph. 2. 20. cum Act. 28. 25.

Cap. II.

De Deo & Sacro-sancta Trinitate.

§ I. Unus est unicúsque [a], vivens ille & verus Deus [b]: qui idem est essentiâ & perfectione infinitus [c], Spiritus purissimus [d], invisibilis [e], sinè corpore, sinè partibus [f], sinè passionibus [g], immutabilis [h], immensus [i],

Deut. 6. 4. 1 Cor. 8. 4, 6. 1 Thes. 1. 9. Jer. 10. 10. Joh. 11. 7, 8, 9 Rom. 26. 14. Joh. 4. 24. 1 Tim. 1. 17.

a Deut. 4. 15, 16. Joh. 4. 24. cum Luc. 24. 39. g Act. 14. 11, 15. h Jac. 1. 17. Mal. 3. 6. i 1 Reg. 8. 27. Jer. 23, 23, 24.

ternus [k], incomprehensibilis [l], omnipotens [m]; summè sapiens [n], summè sanctus [o], liberrimus [p], maximè absolutus [q]; operans omnia secundùm consilium immutablis suæ ac justissimæ voluntatis [r], ad suam ipsius gloriam [s]; eumque summâ benignitate [t], gratiâ, misericordiâ, & longanimitate; bonitate abundans & veritate; condonans iniquitatem, transgressionem & peccatum [u]; studiosè quærentium ipsum remunerator *, sed & in judiciis suis justissimus idem ac tremendus maiestate [x]; peccatum omne perosus [y], & nullum fontem nullo unquam absolvet modo [z].

§ II. Omnem vitam [a], omnem gloriam [b], bonitatem [c], beatitudinémq; [d] omnem in sese habet & à seipso totus; qui solus in se sibíque est ad omnia sufficiens; creaturarum, quas ipse condidit, nullius egens [e], nec gloriam ab eis derivans ullam [f], verùm in illis, per eas, iis ipsis, ac super eas propriam ipsius gloriam tantummodò manifestans. Is omnis entitatis fons unicus, à quo, per quem, & ad quem

k *Psal.* 90. 2.
l 1 *Tim.* 1. 17.
l *Psal.* 145. 3.
m *Gen.* 17. 1. *Apoc.* 4. 8.
n *Rom.* 16. 27.
o *Isai.* 6. 3. *Apoc.* 4. 8.
p *Psal.* 115. 3.
q *Exod.* 3. 14.
r *Eph.* 1. 11.
s *Prov.* 16. 4. *Rom.* 11. 36.
t 1 *Joh.* 4. 8, 16.
u *Exod.* 34. 6, 7.
* *Heb.* 11. 6.
x *Nehem.* 9. 32, 33.
y *Psal.* 5. 5, 6.
z *Nah.* 1. 2, 3. *Exod.* 34. 7.
a *Joh.* 5. 26.
b *Act.* 7. 2.
c *Psal.* 119 68.
d 1 *Tim.* 6. 15. *Rom.* 9. 5.
e *Act.* 17. 24, 25.
f *Job.* 22. 2, 3.

quem omnia [g]; summúmque in
dominium habet, ac per illa, pro il
in illa pro suo arbitrio quidlibet age
potestatem [h]. In conspectu ejus ape
sunt omnia ac manifesta [i]; scien
ejus infinita est, infallibilis, atque
creatura independens [k], adeò ut
contingens incertúmve nihil sit [l];
omnibus ejus consiliis, operibus
mandatis est sanctissimus [m]. Quicq
cultûs, quicquid officii, quicquid o
sequii ab Angelis illi, ab hominib
aut à quavis alia creatura exigere p
cet, id illi omne jure optimo debetu

§ III. In Deitatis unitate perso
tres sunt unius ejusdemque essenti
potentiæ, ac æternitatis; Deus P
ter, Deus Filius, ac Deus Spiri
Sanctus [o]. Pater quidem à nullo
nec genitus nempe nec procedens:
lius autem à Patre est æternè genitus
Spiritus autem Sanctus æternè proc
dens à Patre Filióque [q].

[g] *Rom.* 11 36.
[h] *Apoc.* 4. 11. 1 *Tim.* 6.15. *Dan.* 4.25,35.
[i] *Heb.* 4. 13.
[k] *Rom.* 11. 33, 34. *Psal.* 147. 5.
[l] *Act.* 15. 18. *Ezech.* 11. 5.
[m] *Psal.* 145.17 *Rom.* 7. 12.
[n] *Apoc.* 5. 12, 13, 14.
[o] 1 *Joh.* 5, 7. *Mat.* 3. 16,17. *Mat.* 28.19. 2 *Cor.* 13. 14.
[p] *Joh.* 1.14,18.
[q] 1 *Joh.* 15. 26. *Gal.* 4. 6.

C A

Cap. III.

De æterno Dei Decreto.

1. Deus, è sapientissimo sanctissimóque consilio voluntatis suæ, liberè ac immutabiliter, quicquid [a] quam evenit, ab omni æterno ordinavit [a]; ità tamen, ut indè nec author peccati evadat Deus [b], nec voluntati creaturarum sit vis illata, neque libertas aut contingentia causarum secundarum ablata sit, verùm potiùs stabilita [c].

§ 2. Quamvis omnia cognoscat Deus, quæ suppositis quibusvis conditionibus sunt eventu possibilia [d]; non tamen ideò quicquam decrevit quoniam illud præviderat aut futurum, aut positis talibus conditionibus eventurum [e].

§ 3. Deus, quò gloriam suam manifestaret, nonnullos hominum ac Angelorum [f] decreto suo ad æternam vitam prædestinavit, alios autem ad mortem æternam præordinavit [g].

§ 4. Prædestinati illi & præordinati

[a] *Eph.* 1. 11. *Rom.* 11. 33. *Heb.* 6. 17. *Rom.* 9. 15, 18.
[b] *Jac.* 1. 13, 17. 1 *Joh.* 1. 5.
[c] *Act.* 2. 23. *Mat.* 17. 12. *Act.* 4. 27, 28. *Joh.* 19. 11. *Prov.* 16. 33.
[d] *Act.* 15. 18. 1 *Sam.* 23. 11, 12. *Mat.* 11. 21, 23.
[e] *Rom.* 9. 11, 13, 16, 18.
[f] 1 *Tim.* 5. 21. *Mat.* 25. 41.
[g] *Rom.* 9. 22, 23 *Eph.* 1. 5, 6. *Prov.* 16. 4.

nati homines Angelíque, particula
ter sunt ac immutabiliter designa
certúsque illorum est ac definitus n
merus, adeò ut nec augeri possit n
imminui [h].

[h] 2 *Tim.* 2. 19. *Joh.* 13. 18.

§ 5. Qui ex humano genere s
ad vitam prædestinati, illos Deus a
jacta mundi fundamenta, secundù
æternum suum ac immutabile prop
situm, secretúmque voluntatis
consilium & beneplacitum elegit
Christo ad æternam gloriam, id
ex amore suo & gratia merè gratu
nec fide, nec bonis operibus, nec in
illáve perseverentiâ, sed neque u
aliâ re in creatura, prævisis, ipsum t
quam causis aut conditionibus ad
moventibus [k]; quò totum nempe
laudem cederet glorioſæ suæ gratiæ

[i] *Eph.* 1. 4, 9, 11. *Rom.* 8. 30. 2 *Tim.* 1. 9. 1 *Thes.* 5. 9.

[k] *Rom.* 9. 11, 13, 16. *Eph.* 1, 4, 9. [l] *Eph.* 1. 6, 12.

§ 6. Quemadmodum autem D
electos ad gloriam destinavit, sic o
nia etiam quibus illam consequan
media præordinavit, voluntatis
proposito æterno simul & liberrim
Quapropter electi, postquam la
essent in Adamo, à Christo sunt
dempti [n]; per Spiritum ejus, opportu
temp

[m] 1 *Pet.* 1. 2. *Eph.* 1. 4, 5. *Sph.* 2. 10. 2 *Thes.* 2. 13. [n] 1 *Thes.* 5, 9, 10 *Tit.* 2. 14.

npore operantem, ad fidem in Chri-
m vocantur efficaciter; justifican-
r, sanctificantur [o], & potentiâ ipsius
r fidem custodiuntur ad salutem [p].
ec alii quivis à Christo redimuntur,
ocantur efficaciter, justificantur,
doptantur, sanctificantur & salvantur,
ræter electos solos [q].

§ 7. Reliquos humani generis Deo
acuit secundùm consilium voluntatis
æ inscrutabile (quo misericordiam
o libitu exhibet abstinétve) in glori-
n supremæ suæ in creaturas potesta-
, præterire; eósque ordinare ad
nominiam & iram pro peccatis suis,
l laudem justitiæ suæ gloriosæ [r].

§ 8. Doctrina de sublimi hoc præ-
stinationis mysterio non sine summa
ra & prudentia tractari debet [s], quò
mirùm homines, dum voluntati Dei
verbo ejus revelatæ advertant ani-
os, eíque debitam exhibeant obedi-
tiam, de efficaci sua vocatione certi-
res facti, ad æternæ suæ electionis as-
rgere possint certitudinem [t]. Ità
emum suppeditabit hæc doctrina
udandi, reverendi, admirandíque
Deum

[o] *Rom.* 8. 30. *Eph.* 1. 5. *2 Thess.* 2. 13. [p] *1 Pet.* 1. 5. [q] *Joh.* 17. 9. *Rom.* 8. 28. & finem. *Joh.* 6. 64 65. *Joh.* 10. 26. *Joh.* 8. 47. *1 Joh.* 2. 19.

[r] *Mat.* 11. 25, 26 *Rom.* 9. 17, 18, 21, 22. *2 Tim.* 2. 19, 20. *Jud.* v. 4. *1 Pet.* 2. 8.

[s] *Rom.* 9. 20. *Rom.* 11. 33. *Deut.* 29. 29.

[t] *2 Pet.* 1. 10.

Deum argumentum [u], quin etiam militatis, diligentiæ, & consolatio copiosæ omnibus sincerè obedienti evangelio *.

[u] Eph. 1. 6. Rom. 11. 33. * Rom. 11. 5, 6, 20. 2 Pet. 1. 10. Rom. 8. 33. Luc. 10. 20.

Cap. IV.

De creatione.

§ 1. DEo, Patri, Filio, & Spiritu sancto, complacitum est quò æternæ suæ cùm potentiæ tum sapientiæ bonitatísque gloriam manifestaret [b], mundum hunc, & quæ in eo cõtinentur universa tam visibilia quàm invisibilia, in principio intra sex dierum spatium creare, seu ex nihilo condere, atq; omnia quidem bona valde.

§ 2. Postquam omnes alias creaturas condidisset Deus, creavit hominem marem & fœminam [d], animalia inditis rationalibus ac immortalibus imbutos cognitione, justitiâ, verâque sanctitate, ad suam ipsius imaginem habentes in cordibus suis inscripta Divinam legem [g], simul & eandem implendi vires [h], non tamen sine qua

[b] Heb. 1. 2. Job. 1. 2, 3. Gen. 1. 2. Job. 26. 13. Job. 33. 4. [b] Rom. 1. 20. Jer. 10. 12. Psal. 104. 24. Psal. 33. 5, 6. [c] Gen. 1. cap. Heb. 11. 3. Col. 1. 16. Act. 17. 24. [d] Gen. 1. 27. [e] Gen. 2. 7. cum Eccles. 12. 7. & Luc. 23. 43. & Matth. 10. 28. [g] Gen. 1. 26. Col. 3. 10. Eph. 4. 24. [g] Rom. 2. 14, 15. [h] Eccles. 7. 29.

m violandi possibilitate; libertati fi-
iidem permissi erant voluntatis suæ
ud immutabilis [1]. Præter autem
nc in cordibus eorum inscriptam le-
m; de non comedendo ex arbore
entiæ boni malíque mandatum in-
per acceperunt; quod certè quamdiu
servabant, communione Dei beati
ant [k], dominiúmque habebant in cre-
uras [l].

[1] *Gen.* 3. 6. *Eccles.* 7. 29.

[k] *Gen.* 2. 17. *Gen.* 3 8, 9, 10, 11, 23.
[l] *Gen.* 1. 26, 28.

Cap. V.

De Providentia.

1. Magnus ille rerum omnium creator Deus, sapienssimâ suâ & sanctissimâ simul provintiâ [a] creaturas, actiones, résque [b] à aximis usque ad minimas [c] universas tentat [d], dirigit, ordinat, gubernátq; cundùm infallibilem suam præscienm [e], & voluntatis suæ consilium lirum ac immutabile [f], ad laudem oriæ sapientiæ suæ, potentiæ, justitiæ, nitatis, ac misericordiæ [g].

[a] *Prov.* 15. 3. *Psal.* 104. 24. *Psal.* 145. 17.
[b] *Dan.* 4. 34, 35. *Psal.* 135. 6. *Act.* 17. 25, 26, 28.
Job. 38, 39, 40, 41, capita.
[c] *Matt.* 10. 29, 30, 31.
[d] *Heb.* 1. 3.
[e] *Act.* 15. 18. *Psal.* 94. 8, 9, 10, 11.
[f] *Eph.* 1. 11. *Psal.* 33. 10, 11.
[g] *Psal.* 145. 7. *Psal.* 63. 14. *Ephes.* 3. 10. *Rom.* 9. 17. *Gen.* 45. 7.

§ 2. Quam-

§ 2. Quamvis respectu præscie
ac decreti Dei (causæ primæ) on
immutabiliter atque infallibiliter
niant [h], per eandem tamen ille pr
dentiam eadem ordinat evenire ne
sariò, liberè, aut contingenter, pro
tura causarum secundarum [i].

§ 3. Deus in providentia sua o
naria mediis utitur [k], iis tamen
astringitur, quò minùs absque eis
pra [m], aut etiam contra ea pro arbi
suo operetur [n].

§ 4. Omnipotentem Dei pote
am, sapientiam inscrutabilem, bon
témque infinitam providentia ejus
usque manifestat, ut vel ad prim
lapsum, omniáque reliqua peccata,
hominum sint sive angelorum, se
tendat [o]; neque id quidem permissi
nudâ [p], verùm cui conjuncta est
entissima potentissimáque eorum li
tatio [q], ac aliusmodi ad sanctos
propositos fines dispensatione m
plici ordinatio & gubernatio [r]; ità
men ut omnis eorum vitiositas à
proveniat creatura, à Deo neutiqu
qui sanctissimus quum sit justissim

[h] *Act.* 2. 23.
[i] *Gen.* 8. 22. *Jer.* 31. 35. *Exod.* 21. 13. cum *Deut.* 19. 5. 1 *Reg.* 22. 28, 34. *Isa.* 10. 6, 7.
[k] *Act* 27. 31, 44 *Isa.* 55. 10, 11. *Hos.* 2. 21, 22.
[l] *Hos.* 1. 7. *Matth.* 4. 4. *Job.* 34. 10.
[m] *Rom.* 4. 19, 20, 21.
[n] 2 *Reg.* 6. 6. *Dan.* 3. 27.
[o] *Rom.* 11. 32, 33, 34.
[p] *Sam.* 24. 1. cum 1 *Chron.* 21. 1. 1 *Reg.* 22. 22, 23. 1 *Chron.* 10. 4, 13, 14. 2 *Sam.* 16. 10. *Act.* 2. 23. *Act.* 4. 27, 28.
[q] *Act.* 14. 16.
[r] *Psal.* 76. 10. 2 *Reg.* 19. 28. *Gen.* 50. 20. *Isa.* 10. 6, 7, 12.

eque est, nec esse quidem potest pec-
ti autor aut approbator [f].

§ 5. Sapientissimus, justissimus, & ratiosissimus idem Deus, sæpenume-
filios suos tentationibus multifari-
suorúmque cordium corruptioni ad
mpus permittit; quò ob admissa pri-
peccata castiget eos, vel corruptio-
s iis detegat vim occultam, cordi-
nque suorum fraudulentiam ut hu-
lientur [t]; quóque eos excitet ad stri-
m magìs & constantem á seipso pro
endis suppetiis dependentiam; Quò
nique adversùs omnes occasiones
ccati de futuro reddat cautiores. Sed
ob alios etiam varios fines, justos
ctósque sibi propositos [u].

§ 6. Quod scelestos illos spectat
pióque homines, quos Deus, ut
tus judex, ob peccata præcedentia
cæcat induratque *; eis ille non so-
n gratiam suam non impertit, quâ
s cùm illuminari intellectus, tum
ci corda potuissent [x]; sed interdum
trahit eis quibus imbuti erant do-
, & ipsos exponit illiusmodi obje-
; unde corruptio eorum arripit sibi

[f] *Jac.* 1. 13, 14, 17. 1 *Joh.* 2. 16. *Psal.* 50. 21.

[t] 2 *Chron.* 32. 25, 26, 31. 2 *Sam.* 24. 1.

[u] 2 *Cor.* 12. 7, 8, 9. *Psal.* 37. *per tot.* *Psal.* 77. 1. *ad* 12. *Mar.* 14. 66. ad finem, cum. *Joh.* 21. 15, 16, 17.

* *Rom.* 1. 24, 26, 28. *Rom.* 11. 7, 8.

[x] *Deut.* 29. 4.

[y] *Matt.* 13. 12. *Matt.* 25. 29.

peccandi occasiones [z]; simúlque t
dit eos suis ipsorum concupiscen
& tentationibus mundi, & potes
Satanæ [a]; ex quo fit ut seipsos ipsi
durent, & quidem sub iisdem me
quibus utitur Deus ad alios emo
endos [b].

§ 7. Providentia Dei sicut ad o
nes creaturas universali modo se
tendit; ità modo planè peculiari
clesiæ suæ curam gerit, ac in ejus
num disponit universa [c].

[z] Deut. 2. 30. 2 Reg. 8. 12. 13. [a] Psal. 81. 11, 12. 2 Thess. 2. 10, 11, 12. [b] Exod. 7. 3. cum Exod. 8. 15, 32. 2 Cor. 2. 15, 16. Isa. 8. 14. 1 Pet. 2. 7, 8. [c] Isa. 9. 10. cum Act. 28. 26, 27. 1 Tim. 4. 10. Amos. 9. 8, 9. Rom. 8. 28. Isa. 43. 3, 4, 5, 14.

Cap. VI.

De hominis lapsu, de peccato ejusque pœna.

§ 1. PRimi parentes, Satanæ
tilitate ac tentatione sedu
fructûs vetiti esu peccaverunt [a]. I
eorum peccatum secundùm sap
suum sanctúmque consilium Deo
cuit permittere, non sine propo
illud ad suam ipsius gloriam o
nandi [b].

[a] Gen. 3. 13. [b] Rom. 11. 32. 2 Cor. 11. 3.

§ 2.

§ 2. Hoc illi peccato, justitiâ suâ riginali & communione cum Deo ciderunt [c]; itáque facti sunt in pec-to mortui [d], atque in omnibus facul-tibus ac partibus animæ corporísque enitus contaminati [e].

§ 3. Quámque illi fuerint radix to-us humani generis, hujusce peccati atus fuit imputatus [f], eadémque in ccato mors ac natura corrupta pro-gata, omnibus illorum posteris, quot-not ab iis ordinariâ quidem generati-ne procreantur [g].

§ 4. Ab hac originali labe (quâ omne bonum facti sumus inhabiles rorsus ac impotentes, eíque planè posíti [h], ad malum autem omne pro-ves penitus [i]) proveniunt omnia ccata actualia [k].

§ 5. Hæc naturæ corruptio du-nte hac vitâ manet etiam in rege-tis [l]: & quamvis per Christum & ndonata sit & mortificata; nihilo inùs tam ipsa, quàm ejus motus uni-rsi verè sunt ac propriè peccata [m].

[c] *Gen.* 3.6,7.8 *Eccl* ſ. 7. 29. *Rom.* 3. 23. [d] *Gen.* 2. 17. *Eph.* 2. 1. [e] *Tit.* 1. 15. *Gen.* 6. 5. *Ier.* 17. 9. *Rom.* 3. 10, ad 19. [f] *Gen.* 1. 27, 28. & *Gen.* 2. 16, 17. & *Act.* 17. 26. cum *Rom.* 5. 12, 15, 16, 17, 18, 19. & 1 *Cor.* 15. 21, 22, 49. [g] *Psal.* 51. 5. *Gen.* 5. 3. *Iob.* 14. 4. *Iob.* 15. 14. [h] *Rom* 5. 6. *Rom.* 8. 7. *Rom.* 7. 18. *Col.* 1. 21. [i] *Gen.* 6. 5. *Gen.* 8. 21. *Rom.* 3. 10, 11, 12. [k] *Iac.* 1. 14, 15. *Eph.* 2. 2, 3. *Matt.* 15. 19. [l] 1 *Ioh.* 1. 8, 10. *Rom.* 7. 14, 17, 18, 22, [m] *Prov.* 20. 9. *Eccles.* 7. 20. *Rom.* 7. 5, 7, 8, 25. *Gal.* 5. 17.

§ 6. Peccatum omne cùm origi-
le tum actuale, quum justæ Dei l
transgressio sit eique contraria [n],
catori suâpte naturâ reatum infe
quo ad iram Dei [p], ac maledictio
legis [q] subeundam obligatur, adeó
redditur obnoxius morti [r] simul &
seriis omnibus spiritualibus [s], tempo
libus [t], ac æternis [u].

[n] 1 Joh. 3. 4.
[o] Rom. 2. 15.
Rom. 3. 9, 19.
[p] Ephes. 2. 3.
[q] Gal. 3. 10.
[r] Rom. 6. 23.
[s] Ephes. 4. 18.
Rom. 8. 20.
Lam. 3, 39.
[t] Matt. 25. 41.
[u] Thes. 1. 9.

Cap. VII.

De fœdere Dei cum homine.

§ 1. TAnta est inter deum & c
turam distantia, ut licèt
aturæ rationales obedientiam ill
creatori suo debeant, nullam ta
fruitionem ejus tanquam suæ bea
dinis ac præmii habere unquam p
issent, ni voluntaria fuisset aliqu
parte Dei condescentio; quam ipsi
primere placuit icto fœdere [a].

[a] Isa. 40, 13.
14, 15, 16, 17.
Job. 9. 32, 33.
1 Sam. 2. 25.
Psal. 113. 5, 6.
Psal. 100. 2, 3.
Job. 22. 2, 3.
Job. 35. 7, 8.
Luc. 17. 10.
Act. 17. 24, 25.

§ 2. Primum fœdus cum h
nibus initum erat fœdus operu
quo vita Adamo promissa erat, ejú
in eo posteris [c], sub conditione
dic

[b] Gal. 3. 11.
[c] Rom. 10. 5.
Rom. 5. 12,
20.

entiæ perfectæ ac personalis [d].

§ 3. Quum autem homo lapso suo nnem sibi præstruxisset ad vitam litum per illud fœdus, complacuit omino secundum inire [e], quod vulò dicimus *Fœdus Gratiæ*; in quo pectoribus offert gratuitò vitam ac salum per Jesum Christum, fidem in ilm ab iis requirens ut salventur [f]; proitténsque omnibus qui ad vitam ornantur se spiritum suum sanctum darum, qui in illis operetur credendi im voluntatem tum potentiam [g].

§ 4. Hoc fœdus Gratiæ in Scriptusæpè nomine *Testamenti* indigitatur, spectu nimirum mortis Testatoris su Christi, æternæque illius hæreditis, quam is unà cum omnibus eam ectantibus inibi legabat [h].

§ 5. Hoc fœdus sub Lege atque b Evangelio administratum est moo alio atque alio [i]. Sub Lege quidem r promissiones, prophetias & sacricia, per circumcisionem, agnum palem, aliósque typos ac instituta polo Judaico tradita, quæ omnia Venrum Christum præsignificabant [k];

[d] *Gen.* 2. 17. *Gal.* 3. 10.

[e] *Gal.* 3. 21. *Rom.* 8. 3. *Rom.* 3. 20, 21. *Gen.* 3. 15. *Isa.* 42. 6.

[f] *Mar.* 16. 15, 16 *Joh.* 3. 16. *Rom.* 10. 6. 9. *Gal.* 3. 11.

[g] *Ezech.* 36. 26, 27. *Joh.* 6. 14, 45.

[h] *Heb.* 9. 15, 16, 17. *Heb.* 7. 22. *Luc.* 22. 20. 1 *Cor.* 11. 25.

[i] 2 *Cor.* 3. 6, 7, 8, 9.

[k] *Heb.* 8, 9, 10. cap. *Rom.* 4. 11. *Col.* 2. 11, 12. 1 *Cor.* 5. 7.

erántque pro ratione illorum temp
rum sufficientia, & per operatione
spiritûs efficacia ad electos instruc
dum ac ædificandum in fide in promi
sum Messiam [l], per quem plenam pe
catorum remissionem & salutem æte
nam sunt consecuti; dicitúrque *Ve*
Testamentum [m].

§ 6. Sub Evangelio autem, exh
bito jam Christo, substantiâ [n] scili
ac antitypo, præscriptæ rationes
quibus hoc fœdus dispensatur, su
prædicatio verbi, & administratio
cramentorum, baptismi nempe ac c
næ Dominicæ [o]; in quibus quid
utut numero paucioribus, iisque sim
pliciùs ac minore cum externa glo
administratis, cum majore tamen pl
nitudine, evidentia, & efficacia spiri
ali [p] populis cunctis tam Judæis quà
Gentibus [q] exhibetur; Dicitúrq
Novum Testamentum [r]. Non sunt erg
duo fœdera gratiæ, re atque natu
discrepantia; sed unum idémque, lic
non uno modo dispensatum [s].

[l] 1 *Cor.* 10. 1, 2, 3, 4. *Heb.* 11. 13. *Joh.* 8. 56.
[m] *Gal.* 3. 7, 8, 9, 14.
[n] *Col.* 2. 17.
[o] *Mat.* 28. 19, 20. 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25.
[p] *Heb.* 12. 22, ad 28. *Jer.* 31. 33, 34.
[q] *Matth.* 28. 19. *Eph.* 2. 15, 16, 17, 18, 19.
[r] *Luc.* 22. 20.
[s] *Gal.* 3. 14, 16. *Rom.* 3. 21, 22, 23, 30. *Ps.* 32. 1. cum *Rom.* 4. 3, 6, 16, 17, 23, 24. *Heb.* 13. 8. *Act.* 15. 11.

Cap. VIII.

De Christo Mediatore.

1. COmplacitum est Deo Filium ejus unigenitum Dominum esum in æterno suo proposito eligere que ordinare ut Mediator esset inter Deum & hominem [a], Propheta [b], Sacerdos [c], & Rex [d], caput idem & salvator Ecclesiæ suæ [e]; rerum omnium æres [f], Mundíque Judex; [g] cui ab terno populum dedit futurum illi in men [h], ac per illum statо tempore edimendum, vocandum, justificandum, sanctificandum ac glorificandum [i].

§ 2. Filius Dei persona secunda in Trinitate, verus nempe idem æternúsq; Deus, substantiæ cum Patre unius jusdémque, eíque coæqualis, cum advenerat temporis plenitudo, assumpsit naturam humanam [k], unà cum omnibus ejus proprietatibus essentialibus, communibúsque infirmitatibus, immunem tamen à peccato [l], conceptus scilicet in utero éque substantia Mariæ

a *Isa.* 42. 1.
1 *Pet.* 1. 19, 20.
Joh. 3. 16.
1 *Tim.* 2. 5.
b *Act.* 3. 22.
c *Heb.* 5. 5, 6.
d *Psal.* 2. 6.
Luc. 1. 33.
e *Eph.* 5. 23.
f *Heb.* 1. 2.
g *Act.* 17. 31.
h *Joh.* 17. 6.
Psal. 22. 30.
Isa. 53. 10.
i 1 *Tim.* 2. 6.
Isa. 55. 4, 5.
1 *Cor.* 1. 30.

k *Joh.* 1, 1, 14.
1 *Joh.* 5. 20.
Phil. 2. 6.
Gal. 4. 4.
l *Heb.* 2, 14, 16, 17.
Heb. 4. 15.

Luc. 1. 27, 31, 35. Gal. 4. 4. Virginis [m], virtute Spiritûs San[c]
Adeò sanè ut naturæ duæ, integ[r]
perfectæ, distinctæque Deitas ac h[u]
manitas in una eadémque persona i[n]
dissolubili nexu conjunctæ fueri[nt]
sine conversione, compositione, [ne]
confusione [n]. Quæ quidem pers[ona]
verè Deus est ac verè homo, unus [Do]
men Christus, unicus inter Deum [et]
hominem Mediator [o].

§ 4. Dominus Jesus in humana
natura divinæ hunc modum conju[n]
cta sanctificatus est, ac Spiritu san[c]
supra mensuram unctus [p], in se hab[u]
omnes sapientiæ notitiæque thes[au]
ros [q]; in quo Patri visum est ut om[nis]
plenitudo inhabitaret [r], atque eo q[uo]
dem fine ut sanctus, innocuus, intat[tus]
natus, plenûsque gratiæ ac verit[atis]
existens [s], ad Mediatoris Vadis[i]
munus exequendum perfectè esset i[n]
structus [t]. Quod ille officium non
ripuit sibi, verùm à Patre erat ad
vocatus [u], qui omnem ei potestatem
judicium in manus dedit, unà c[um]
mandato exercendi [*].

§ 4. Hoc munus promtissimâ v[o]
lunt

Psal. 45. 7. Joh. 3. 34. Col. 2. 3. Col. 1. 19. Heb. 7. 26. Joh. 1. 14. Act. 10. 38. Heb. 12. 24. Heb. 7. 22. Heb. 5. 4, 5. Joh. 5. 22, 27. Matth. 28. 18. Act. 2. 36.

ntate in se suscepit Dominus Jesus [x], od ut expleret factus est sub Lege [y], m perfectè implevit [z], immediatè in ima [a] sua gravissimos subiit cruciatus, corpore [b] verò perpessiones quàm aximè dolorificas; crucifixus est, mortuus [c]; sepultus est, mansítque b mortis potestate; nec tamen ullam dit corruptionem [d]. Tertio die surxit à mortuis [e] cum eodem in quo assus fuerat corpore [f], cum quo etiam scendit in cœlum, ibíque sedens ad extram Patris [g] intercedit [h], redituus indè in consummatione mundi, ad omines angelósque judicandum [i].

§ 5 Dominus Jesus obedientiâ suâ erfectâ, suíque ipsius sacrificio; quod er æternum Spiritum Deo semel oblit, justitiæ Patris plenè satisfecit [k], omnibus ei à Patre datis non modò conciliationem; verùm etiam æteram hæreditatem in regno cœlorum cquisivit [l].

§ 6. Quamvìs redemptionis opus on nisi post incarnationem ejus, à hristo quidem actu effectum fuerit, is tamen ejus, efficacia, & beneficia per

[x] *Psal.* 40. 7, 8. cum *Heb.* 10. 5. ad 11. *Joh.* 10. 18. *Phil.* 2. 8.
[y] *Gal.* 4. 4.
[z] *Matth.* 3. 15. *Matth.* 5. 17.
[a] *Mat.* 26, 37, 38. *Luc.* 22. 44. *Matth.* 27. 46.
[b] *Mat.* 26. 27. c.
[c] *Phil.* 2. 8.
[d] *Act.* 2. 23, 24, 27. & 13. 37. *Rom.* 6. 9.
[e] 1 *Cor.* 15. 3, 4.
[f] *Joh.* 20. 25, 27.
[g] *Mar.* 16. 19.
[h] *Rom.* 8, 34. *Heb.* 9. 24. *Heb.* 7. 25.
[i] *Rom.* 14. 9, 10. *Act.* 1. 11. *Act.* 10. 42. *Mat.* 13. 40, 41. *Judæ* v. 6. 2 *Pet.* 2. 4.
[k] *Rom.* 5. 19. *Heb.* 9. 14. 16. *Heb.* 10. 14. *Eph.* 5. 2. *Rom.* 3. 25, 26.
[l] *Dan.* 9. 24, 26. *Col.* 1. 19, 20. *Eph.* 1. 11, 14. *Joh.* 17. 2. *Heb.* 9. 12, 15.

per omnia jam indè à mundi prim
diis elapsa secula electis sunt comm
nicata, in & per promissiones ill
typos, & sacrificia, quibus revelat
erat & significatum hunc esse sem
illud mulieris, quod contriturum e
serpentis caput, agnúmque illum m
ctatum ab initio mundi; ut qui h
ac hodie idem est & in sempit
num [m].

§ 7. Christus in opere Mediato
agit secundùm utramque naturam,
agens per utramvis, quod eidem p
prium est [n], nonnunquam tamen
propter personæ unitatem ut quod
naturæ proprium est, personæ ab alt
natura denominatæ in Scriptura trib
atur [o].

§ 8. Pro quibus Christus redemt
nem acquisivit, iis omnibus certò q
dem ac efficaciter eam applicat imp
títque [p], pro eis intercedens [q], eísq;
verbo & per verbum revelans mys
rium salutis [r], per Spiritum suum
ut credere velint ac obedire pers
dens efficaciter [s], eorúmque guberna
corda verbo suo spiritúque; sed &

[m] *Gal.*4.4.5. *Gen.*3.15. *Apoc.*13.8. *Heb.*13.8.
[n] *Heb.*9.14. 1 *Pet.*3.18.
[o] *Act.*20.28. *Joh.*3.13. 1 *Joh.*3.16.
[p] *Joh.*6.37,39. *Joh.*10.15,16.
[q] 1 *Joh.*2.1,2. *Rom.*8.34.
[r] *Joh.*15.13,15 *Eph.*1.7.8,9. *Joh.*17.6.
[s] *Joh.*14.16. *Heb.*12.2. 2 *Cor.*4.13. *Rom.*8.9,14. *Rom.*15.18,19 *Ioh.*17.17.

â omnipotenti, ac sapientiâ debel-
ns omnes eorum hostes, iis autem
odis mediisq; quæ admirabili & in-
rutabili ejus dispensationi sunt maxi-
è consentanea [r].

[r] Psal. 110.1, 1 Cor. 15.25,26 Mal. 2.3, Col. 2.15.

Cap. IX.

De libero arbitrio.

1 EAm humanæ voluntati natu-
ralem Deus indidit liberta-
m, ut nec cogatur unquam, neque
solutâ ullâ naturæ necessitate ad
onum aut malum determinetur [a].

§ 2. Homo in statu innocentiæ li-
rtatem habuit ac potentiam, quod
onum erat Deóque gratum volendi
endíque [b]; mutabiliter tamen, ità ut
â potuerit excidere [c].

§ 3. Homo per lapsum suum in sta-
m peccati, potentiam omnem quam
buerat voluntas ejus ad bonum ali-
od spirituale & saluti contiguum
misit penitus [d]; adeò sanè ut natura-
homo, utpote ab ejusmodi bono
horrens prorsus [e], ac in peccato
mor-

[a] Matth. 17.12. Jac. 1.14. Deut. 30.19.

[b] Eccles. 4. 39. Gen. 1. 26.

[c] Gen. 2.16,17. Gen. 3.6.

[d] Rom. 5. 6. Rom. 8. 7. Joh. 15. 5.

[e] Rom. 3.10,12.

mortuus [f], non possit unquam suis ip
us viribus convertere semet, sed
quidem ad conversionem se vel pr
parare [g].

§ 4. Quandocunque Deus conv
tit ac in statum gratiæ transfert pec
torem, eundem eximit naturali suâ
peccato servitute [h], soláque gratiâ
potentem reddit ad spirituale bon
volendum præstandúmque [i]; Ità
men ut propter manentem adhuc
co corruptionem, bonum nec perfe
velit; neque id tantummodo, ver
etiam quandoque malum [k].

§ 5. Voluntas humana perfectè
immutabiliter libera ad bonum sol
redditur non nisi in statu gloriæ [l].

[f] Eph. 2.1,5. Col. 2.13. Joh. 6.44,65. Eph. 2.2,3,4,5. 1 Cor. 2. 14. Tit. 3.3,4,5.

[g] Col. 1.13. Joh. 8.34,36.

[h] Phil. 2.13. Rom. 6.18,22.

[i] Gal. 5.17. Rom. 7.15,18, 19, 21,23.

[k] Eph. 4.13. Heb. 12.23. 1 Joh. 3. Judæ v. 24.

[l]

Cap. X.

De vocatione efficaci.

§ 1. DEus quos ad vitam præ
stinavit omnes, eósque
los dignatur per verbum suum &
ritum [a], constituto suo acceptóq; te
pore vocare efficaciter [b] è statu

[a] 2 Thess. 2. 13, 14. 2 Cor. 3.3,6.

[b] Rom. 8.30. Rom. 11.7. Eph. 1.10,11.

peccati & mortis in quo sunt naturâ constituti, ad gratiam ac salutem per Jesum Christum [c]; idque mentes eorum illuminando, ut modo spirituali & salutari quæ Dei sunt intelligant [d]; tollendo eorum cor lapideum, donandóque eis cor carneum [e]; voluntates eorum renovando ac pro potentia sua omnipotente ad bonum determinando [f], & ad Jesum Christum trahendo efficaciter [g]; ità tamen ut illi nihilominus liberrimè veniant, volentes nempe facti per illius gratiam [h].

§ 2. Efficax hæc vocatio est à sola Dei gratia, gratuitâ illâ & speciali; à nulla autem re in homine præviså [i]; qui in hoc negotio se habet omninò passivè, donec per spiritum sanctum vivificatus ac renovatus [k], potis indè factus sit vocationi huic respondere, gratiámque inibi oblatam & exhibitam amplexari [l].

§ 3. Electi infantes in infantia sua morientes regenerantur salvantúrque à Christo per spiritum [m] (qui quando & ubi, & quo sibi placuerit modo operatur [n]) sic-ut & reliqui electi omnes,

[c] *Rom.* 8, 2. *Eph.* 2. 1, 2, 3, 4, 5. 2 *Tim.* 1. 9. 10.
[d] *Act.* 26. 18. 1 *Cor.* 2. 10, 12. *Eph.* 1. 17, 18.
[e] *Ezech.* 36. 26.
[f] *Ezech.* 11. 19. *Phil.* 2. 13. *Deut.* 30. 6. *Ezech.* 36. 27.
[g] *Eph.* 1. 19. *Joh.* 6. 44, 45.
[h] *Cant.* 1. 4. *Psal.* 110. 3. *Joh.* 6. 37. *Rom.* 6. 16, 17, 18.
[i] 2 *Tim.* 1. 9. *Tit.* 3. 4, 5. *Eph.* 2. 4, 5, 8, 9. *Rom.* 9. 11.
[k] 1 *Cor.* 2. 14. *Rom.* 8. 7. *Eph.* 2. 5.
[l] *Joh.* 6. 37. *Ezech.* 36. 27. *Joh.* 5. 25.
[m] *Luc.* 18. 15, 16. & *Act.* 2. 38, 39. & *Joh.* 3. 3, 5. & 1 *Joh.* 5. 12. & *Rom.* 8. 9. collatis.
[n] *Joh.* 3. 8.

nes; quotquot externæ vocationis p
ministerium verbi sunt incapaces o.

§ 4. Alii autem, qui non electi sun
ut ut verbi ministerio vocari possint
communésque nonnullas operation
Spiritûs experiri q, nunquam tam
verè ad Christum accedunt, proind
que nec salvari possunt r. Multo q
dem minùs poterunt illi, quotquot r
ligionem Christianam non profite
tur, (summam licèt operam navav
rint moribus suis ad naturæ lume
istiúsque quam profitentur religio
legem componendis) extra hanc un
cam viam salutem unquam obtinere
Atque huic quidem contrarium stat
ere ac defendere, pernicioſum adm
dum est ac detestandum t.

o 1 Joh. 5. 12. Act. 4. 12.

p Matt. 22. 14.

q Matt. 7. 22. Matt. 13. 20, 21 Heb. 6. 4, 5.

r Joh. 6. 64, 65, 66. Joh. 8. 24.

s Act. 4. 12. Joh. 14. 6. Eph. 2. 12. Joh. 4. 22. Joh. 17. 3.

t 2 Joh. v. 9, 10, 11. 1 Cor. 16. 22. Gal. 1. 6, 7, 8.

Cap. XI.

De Justificatione.

§ 1. Quos Deus vocat efficaciter eosdem etiam gratis justificat a, non quidem justitiam iis infundendo, sed eorum peccata condona

a Rom. 8. 30. Rom. 3. 24.

lo; personásque pro justis reputando tque acceptando; neque id certè propter quicquam aut in iis productum, ut ab iis præstitum, verùm Christi olius ergô; eisque ad justitiam non idem ipsam, non credendi actum, aut liam quamcunque obedientiam evangelicam, verùm obedientiam ac satisactionem Christi imputando [b], eum empe recipientibus, eíque ac justitiæ jus per fidem innitentibus; quam li fidem ex dono Dei, non à seipsis, abent [c].

§ 2. Fides hoc modo Christum recipiens, eíque innitens ac justitiæ ejus, st justificationis unicum instrumentum [d]; in homine tamen justificato hæc non est solitaria, verùm gratiis aliis omnibus salutaribus semper comitata; neque est hæc fides mortua, sed quæ per charitatem operatur [e].

§ 3. Qui hunc in modum justificantur, eorum omnium debita Christus per obedientiam suam mortémq; prorsùs dissolvit; eorúmque vice justitiæ Patris sui realem, plenam; & proprièdictam satisfactionem præstitit [f].

Quum

b *Rom.* 4. 5, 6, 7, 8.
2 *Cor.* 5. 19, 21.
Rom. 3. 22, 24, 25, 27, 28.
Tit. 3. 5, 7.
Eph. 1. 7.
Ier. 23. 6.
1 *Cor.* 1. 30, 31.
Rom. 5. 17, 18, 19.
c *Act.* 10. 44.
Gal. 2. 16.
Phil. 3. 9.
Act. 13. 38, 39.
Eph. 2. 7, 8.

d *Joh.* 1. 12.
Rom. 3. 28
Rom. 5. 1.
e *Iac.* 2. 17, 22, 26.
Gal. 5. 6.

f *Rom.* 5. 8, 9, 10, 19.
1 *Tim.* 2. 5, 6.
Heb. 10. 10, 14.
Dan. 9. 24, 26.
Isa. 53. 4, 5, 6, 10, 11, 12.

Quum tamen non propter in iis qu
quam, verùm gratuitò Pater cù
[f] Rom. 8. 32. Christum ipsum pro eis dederit [g], tu
obedientiam ejus ac satisfactione
[h] 2 Cor. 5. 21. tanquam eorum loco constituti [h] a
Matt. 3. 17. ceptaverit; omninò à gratia gratu
Eph. 5. 2. est eorum justificatio [i]; Quò nimirù
[i] Rom. 3. 24. Eph. 1. 7. Dei tum accurata justitia tum locupl
gratia glorificata foret in justificatio
[k] Rom. 3. 26. Eph. 2. 7. peccatorum [k].

§ 4. Ab æterno decrevit Deus
[l] Gal. 3. 8. 1 Pet. 1. 2, 19, 20. Rom. 8. 30. lectos omnes justificare [l], Christúsq
[m] Gal. 4. 4. 1 Tim. 2. 6. Rom. 4. 25. in temporis plenitudine mortuus e
pro eorum peccatis, & in justificati
nem eorum resurrexit [m]: nihilo m
nùs tamen justificati priùs non sun
[n] Col. 1. 21, 22, Gal. 2. 16. Tit. 3. 4, 5, 6, 7. quàm Christum eis in tempore s
opportuno Spiritus Sanctus actu a
plicuerit [n].

§ 5. Perseverat Deus eorum pecc
[o] Matt. 6. 12. 1 Joh. 1. 7, 9. 1 Joh. 2. 1, 2. [p] Luc. 22. 32. Joh. 10. 28. Heb. 10. 14. ta condonare quos semel justificavit
quin & etiamsi excidere statu justi
cationis nunquam possint [p]; fieri t
men potest ut iræ Dei, paternæ quide
illi, per peccata sua se exponant, n
lumen paterni vultûs priùs sibi hab
ant restitutum, quàm semet ipsos h
miliaverin

niliaverint, peccata agnoverint, imploraverint veniam, fidem denique & pœnitentiam suam renovaverint [q].

§ 6. Justificatio fidelium sub Vetere ac Novo Testamento quoad ista hæc omnia est una eadémque [r].

[q] *Psal.* 89.31, 32, 33. *Psal.* 51, 7, 8, 9, 10. 11, 12. *Psal.* 32.5. *Matth.* 26.75. 1 *Cor.* 11.30, 32. *Luc.* 1.20.

[r] *Gal.* 3.9, 13, 14. *Rom.* 4.22, 23, 24. *Heb.* 13.8.

Cap. XII.

De Adoptione.

1. Deus justificatos omnes dignatur in filio suo unigenito Jesu Christo, & propter eundem participes facere gratiæ Adoptionis [a]; per quam in numerum filiorum Dei assumuntur, taliúmque immunitatibus & privilegiis potiuntur [b], impositum sibi habent nomen Dei [c], Spiritum Adoptionis accipiunt [d], aditum habent ad thronum gratiæ cum confidentia [e], potestatem consequuntur clamandi Abba Pater [f], commiserationem [g], tutelam [h], & providentiam [i] fortiuntur; quin & castigationem Dei paternam experiuntur [k]; nunquam tamen abdi-

[a] *Eph.* 1.5. *Gal.* 4.4, 5.

[b] *Rom.* 8, 17. *Joh.* 1.12.

[c] *Jer.* 14.9. 2 *Cor.* 6.18. *Apoc.* 3.12.

[d] *Rom.* 8.15.

[e] *Eph.* 3.12. *Rom.* 5.2.

[f] *Gal.* 4.6.

[g] *Psal.* 103.13.

[h] *Prov.* 14.26.

[i] *Mat.* 6.30, 31. 1 *Pet.* 5.7.

[k] *Heb.* 12.6.

cantur [l], verùm in diem redemtionis consignati [m] promissiones obtinent hæreditario jure [n], ut qui hæredes sunt æternæ salutis [o].

[l] Lam. 3. 31.
[m] Eph. 4. 30.
[n] Heb. 6. 12.
[o] 1 Pet. 1. 3, 4. Heb. 1. 14.

Cap. XIII.

De Sanctificatione.

§ 1. Quotquot efficaciter vocantur, ac regenerantur, cor novum habentes novúmque spiritum in se creatum, sunt virtute mortis & resurrectionis Christi [a] per verbum ejus spiritúmque in eis inhabitantem [b] ulteriùs sanctificati, realiter quidem & personaliter: totius corporis peccati dominium in eos destruitur [c], ejúsque variæ libidines debilitantur indies magìs magísque ac mortificantur [d]; ita interim magìs magísque in omni gratia salutari vivificantur & corroborantur indies [e], ad praxim veræ sanctimoniæ, quâ quidem destitutus nemo unquam videbit Dominum [f].

§ 2. Universalis est hæc & per totum hominem diffusa sanctificatio verùm

[a] 1 Cor. 6. 11. Act. 20. 32. Phil. 3. 10. Rom. 6. 5, 6.
[b] Ioh. 17. 17. Eph. 5. 26. 2 Thess. 2. 13.
[c] Rom. 6. 6, 14.
[d] Gal. 5. 24. Rom. 8. 13.
[e] Col. 1. 11. Eph. 3. 16, 17, 18, 19.
[f] 2 Cor. 7. 1. Heb. 12. 14.
[g] 1 Thess. 5. 23.

verùm in hac vita est imperfecta nonnullis corruptionis reliquiis adhuc in omni parte remanentibus [h], unde bellum exoritur perpetuum & implacabile; hinc carne adversùs spiritum, illinc spiritu adversùs carnem concupiscente [i].

§ 3. In quo quidem bello licèt corruptio residua possit aliquandiu prævalere plurimùm [k], pars tamen regenita, sanctificante Christi spiritu perpetuas ferente suppetias, evadit victrix [l]; adeóque sancti in gratia crescunt [m], sanctitatem in timore Domini perficientes [n].

h 1 *Ioh.* 1. 10. *Rom.* 7. 18. 23. *Phil.* 3. 12.

i *Gal.* 5. 17. 1 *Pet.* 2. 11.

k *Rom* 7. 23.

l *Rom.* 6. 14. 1 *Ioh.* 5. 4. *Eph.* 4. 15, 16.

m 2 *Pet.* 3. 18. 2 *Cor.* 3. 18.

n 2 *Cor.* 7. 1.

Cap. XIV.

De Fide salvifica.

§ 1. GRatia Fidei, quâ electi credere valent ad animarum suarum salutem [a], Spiritûs Christi opus est in eorum cordibus operantis [b], effectum plerumque verbi Dei ministerio [c], quo eodem etiam, ut & administratione Sacramentorum atq; ora-

a *Heb.* 10. 39.

b 2 *Cor.* 4. 13. *Eph.* 1. 17, 18, 19. *Eph.* 2. 8.

c *Rom.* 10. 14, 17.

tione robur ei accedit ac incremen-
tum [d].

§ 2. Hac Fide credit Christianu-
verum esse quicquid in verbo revela-
tur, propter authoritatem ipsius inib-
loquentis Dei [e]; & variè quidem i-
illud agit tum obsequendo mandatis
tum ad minas contremiscens [g], tum
etiam promissa Dei, seu præsenten-
hanc vitam seu futuram spectent, am-
plexando [h], pro varia nempe ration-
illarum rerum, quæ in singulis verb-
partibus continentur. Verùm fidei sal-
vificæ actus illi sunt præcipui, Chris-
acceptatio & receptio, in eúmque so-
lum recumbentia pro justificatione
sanctificatione, ipsáque adeò vita æ-
terna, virtute fœderis gratiæ conse-
quendis [i].

§ 3. Fides hæc pro diversis eju-
gradibus debilior est aut fortior [k]; im-
pugnari quidem sæpenumerò multisq-
modis ac debilitari potest, non ità ta-
men quin victrix evadat [l]; & quide-
in multis ad plenam usq; certitudine-
per Christum adolescit [m], qui fidei no-
stræ idem author est & consummator-

CA

[a] 1 Pet. 2. 1. Act. 20. 32. Rom. 4. 11. Luc. 17. 5. Rom. 1. 16, 17.

[e] Joh. 4. 42. 1 Thess. 2. 13. 1 Joh. 5. 10. Act. 24. 14.

[f] Rom. 16. 26.

[g] Isa. 66. 2.

[h] Heb. 11. 13. 1 Tim. 4. 8.

[i] Joh. 1. 12. Act. 16. 31. Gal. 2. 20. Act. 15. 11.

[k] Heb. 5. 13, 14. Rom. 4. 19, 20. Mat. 6. 30. Mat. 8. 10.

[l] Luc. 22. 31, 32. Eph. 6. 16. 1 Joh. 5. 4, 5.

[m] Heb. 6. 11, 12. Heb. 10. 22. Col. 2, 2.

[n] Heb. 12. 2.

Cap. XV.

De resipiscentia ad vitam.

§ 1. Resipiscentia ad vitam est gratia Evangelica [a], cujus quidem doctrina pariter ac illa de fide in Christum est à singulis ministris Evangelii prædicanda [b].

§ 2. Per eam peccator ex inspectu sensúque non solùm periculi verùm etiam turpitudinis, ac naturæ peccatorum suorum prorsus abominandæ, utpote sanctæ Dei naturæ, justæque legi adversantium, atque è perspecta ejus erga pœnitentes in Christo misericordia, ità peccata sua deflet at detestatur, ut ab eis omnibus ad Deum convertatur [c] cum proposito conatúque in cunctis mandatorum ejus viis cum eodem ambulandi [d].

§ 3. Etsi resipiscentiæ nobis fidendum non sit, ac si ea esset ulla aut pro peccatis satisfactio, aut causa remissionis pecatorum [e] (qui gratiæ Dei in Christo gratuitæ actus est [f]) est nihilominus cunctis peccatoribus usque adeo

[a] *Zech.* 12. 10. *Act.* 11. 18.

[b] *Luc.* 24. 47. *Mar.* 1. 15. *Act.* 20. 21.

[c] *Ezec.* 18. 30, 31. *Ezech.* 36. 31. *Isa.* 30. 22. *Psal.* 51. 4. *Jer.* 31. 18, 19. *Joel.* 2. 12, 13. *Amos.* 5. 15. *Psal.* 119. 128. 2 *Cor.* 7. 11.

[d] *Psal.* 119. 6, 59. 106. *Luc.* 1. 6. 2 *Reg.* 23. 25.

[e] *Ezech.* 36. 31, 32. *Ezech.* 16. 61, 62, 63.

[f] *Hos.* 14. 2. *Rom.* 3. 24. *Ephes.* 1. 7.

necessaria, ut sinè ea nulla cuivis un
quam remissio sit expectanda [g].

§ 4. Quemadmodum nullum e
peccatum adeò exiguum ut damnati
onem non mereatur [h], ità neque ma
gnum adeò peccatum ullum est, u
damnationem inferre possit verè pœ
nitentibus [i].

§ 5. In resipiscentia generali acqui
escendum non est, verùm ad id con
tendere tenetur quisque, ut singulorum
suorum peccatorum quàm particula
rem agat pœnitentiam [k].

§ 6. Quemadmodum autem tene
tur quivis peccata sua Deo privatim
confiteri, & pro remissione illoru ũ pre
cibus contendere [l]: (quod si præstiterit
& peccata simul dereliquerit, miseri
cordiam consequetur [m]) ità qui fratri
suo, aut Ecclesiæ Christi, scandalo fu
erit, promptus & paratus esse debet qu
confessione sive privatâ, sive etiam
publicâ, quà de peccatis suis dolore, re
sipiscentiam suam eis quibus offendicu
lo fuerit declarare [n], quo præstito illi re
dire cum eo in gratiam debent, eúmq
denuò cum charitate recipere [o].

g Luc. 13. 3, 5.
Act. 17. 30, 31.

h Rom. 6. 23.
Rom. 5. 12.
Mat. 12. 36.

i Isa. 55. 7.
Rom. 8. 1.
Isa. 1. 16, 18,

k Psal. 19. 13.
Luc. 19. 8.
1 Tim. 1, 13, 15

l Psal. 51. 4, 5, 7, 9, 14.
Psal. 32. 5, 6.

m Prov. 28. 13.
1 Joh. 1. 9.

n Jac. 5. 16.
Luc. 17. 3, 4.
Josh. 7. 19.
Psal. 51. per tot.

o 2 Cor. 2. 8,

CAP.

Cap. XVI.

De bonis operibus.

§ 1. Bona opera ea tantùm sunt quæ in verbo suo sancto præcepit Deus[a]; minimè autem ea quæ absque ulla illius authoritate, sunt ab hominibus excogitata, sive è cæco zelo id factum fuerit, seu bonæ intentionis prætextu quoviscunque[b].

§ 2. Bona hæc opera è conscientia mandatorum Dei præstita vivæ veræque fidei fructus sunt ac evidentiæ[c]; per hæc fideles gratitudinem suam manifestant[d], de salute certitudinem suam augent[e], fratres suos ædificant[f], Evangelii professionem ornant[g], obturant ora adversantibus[h], ac Deum denique glorificant[i], cujus opificium sunt in Jesu Christo ad hæc creati[k], quò fructum habentes ad sanctimoniam, finem consequantur æternam vitam[l].

§ 3. Quòd bonis operibus idonei sint præstandis omnino id à spiritu Christi est, nullatenus autem è seipsis[m].

a *Mic.* 6. 8. *Rom.* 12. 2. *Heb.* 13. 21.
b *Mat.* 15. 9. *Isa.* 29. 13. 1 *Pet.* 1. 18. *Rom.* 10. 2. *Joh* 16 2. 1 *Sam.* 15, 21, 22, 23.
c *Jac.* 2. 18, 22.
d *Psal.* 116. 12, 13 1 *Pet.* 2. 9.
e 1 *Joh.* 2. 3, 5. 2 *Pet.* 1. 5, 6, 7, 8, 9, 10.
f 2 *Cor.* 9. 2. *Mat.* 5. 16.
g *Tit.* 2. 5, 9, 10, 11, 12.
1 *Tim.* 6. 1.
h 1 *Pet.* 2. 15.
i 1 *Pet.* 2. 12. *Phil.* 1. 11. *Joh.* 15. 8.
k *Eph.* 2. 10.
l *Rom.* 6. 22.

sis [m]. Et quò eis præstandis pares fi-
ant, præter habitus gratiæ jam infusos
ejusdem Spiritûs sancti actualis porro
requiritur influentia, quâ nempe in ii
operetur tum velle tum etiam efficere
pro suo ipsius beneplacito [n]: sed nequa
tamen iis proinde socordiæ sese lice
permittere; acsi nisi specialiter eos ex
citante Spiritu ad nulla pietatis offici
præstanda tenerentur; verùm sedulam
debent navare operam suscitandæ ill
quæ in iis est divinæ gratiæ [o].

§ 4. Qui gradum obedientiæ sum-
mum quidem in hac vita possibilem
assequuntur, tantùm abest ut superero
gare quicquam possint ac plus præsta
re quàm quod Deus requisiverit, u
multùm sanè subsidant infra illud
quod ex officio præstare obligan
tur [p].

§ 5. Peccatorum veniam, aut vi
tam æternam de Deo mereri non va
lemus, nè optimis quidem operibu
nostris; cùm propter summam illam
inter ea & futuram gloriam disparita-
tem; tum etiam propter infinitam di
stantiam quæ inter nos ac Deum in
tercedit

[m] *Joh.* 15. 4,5. *Ezech.* 36. 26,27.

[n] *Phil.* 2. 13. *Phil.* 4. 13. 2 *Cor.* 3. 5.

[o] *Phil.* 2. 12. *Heb.* 6.11,12. 2 *Pet.* 1. 3,5, 10, 11. *Isa.* 64. 7. 2 *Tim.* 1. 6. *Act.* 26.6, 7. *Judæ* v.20, 21.

[p] *Luc.* 17.10. *Neh.* 13. 22. *Job.* 9. 1, 3. *Gal.* 5, 17.

ercedit; cui nos per illa nec prodesse
uicquam possumus, neque pro ante-
edentium peccatorum nostrorum de-
bito satisfacere [q]; verùm cum quantum
possumus fecerimus, non nisi quod
debemus præstiterimus, ac servi inuti-
es futuri sumus [r]; tum denique quoni-
m à spiritu Dei in quantum bona sunt
roficiscuntur [s], ità verò sunt coinqui-
nata, tantúmque imperfectionis ac in-
firmitatis admistum habent, prout à
nobis efficiuntur, ut strictum Dei ju-
dicium non sint ferendo [t].

§ 6. Nihilominus tamen acceptis
in gratiam per Christum fidelium per-
sonis, eorum etiam opera bona per
eundem accepta sunt [u]; non quòd in
hac vita sint omnis culpæ prorsus im-
munia, quæque in conspectu Dei nul-
lam reprehensionem mereantur *; ve-
rùm quòd illa respiciens in filio suo
Deus, quod sincerum est, utcunque
multis infirmitatibus ac imperfectio-
nibus involutum, acceptare dignetur ac
remunerari [x].

§ 7. Opera nondum regenitorum,
licèt, quoad materiam præcepto divi-
no

[q] *Rom.* 3.20.
Rom. 4.2,4,6.
Eph 2.8,9.
Tit. 3.5,6,7.
Rom. 8.18.
Psal. 16.2.
Job. 22.2, 3.
Iob. 35.7,8.
[r] *Luc.* 17.10.
[s] *Gal.* 5.22,23.
[t] *Isa.* 64.6.
Gal. 5.17.
Rom. 7.15,18.
Psal. 143.2.
Psal. 130.3.

[u] *Eph.* 1.6.
1 *Pet.* 2.5.
Exod. 28.38.
Gen. 4.4. cum
Heb. 11.4.
* *Iob.* 9.20.
Psal. 143.2.

[x] *Heb.* 13.20.
21.
2 *Cor.* 8.12.
Heb. 6.10.
Mat. 25.21,23.

no conformia esse possint, sibíque ip
& aliis item utilia [y]; cùm tamen neq
â corde profluant per fidem depu
to [z], nec secundùm verbum eo quo p
est præstentur modo [a], sed neque
finem debitum, Dei nempe gloria
destinentur [b]; sunt proinde pecca
nec Deo grata esse possunt, nec re
dere quenquam valent idoneum
gratiam à Deo recipiendum [c]. Ej
modi tamen operum neglectu, grav
quidem illi peccant Deúmque offe
dunt vehementiùs [d].

[y] 2 Reg. 10. 30, 31. 1 Reg. 21. 27, 29. Phil. 1. 15, 16, 18.
[z] Gen. 4. 5. cum Heb. 11. 4. Heb. 11. 6.
[a] 1 Cor. 13. 3. Isa. 1, 12.
[b] Mat. 6. 2, 5, 16
[c] Hag. 2. 14. Tit. 1. 15. Amos. 5. 21, 22. Hos. 1. 4. Rom. 9. 16. Tit. 3. 5.
[d] Psal. 14. 1. Psal. 36. 3. Job. 21. 14, 15. Mat. 25. 41, 42, 45. Mat. 23. 23.

Cap. XVII.

De perseverantia Sanctorum.

§ 1. Quotquot Deus in dilecto s
acceptavit, vocavit efficac
ter ac per Spiritum suum sanctificav
non possunt illi statu gratiæ aut final
ter excidere aut totaliter; verùm in
ad finem usque certò perseverabun
ac salutem æternam consequentur [a].

[a] Phil. 1. 6. 2 Pet. 1. 10. Joh. 10. 28, 29. 1 Joh. 3. 9. 1 Pet. 1. 5, 9.

§ 2. Ha

§ 2. Hæc autem sanctorum perseverantia, non pendet à libero ipsorum arbitrio, verùm à decreti electionis immutabilitate, (quod ex amore Dei Patris fluxit, gratuito illo ac immutabili [b]) à meriti Jesu Christi ac intercessionis efficacia [c], à Spiritûs & semiinis Dei in iis permansione [d]; à natura denique fœderis gratiæ [e]; è quibus omnibus etiam emergit certitudo ejusdem & infallibilitas [f].

§ 3. Nihilo tamen minùs fieri potest ut iidem illi, quà Satanæ mundíq; tentatione, quà manentis adhuc in iis corruptionis prævalentiâ, & neglectu mediorum conservationis suæ, in peccata gravia incidant [g], in eísque ad tempus commorentur [h]; unde iram Dei sibi ipsis contrahunt [i], ejúsque Spiritum Sanctum contristant [k], gratias suas & consolationes quadantenus & quoad gradus nonnullos amittunt [l], corda sibi habent indurata [m], & vulneratas conscientias [n]; aliis nocumento sunt & offendiculo [o], sibimet ipsis denique accersunt judicia Dei temporalia [p].

[b] 2 *Tim.* 2. 18, 19. *Jer.* 31. 3
[c] *Heb.* 10. 10, 14 *Heb.* 13. 20, 21, *Heb.* 9. 12, 13, 14, 15. *Rom.* 8. 33. ad finem. *Joh.* 17. 11, 24. *Luc.* 22. 32. *Heb.* 7. 25.
[d] *Joh.* 14. 16, 17 1 *Joh.* 2. 27. 1 *Joh.* 3. 9.
[e] *Jer.* 32. 40.
[f] *Joh.* 10. 28. 2 *Thes.* 3. 3. 1 *Joh.* 2. 19.
[g] *Mat.* 26. 70, 72, 74.
[h] *Psal.* 51, titulo & vers. 14.
[i] *Isai.* 64. 5, 7, 9. 2 *Sam.* 11. 27.
[k] *Eph* 4 30.
[l] *Psal.* 51. 8, 10 12. *Apoc.* 2. 4. *Cant.* 5, 2, 3, 4, 6
[m] *Isa.* 63. 17. *Marc.* 6. 52. *Marc.* 16. 14.
[n] *Psal.* 32. 3, 4. *Psal.* 51. 8.
[o] 2 *Sam.* 12. 14.
[p] *Psal.* 89. 31, 32. 1 *Cor.* 11. 32.

CAP.

Cap. XVIII.

De certitudine gratiæ & salut

§ 1. Quamvis fieri potest ut hypo
critæ aliíque homines n
regeniti spe vanâ falsísque (pro co
ruptæ naturæ more) opinionibus pr
sumptis, se decipiant, favorem D
statúmque salutis sibi falsò arroga
tes [a]; quæ illorum spes peribit [b]: q
tamen in Dominum Jesum verè cr
dunt, eúmque sincerè diligunt, stude
tes coram ipso in omni bona consci
tia ambulare; evadere possunt in h
vita certi se in statu gratiæ esse cons
tutos [c]; quin etiam lætari possunt s
gloriæ Dei, quæ quidem spes nu
quam eos pudefaciet [d].

§ 2. Hæc certitudo non est pers
sio merè conjecturalis & probabil
innixa spe fallaci [e]; verùm infallibi
quædam fidei certitudo, fundame
tum habens divinam promissionu
salutis veritatem [f]; gratiarum, quib
promissiones illæ fiunt internam e
dentiam [g]; testimonium denique sp
rit

[a] *Iob.* 8.13,14. *Mic.* 3.11. *Deut.* 29.19. *Joh.* 8.41.
[b] *Mat.* 7.22,23.
[c] 1 *Joh.* 2.3. 1 *Joh.* 3.14,18, 19,21,24. 1 *Joh.* 5.13.
[d] *Rom.* 5.2,5.
[e] *Heb.* 6.11,19.
[f] *Heb.* 6.17,18.
[g] 2 *Pe.* 1.4,5, 10,11. 1 *Joh.* 2.3. 1 *Joh.* 3.14. 2 *Cor.* 1.12.

tûs adoptionis unà cum ſpiritibus oſtris teſtificantis nos eſſe filios Dei [h]; ui quidem ſpiritus arrhabo eſt hæreitatis noſtræ, quo in diem redemtionis gillamur [i].

§ 3. Hæc certitudo infallibilis, non á ſpectat eſſentiam fidei, quin verè idelis expectare quandoque diutiùs, & um variis difficultatibus confligere riùs poſſit, quàm illius compos fiat [k], erùm poterit idem ordinariorum uſu ebito mediorum, abſque revelatione lla extraordinaria eam adipiſci [l], ſpiitu nempe quæ Deus illi gratuitò doaverit cognoſcendi facultatem ſubniniſtrante. Proindéq; tenetur quiſq;, uò vocationem ſuam ſibi & electioem certam faciat, omnem adhibee diligentiam [m], unde cor ſuum haeat pace & gaudio in ſpiritu ſancto, n Deum amore & gratitudine, in ctibus obſervantiæ robore & alacriate dilatatum; qui certitudinis hujus ructus proprii ſunt ac genuini [n]. Tanùm abeſt ut homines indè ad omnem equitiam diſcingantur [o].

§ 4. Certitudo ſalutis verè fideli-

bus

[h] *Rom.* 8. 15, 16.

[i] *Eph.* 3. 13, 14. *Eph.* 4. 30. 2 *Cor.* 1. 21, 22.

[k] 1 *Joh.* 5. 13. *Iſa.* 50. 10. *Marc.* 9. 24. *Pſal.* 88. per totum. *Pſal.* 77. ad vers. 12.

[l] 1 *Cor.* 2. 12. 1 *Joh.* 4. 13. *Heb.* 6. 11, 12. *Eph* 3. 17, 18, 19.

[m] 2 *Pet.* 1. 10.

[n] *Rom.* 5. 1, 2, 5. *Rom.* 14. 17. *Rom.* 15. 13. *Eph.* 1. 3, 4. *Pſal.* 4. 6, 7. *Pſal.* 119. 32.

[o] 1 *Joh.* 2. 1, 2. *Rom.* 6. 1, 2. *Tit.* 2. 11, 12, 14. 2 *Cor.* 7. 1. *Rom.* 8. 1. 12. 1 *Joh.* 3. 2, 3. *Pſal.* 130. 4. 1 *Joh.* 1. 6, 7.

bus multifariàm concuti potest & i
minui imò & quandoque interrum
conservandi scilicet eam incuriâ; la
in peccatum aliquod insigne, qu
conscientiam vulnerat, spiritúmq
contristat; tentatione aliquâ veheme
ti ac subitaneâ; utì etiam Deo vul
sui lumen subducente, ac permitte
ut vel illi qui ipsum timent in teneb
ambulent omni prorsus lumine vid
ti p: Nunquam tamen destituun
penitus illo Dei semine vitâque fid
Christi illâ fratrúmque dilectione,
sinceritate cordis & pietatis offi
præstandi conscientiâ; unde per op
rationem spiritûs eadem illa certitu
tempestivè possit reviviscere q: q
búsque interim nè prorsus in desper
tionem ruant suffulciuntur r.

p Cant. 5. 2, 3, 6. Psal. 51. 8, 12, 14. Eph. 4. 30, 31. Psal. 77. 1. ad 10. Mat. 26. 69, 70. 71, 72. Psal. 31. 22. Psal. 88. per totum. Isa. 50. 10. q 1 Joh. 3. 9. Luc. 22. 32. Job. 13. 15. Psal. 73. 15. Psal. 51. 8, 12. Isa. 50. 10. r Mic. 7. 7, 8, 9. Jer. 32. 40. Isa. 54. 7, 8, 9, 10. Psal. 22. 1. Psal. 88. per totum.

Cap. XIX.

De Lege Dei.

§ 1. DEus Adamo legem dedit
fœdus operum, quo cù
illum ipsum tum posteros ejus omn

d obedientiam personalem, inte-
ram, exquisitam simul & perpetuam
bligavit, pollicitus vitam si obser-
arent, violatoribus autem mortem in-
rminatus; Eundemque potentiâ &
iribus imbuit, quibus par esset illam
bservando [a].

§ 2. Lex ista post lapsum non de-
it esse justitiæ regula perfectissima;
uo etiam nomine à Deo est in monte
inai tradita, tabulis duabus descripta,
ecem præceptis comprehensa [b];
uorum quatuor prima officium no-
rum erga Deum, sex autem reliqua
ostrum erga homines officium com-
lectuntur [c].

§ 3. Præter autem hanc legem,
uæ moralis vulgò audit, visum est
eo ut populo Israelitico tanquam
cclesiæ minorenni leges daret ce-
moniales institutas typica multifa-
ia continentes; Partim de cultu,
hristi gratias, actiones, perpessio-
es ac beneficia præfigurantia [d]; par-
im autem de moralibus officiis insti-
utiones varias exhibentia [e]. Quæ le-
es ceremoniales omnes hodie sub

a *Gen.* 1. 26, 27. cum *Gen.* 2. 17. *Rom.* 2. 14, 15. *Rom.* 10. 5. *Rom.* 5. 12, 19. *Gal* 3. 10, 12. *Eccles.* 7. 29. *Iob.* 28. 28.

b *Iac.* 1. 25. *Iac.* 2. 8, 10, 11, 12. *Rom.* 13. 8, 9. *Deut.* 5. 32. *Deut.* 10. 4. *Exod.* 34. 1.

c *Mat.* 22. 37, 38, 39, 40.

d *Heb.* 9. cap. *Heb.* 10. 1. *Gal.* 4. 1, 2, 3. *Col.* 2. 17.

e 1 *Cor.* 5. 7. 2 *Cor.* 6. 17. *Iudæ* v. 23.

novo

novo instrumento sunt abrogatæ [f].

§ 4. Iisdem etiam tanquam corpori politico leges multas dedit judiciales quæ unà cum istius populi politeia expirârunt, nullos hodie alios obligant supra quod generalis & communis earum æquitas postulârit [g].

§ 5. Lex moralis omnes tam justificatos quàm alios quosvis perpetuo ligat ad obedientiam illi exhibendam neque id quidem solummodo vi materiæ quæ in illa continetur, verùm etiam virtute authoritatis eandem constituentis creatoris Dei [i]; neque sanè hoc ejus vinculum in evangelio ullâ ratione dissolvit Christus, verùm idem plurimùm confirmavit [k].

§ 6. Quamvis verè fideles non sint sub lege tanquam sub operum fœdere unde aut justificari possint aut condemnari [l]: Est tamen ea illis non minùs quàm aliis vehementer utilis ut quæ quum sit vitæ norma, illos voluntatem divinam suúmq, officium edocendo dirigit simul & obligat ad consentaneè ambulandum [m]; ipsísque patere facit naturæ, cordis, vitæque

[f] *Col.*2.14,16, 17. *Dan.*9.27. *Eph.*2.15,16.

[g] *Exod.*21.cap. *Exod.*22.1, ad 29. *Gen.*49.10. cum 1 *Pet.*2. 13, 14.

[i] *Mat.*5.17. cum v. 38.39. 1 *Cor.*9.8,9,10. *Rom.*13.8, 9, 10. *Eph.*6.2. 1 *Ioh.*2.3,4, 7, 8.

[k] *Iac.*2.10,11. *Mat.*5.17,18, 19. *Iac.*2.8. *Rom.*3.31.

[l] *Rom.*6.14. *Gal.*2.16. *Gal.*3.13. *Gal.*4.4,5. *Act.*13.39. *Rom.*8.1.

[m] *Rom.*7.12, 22, 25. *Psal.*119.4,5, 6. 1 *Cor.*17.19. *Gal.*5.14,16. 18,19,20,21, 22, 23.

iæ nefaria inquinamenta [n]: adeo ut
d illam semet exigentes, cùm pecca-
i ulteriùs convinci, pro eodem humi-
iari, ac ejusdem odio inflammari pos-
int [o]; tum verò etiam ut perspicere
ossint evidentiùs quàm planè necessa-
ius eis Christus, quámque perfecta
it ejusdem obedientia [p]. Verùm ul-
eriùs etiam regenitis ea utilis esse pos-
it, in quantum nempe corruptiones
orum, peccata prohibendo coercet [q],
raviter autem interminando indicat
um quid vel eorum peccata comme-
uerint, tum etiam quas ea propter in
ac vita afflictiones expectare possint,
tcunq; ab earum maledictione, quam
x minatur, liberentur [r]. Quinetiam
romissiones ejus demonstrant iis obe-
ientia Deo quàm accepta sit & ap-
robata; quásque illâ præstitâ bene-
ictiones [s] (licet non tanquam lege de-
itas ex operum fœdere [t]) possint illi
xpectare. Adeò ut quòd quis bonum
æstet invitante lege, à malo autem
horreat lege deterritus, nullo prorsus
gumento sit, eum sub lege esse, non
erò sub gratia constitutum [u].

[n] *Rom.* 7.7. *Rom.* 3.20.

[o] *Iac.* 1.23, 24,25. *Rom.* 7.9,14, 24.

[p] *Gal.* 3.24. *Rom.* 7.24,25. *Rom.* 8.3,4.

[q] *Jer.* 2.19. *Psal.* 119.101, 104,128.

[r] *Ezra.* 9.13,14 *Psal.* 89.30,31 32,33,34.

[s] *Levit.* 26.1,3d 14. cum 2 *Cor.* 6.16. *Eph.* 6.2,3. *Psal.* 37.11. cum *Mat.* 5.5. *Psal.* 19.11.

[t] *Gal.* 2.16. *Luc.* 17.10.

[u] *Rom.* 6. 12,14. 1 *Pet.* 3.8,9. 10,11,12. cum *Psal.* 34.12,13, 14,15,16. *Heb.* 12.28,29.

§ 7. Neque interim Legis usus i
jam memorati, Evangelii gratiæ a
versantur, sed cum eadem conspira
suaviter *, voluntatem humanam
subjugante ac imbuente Christi spiri
ut idem illud præstare valeat spontan
ac alaciter, quod ab illa exigit volu
tas Dei in lege sua revelata x.

* *Gal.* 3. 21.

x *Ezech.* 36.27. *Heb.* 8,10. cum *Ier.* 31. 33.

Cap. XX.

De Libertate Christiana déque libertate Conscientiæ.

§ 1. Libertas quam Christus acq
sivit fidelibus sub Evange
in eo sita est, quòd à reatu peccati,
irâ Dei condemnante, á legis Mora
maledictione immunes fiant a, quòd
præsenti malo seculo, à dura Satan
servitute, dominióque peccati b:
afflictionum malo, ab aculeo mor
à sepulchri victoria, ab æterna deniq
damnatione c liberentur; Quódq
liberè eis liceat ad Deum accedere
eíque non è metu servile, verùm è fili
li dilectione, promtóque animo pr

a *Tit.* 2. 14. 1 *Thes.* 1. 10. *Gal.* 3. 13.
b *Gal.* 1. 4. *Col.* 1. 13. *Act.* 26.18. *Rom.* 6. 14.
c *Rom.* 8. 28. *Psal.* 119. 71. 1 *Cor.* 15.54, 55,56,57. *Rom.* 8. 1.
d *Rom.* 5. 1, 2.

bere valeant obedientiam [e]. Atque hæc quidem omnia cum fidelibus sub lege habent communia [f]. Verùm sub Novo Testamento ulteriùs adhuc se extendit libertas Christiana; in quantum nempe Legis ceremonialis jugo, cui subjecta erat Ecclesia Judaica, exmuntur [g]; majorémque confidentiam ad thronum gratiæ accedendi [h], sed & effusiorem gratuiti Spiritûs Dei communicationem sunt consecuti, quàm ordinariè sub Lege fideles participârunt [i].

§ 2. Deus solus Dominus est conscientiæ [k], quam certè exemit doctrinis & mandatis hominum, ubi aut verbo ejus adversantur, aut in rebus fidei & cultûs quicquam ei superaddunt [l]. Unde qui ejusmodi aut doctrinas credunt, aut mandatis obtemperant, quatenus ad id ex conscientia teneantur, veram ii conscientiæ libertatem profitentur [m]: Qui autem vel fidem implicitam, vel obedientiam absolutam cæcámque exigunt, næ illi id agunt, ut cùm conscientiæ, tum rationis etiam destruant libertatem [n].

[e] *Rom.* 8. 14, 15 1 *Joh.* 4. 18.

[f] *Gal.* 3. 9, 14.

[g] *Gal.* 4. 1, 2, 3, 6, 7. *Gal.* 5. 1. *Act.* 15. 10, 11.

[h] *Heb.* 4. 14, 16. *Heb.* 10. 19, 20, 21, 22.

[i] *Joh.* 7. 38, 39. 2 *Cor.* 3. 13, 17, 18.

[k] *Jac.* 4. 12. *Rom.* 14. 4.

[l] *Act.* 4. 19. *Act.* 5. 29. 1 *Cor.* 7. 23, *Mat.* 23. 8, 9, 10 2 *Co.* 1. 24. *Mat.* 15. 9.

[m] *Col.* 2. 20, 22, 23. *Gal.* 1. 10. *Gal.* 2. 4, 5. *Gal.* 5. 1.

[n] *Rom.* 10. 17. *Rom.* 14. 23. *Isa.* 8. 20. *Act.* 17. 11. *Joh.* 4. 22. *Hos.* 5. 11. *Apoc.* 13. 12, 16 17. *Jer.* 8. 9.

§ 3. Qui sub prætextu Christian libertatis, cuivis aut cupiditate indu gent aut peccato assuescunt, eo ip libertatis Christianæ finem corrum punt; nempe ut è manibus inimic rum nostrorum liberati, Domino sanctimonia & justitia coram ip omnibus diebus vitæ nostræ absq metu serviamus °.

° *Gal.* 5. 13. 1 *Pet.* 2. 16. 2 *Pet.* 2. 19. *Joh.* 8. 34. *Luc.* 1. 74, 75.

§ 4. Quoniam verò potestates qu Deus ordinavit, & libertas quam a quisivit Christus non in eum finem Deo destinatæ sunt ut se mutuò per mant, verùm ut se sustentent ac co servent invicem; Qui itaque sub bertatis Christianæ prætextu potes ti cuivis legitimæ, (civilis sit sive E cleſiastica) aut legitimo ejusdem e ercitio contraiverint, ordinationi d vinæ resistere censendi sunt P, Quic vel ejusmodi opiniones publicaveri praxésve defenderint, quæ luminis turæ, aut religionis Christianæ de fi de cultu, aut moribus principiis no aut pietatis denique vi ac efficaciæ a versantur; vel ejusmodi opinio praxésve erroneas, quæ aut suâ na

P *Mat.* 12. 25. 1 *Pet.* 2. 13, 14, 16. *Rom.* 13. 1. ad 8. *Heb.* 13. 17.

fâ aut publicationis defensionísve modo, externæ paci ac eutaxiæ, quas in Ecclesia sua stabilivit Christus, perniciem minitantur; omnino licitum est tum ab iis facti rationem reposcere, tum in eos quà censuris Ecclesiasticis[q], quà civilis magistratûs potestate animadvertere[r].

[1] *Rom.* 1. 32. cum 1 *Cor.* 5. 5, 11, 13. [2] *Joh.* v. 10. 1 & 2 *Thes.* 3. 1. & 1 *Tim.* 6. 3. 5 & *Tit.* 1. 10, 11. 13. & *Tit.* 3. 10. cum *Matth.* 18. 15, 16, 17.

[p] 1 *Tim.* 1. 19, 20. *Apoc.* 2. 2, 14, 15, 20. *Apoc.* 3. 9. [q] *Deut.* 13. 6, ad 12. *Rom.* 13. 3, 4. cum 2 *Joh.* v. 10, 11. *Ezra* 7. 23, 25. 26, 27, 28. *Apoc.* 17. 12, 16, 17. *Nehem.* 13. 15, 17, 21, 22, 25, 30. 2 *Reg.* 23. 5, 6, 9, 20, 21. 2 *Chron.* 34. 33. 2 *Chron.* 15. 12, 13, 16. *Dan.* 3. 29. 1 *Tim.* 2. 2. *Isa.* 49, 23. *Zech.* 13. 2, 3.

Cap. XXI.

De cultu religioso & de Sabbato.

§ 1. Constat quidem naturæ lumine esse Deum qui in universa Primatum obtinet ac absolutum Dominium, eundémque bonum esse ac omnibus beneficum, proindéque toto corde, totâ animâ, totísque viribus timendum esse & diligendum, laudandum ac invocandum, eíque fidendum esse ac serviendum[a]. At rationem verum Deum colendi acceptabilem

[a] *Rom.* 1. 20. *Act.* 17. 24. *Psal.* 119. 68. *Jer.* 10. 7. *Psal* 31. 23. *Psal.* 18. 3. *Rom.* 10. 12. *Psal.* 62. 8. *Jos.* 24. 14. *Marc.* 12. 33.

bilem ipse instituit, itaque voluntatem suâ revelatâ definivit, ut coli non debeat secundùm imaginationes ac inventa hominum, aut suggestiones Satanæ, sub specie quavis visibili, aut aliâ viâ quâviscunque quam scriptura sacra non præscripsit [b].

§ 2. Cultus religiosus Deo Patri Filio & Spiritui sancto, eique soli est exhibendus [c], non angelis, non sanctis neque alii cuivis creaturæ [d], nec ipse Deo quidem post lapsum citrà Mediatorem, aut quidem per Mediatorem alium quàm Jesum Christum [e].

§ 3. Supplicationem cum gratiarum actione, quæ est inter partes præcipuas divini cultûs [f], Deus fieri jubet ab hominibus universis [g]; quæ, ut Deo grata sit & accepta, est in nomine Filii [h], subsidio spiritûs ejus [i], & secundùm ipsius voluntatem [k], cum intellectu, reverentiâ, humilitate, fervore, fide, amore, ac perseverantiâ offerenda [l]; & quidem, si vocalis sit, in lingua nota est efferenda [m].

§ 4. Preces pro rebus non nisi licitis sunt faciendæ [n], pro hominibus autem

b Deut. 12. 32. Mat. 15. 9. Act. 17. 25. Mat. 4. 9, 10. Deut. 4. 15. ad 20. Exod. 20. 4, 5, 6 Col. 2. 23.
c Mat. 4. 10. cum Joh. 5. 23. & 2 Cor. 13. 14.
d Col. 2. 18. Apoc. 19. 10. Rom. 1. 25.
e Joh. 14. 6. 1 Tim. 2. 5. Eph. 2. 18. Col. 3. 17.
f Phil. 4. 6.
g Psal. 65. 2.
h Joh. 14. 13, 14
i 1 Pet. 2. 5. Rom. 8. 26.
k 1 Joh. 5. 14.
l Psal. 47. 7. Eccles. 5. 1, 2. Heb. 12. 28. Gen. 18. 27. Jac. 5. 16. Jac. 1. 6, 7. Marc. 11. 24. Mat. 6. 12, 14, 15. Col. 4. 2. Eph. 6. 18.
m 1 Cor. 14. 14.
n 1 Joh. 5. 14.

autem cujuscunque generis, vivis scilicet, aut etiam victuris aliquando [o]; pro mortuis autem neutiquam [p]; sed neq; pro iis, de quibus constare possit eos peccatum ad mortem perpetrâsse [q].

§ 5. Scripturarum lectio cum timore pio [r]; verbi prædicatio solida [s], ejusdémque auditio religiosa ex obedientia erga Deum, cum intellectu, fide & reverentia [t]; Psalmorum cum gratia in corde cantatio [u], prout etiam Sacramentorum, quæ Christus instituit, debita administratio, & participatio digna, sunt divini cultûs religiosi partes, & quidem ordinarii [*]. Religiosa insuper juramenta [x], votáque [y]; solennia jejunia [z], solennésque gratiarum actiones, pro varietate eventuum [a] suo quæque tempore ac opportunitate sanctè quidem ac religiosè sunt adhibenda [b].

[o] 1 *Tim.* 2. 1, 2. *Joh.* 17. 20. 2 *Sam.* 7. 29. *Ruth.* 4. 12.
[p] 2 *Sam.* 12. 21, 22, 23. cum *Luc.* 16. 25, 26. *Apoc.* 14. 13.
[q] 1 *Joh.* 5. 16.
[r] *Act.* 15. 21. *Apoc.* 1. 3.
[s] 2 *Tim.* 4. 2.
[t] *Jac.* 1. 22. *Act.* 10. 33. *Mat.* 13. 19. *Heb.* 4. 2. *Isa.* 66. 2.
[u] *Col.* 3. 16. *Eph.* 5. 19. *Jac.* 5. 13.
[*] *Mat.* 28. 19. 1 *Cor.* 11. 23. ad 29. *Act.* 2. 42.
[x] *Deut.* 6. 13. cum *Neh.* 10. 29
[y] *Isa.* 19. 21. cum *Eccles.* 5. 4, 5.
[z] *Joel*, 2. 12. *Esther.* 4. 16. *Matth.* 9. 15. 1 *Cor.* 7. 5.
[a] *Psal.* 107. per totum *Esther.* 9. 22.
[b] *Heb.* 12. 28.

§ 6. Hodie sub evangelio neque preces, nec ulla pars alia religiosi cultûs ità cuivis alligatur loco in quo

præstetur aut versùs quem dirigatur ut indè gratior evadat & acceptio verùm ubíque Deus colendus est [d] spiritu ac veritate [e]; quotidie [f] quidem inter privatos parietes à quavis familia [g], ut etiam à quolibet seorsim secreto [h]; at solenniter magìs in conventibus publicis, qui certè quoties nos Deus vocat, seu verbo suo providentiâ, non sunt vel ex incuria vel obstinatione animi aut negligentia aut deserendi [i].

§ 7. Quemadmodum est de lege naturæ ut indefinitè portio quædam temporis idonea divino cultui celebrando sejuncta sit ac assignata; ità verbo suo Deus (præcepto morali positivo ac perpetuo, homines omnes cujuscunque fuerint seculi obligante) speciatim è septenis quibusque diebus diem unum in Sabbatum designavit sanctè sibi observandum [k]. Quod quidem ab orbe condito ad resurrectionem usque Christi dies ultimus erat in septimana; deinde autem à Christi resurrectione in septimanæ diem primum transferebatur [l]; quod quidem

[c] Joh. 4. 21.
[d] Mal. 1. 11.
1 Tim. 2. 8.
[e] Joh. 4. 23, 24.
[f] Matth. 6. 11.
[g] Jer. 10. 25.
Deut. 6. 6, 7.
Jos. 1. 5.
2 Sam. 6. 18, 20.
1 Pet. 3. 7.
Act. 10. 2.
[h] Mat. 6. 6.
Eph. 6. 18.
[i] Isa. 56. 6, 7.
Heb. 10. 25.
Prov. 1. 20, 21, 24.
Prov. 8. 34.
Act. 13. 42.
Luc. 4. 16.
Act. 2. 42.

[k] Exod. 20. 8, 10, 11.
Isa. 56. 2, 4, 6, 7.

[l] Gen. 2. 2, 3.
1 Cor. 16. 1, 2.
Act. 20. 7.

quidem in Scriptura *Dies Dominicus* [m] nuncupatur, éstque perpetuò ad finem mundi tanquam Sabbatum Christianum celebrandus [n].

§ 8. Tunc autem hoc Sabbatum Deo sanctè celebratur, quum post corda ritè præparata, & compositas suas res mundanas, homines, non solùm à suis ipsorum operibus, dictis, cogitatis; (quæ circa illas exerceri solent) à recreationibus etiam ludicris quietem sanctam toto observant die [o]; verùm etiam in exercitiis divini cultûs publicis privatísque, ac in officiis necessitatis & misericordiæ toto illo tempore occupantur [p].

[m] *Apoc.*1.10.
[n] *Exod.*20.8, 10. cum *Matth.*5.17,18.

[o] *Exod.*20.8. *Exod.*16.23, 25,26,29,30. *Exod.*31.15, 16,17. *Isa.*58.13. *Nehem.*13.15, 16,17,18,19, 21,22.
[p] *Isa.*58.13. *Mat.*12.1. ad 13.

Cap. XXII.

De Juramentis, votísq; licitis.

§ 1. Juramentum licitum est pars cultûs religiosi [a], quâ (occasione justâ oblatâ) qui jurat, Deum, de eo quod affert aut promittit, solenni modo testatur; eundémque appellat se secundùm illius quod jurat veritatem

[a] *Deut.*10.20.

tatem aut falsitatem judicaturum [b].

§ 2. Per solum Dei nomen jurare debent homines, quod quidem cum omni timore sancto ac reverentia ei inibi usurpandum [c]. Proindéque per nomen illud glorioſum ac tremendum jurare leviter, aut temerè, vel etiam omnino jurare per rem aliam quamviscunque, sceleratum est & quàm maximè perhorrescendum [d]. Verum tamen sicut in rebus majoris ponderis & momenti secundùm verbum Dei licitum est jusjurandum non minùs quidem sub Novo quàm sub Veteri Testamento [e]: ità sanè jusjurandum licitum, authoritate legitimâ si exigatur, non est in rebus ejusmodi declinandum [f].

§ 3. Quicunque juramentum præstat eum pondus actionis tam solennis ritè secum perpendere oportet, atque juratum de nullo asseverare quod verum esse non habeat sibi persuasissimum [g]. Neque licet cuivis ad agendum quicquam obstringere semet juramento jurando, nisi quod reverâ bonum justúmque est, quod ille ejusmodi est

credi

[b] *Exod.20.7. Levit.19.12. 2 Cor.1.23. 2 Chron.6.22, 23.*

[c] *Deut.6.13.*

[d] *Exod.20.7. Jer.5.7. Mat.5.34,37. Jac.5.12.*

[e] *Heb.6.16. 2 Cor.1.23. Isa.65.16.*

[f] *1 Reg.8.31. Neh.13.25. Ezra.10.5.*

[g] *Exod.20.7. Jer.4.2.*

credit, quódque ipse præstare potest statuítque [h]. Veruntamen de re bona justáque jusjurandum, legitimâ authoritate si exigatur, peccat ille qui detrectat [i].

§ 4. Juramentum præstandum est sensu verborum vulgari quidem ac manifesto, sine æquivocatione aut reservatione mentali quavìscunque [k]. Ad peccandum quenquam obligare nequit, verùm in re qualibet cui abest peccatum, qui semel illud præstitit, adimplere tenetur, vel etiam cum damno suo; neque sanè licet, quamvìs hæreticis datum aut infidelibus, violare [m].

§ 5. Votum, naturæ consimilis est cum juramento promissorio, paríque debet tum religione nuncupari tum fide persolvi [n].

§ 6. Non est ulli creaturæ, sed Deo soli nuncupandum [o], & quò gratum illi esse possit acceptúmque, est quidem lubenter, è fide, officiíque nostri conscientia suscipiendum, vel gratitudinis nostræ ob accepta beneficia testandæ causâ, vel boni alicujus, quo indigemus,

[h] *Gen.* 24. 2, 3, 5, 6, 8, 9.
[i] *Num.* 5. 19, 21. *Neh.* 5. 12. *Exod.* 22. 7, 8, 9, 10, 11.

[k] *Jer.* 4. 2. *Psal.* 24. 4.

[l] 1 *Sam.* 25. 22, 32, 33, 34. *Psal.* 15. 4.
[m] *Ezech.* 17. 16, 18, 19. *Josh.* 9. 18, 19. cum 2 *Sam.* 21. 1.

[n] *Isa.* 19. 21. *Eccles.* 5. 4, 5, 6. *Psal.* 61. 8. *Psal.* 66. 13, 14.
[o] *Psal.* 76. 11. *Jer.* 44. 25, 26.

p Deut. 23. 21, 22, 23. Psal. 50. 14. Gen. 28. 20, 21, 22. 1 Sam. 1. 11. Psal. 66. 13, 14. Psal. 132. 2, 3, 4, 5.

mus, consequendi; per hoc autem nosmet ad officia necessaria arctius obligamus; vel etiam ad res alias quas tenus quidem & quamdiu istis subservi viunt p.

§ 7. Nemini quicquam vovere licet se acturum, quod aut verbo Dei prohibetur; aut officium aliquod inibi præceptum impediret, quódve non est in voventis potestate, & cui præstandæ vires illi Deus non est pollicitus q. Unde de Pontificiorum illa de perpetuo cœlibatu, de paupertate, déq; obedientia regulari vota Monastica, tantum abest ut perfectionis gradus sint sublimiora, ut superstitionis planè sint ac peccati laquei, quibus nulli unquam Christiani semetipsum licet implicare r.

q Act. 23. 12, 14. Marc. 6. 26. Num. 30. 5, 8, 12, 13. r Matth. 19. 11, 12. 1 Cor. 7. 2, 9. Eph. 4. 28. 1 Pet. 4. 2. 1 Cor. 7. 23.

Cap. XXIII.

De Magistratu Civili.

§ 1. Supremus totius Mundi Rex & Dominus Deus, Magistratum Civiles ordinavit qui vices ejus gerant supra populum ad suam ipsius gloriam, ac bonum publicum; in quem finem

nem eosdem armavit potestate gladii, propter bonorum quidem animationem ac tutamen, animadversionem autem in maleficos [a].

§ 2. Christianis, quoties ad id vocantur, Magistratûs munus & suscipere licet & exequi [b]; in quo quidem gerendo, ut pietatem præcipuè, justitiam, ac pacem secundùm salubres cujusque Reipublicæ leges tueri debent [c], ità quò illum finem consequantur, licitum est iis vel hodie sub Novo Testamento in causis justis ac necessariis bellum gerere [d].

§ 3. Magistratui Civili verbi & sacramentorum administrationem, aut clavium regni cœlorum potestatem assumere sibi non est licitum [e]: nihilo tamen minùs & jure potest ille, eique incumbit providere ut Ecclesiæ unitas ac tranquillitas conservetur, ut veritas Dei pura & integra custodiatur, ut supprimantur blasphemiæ omnes, hæresésque, ut in cultu ac disciplina omnes corruptelæ ac abusus aut præcaveantur aut reformentur, omnia denique instituta divina, ut ritè statuminentur,

[a] *Rom.* 13. 1, 2, 3, 4. 1 *Pet.* 2. 13, 14.

[b] *Prov.* 8. 15, 16. *Rom.* 13. 1, 2, 4.

[c] *Psal.* 2. 10, 11, 12. 1 *Tim.* 2. 2. *Psal.* 82. 3, 4. 2 *Sam.* 23. 3. 1 *Pet.* 2. 13.

[d] *Luc.* 3. 14. *Rom.* 13. 4. *Matt.* 8. 9, 10. *Act.* 10. 1, 2. *Apoc.* 17. 14, 16.

[e] 2 *Chron.* 26. 18. cum *Mat.* 18. 17. & *Mat.* 16. 19. 1 *Cor.* 12. 28, 29. *Eph.* 4. 11, 12. 1 *Cor.* 4. 1, 2. *Rom.* 10. 15. *Heb.* 5. 4.

minentur, administrentur, observentur [f]. Quæ omnia quò meliùs præstare possit, potestatem habet tum Synodos convocandi, tum ut ipsis interesit, prospiciátque, ut quicquid in iis transigatur sit menti divinæ consentaneum [g].

§ 4. Debet populus pro Magistratibus preces fundere [h], personas eorum honore prosequi [i], tributa aliáque eis debita persolvere [k], obtemperare licitis eorum mandatis, ac propter conscientiam subjici illorum authoritati quæ si justa sit ac legitima, non eam illorum infidelitas, non religio diversa cassam reddit, neque populum liberat à debitæ illis obedientiæ præstatione [m], quâ viri quidem Ecclesiastici non eximuntur [n], multò minùs in ipsos magistratus, intra ditionem suam, aut ex eorum populo quemvis potestatem ullam habet aut jurisdictionem Papa Romanus, minimè vero omnium vitâ illos aut principatu exuendi, si ipse scilicet eos hæreticos esse judicaverit, vel etiam alio prætextu quovisçunque [o].

[f] *Isa.* 49. 23. *Psal.* 122. 9. *Ezra.* 7. 23, 25, 26, 27, 28. *Lev.* 24. 16. *Deut.* 13. 5, 6, 12. 2 *Reg.* 18. 4. 1 *Chron.* 13. 1. ad 9. 2 *Reg.* 23. 1. ad 26. 2 *Chron.* 34. 33 2 *Chron.* 15. 12, 13. [g] 2 *Chron.* 19. 8, 9, 10, 11. 2 *Chron.* 29. 30. cap. *Matt.* 2. 4, 5. [h] 1 *Tim.* 2. 1, 2. [i] 1 *Pet.* 2. 17. [k] *Rom.* 13. 6, 7. [l] *Rom.* 13. 5. *Tit.* 3. 1. [m] 1 *Pet.* 2. 13, 14, 16. [n] *Rom.* 13. 1. 1 *Reg.* 2. 35. *Act.* 25. 9, 10, 11. 2 *Pet.* 2. 1, 10, 11. *Judæ* v. 8, 9, 10, 11. [o] 2 *Thes.* 2. 4. *Apoc.* 13. 15, 16, 17.

C A

Cap. XXIV.

De Conjugio & Divortio.

§ 1. Conjugium inter unum virum ac fœminam unam contrahi debet; neque viro ulli uxores plures, nec ulli fœminæ ultra unum maritum eodem tempore habere licet [a].

§ 2. Conjugium erat institutum, cùm propter mariti uxorísque auxilium mutuum [b], tum propter humani generis prole legitimâ, Ecclesiæque sancto semine incrementum [c], tum verò etiam ad impudicitiam declinandam [d].

§ 3. Matrimonio jungi cuivis hominum generi licitum est, qui consensum suum præbere valent cum judicio [e]; Veruntamen solùm in Domino connubia inire debent Christiani [f]; proindéque quotquot religionem veram reformatàmque profitentur, non debent Infidelibus, Papistis, aut aliis quibuscunque idololatris connubio sociari; neque sanè debent qui pii sunt impari jugo copulari, conjugium cum

[a] *Gen.* 2. 24. *Mat.* 19. 5, 6. *Prov.* 2. 17.

[b] *Gen.* 2. 18.

[c] *Mal.* 2. 15.

[d] 1 *Cor.* 7. 2, 9.

[e] *Heb.* 13. 4. 1 *Tim.* 4. 3. 1 *Cor.* 7. 36, 37, 38. *Gen.* 24. 57, 58.

[f] 1 *Cor.* 7. 39.

cum illis contrahendo qui aut improbitate vitæ sunt notabiles, aut damnabiles tuentur hæreses [g].

§ 4. Connubia intra consanguinitatis affinitatísq; gradus in verbo Dei vetitos iniri non est licitum [h]; neque possunt ejusmodi incesta conjugia quâvis aut humanâ lege, aut consensione parium fieri legitima, adeo ut personis illis ad instar mariti & uxoris liceat unquam cohabitare [i]. Non licet viro è cognatione uxoris suæ ducere, quam si æquè seipsum attingeret sanguine; ducere non liceret; sicuti nec fœmineæ licet viro nubere á mariti sui sanguine minùs, quàm à suo liceret, alieno [k].

§ 5. Adulterium aut scortatio si admittatur post sponsalia, ac ante conjugium detegatur, personæ innocenti justam præbet occasionem contractum illum dissolvendi [l]; quòd si adulterium post conjugium admittatur licebit parti innocenti divortium legitimè postulare ac obtinere [m]; atque quidem post factum divortium conjugio alteri sociari, perinde acsi mortua esset persona illa quæ conjugii fidem violabat [n].

§ 6. Quam

[g] *Gen.* 34. 14. *Exod.* 34. 16. *Deut.* 7. 3, 4. 1 *Reg.* 11. 4. *Nehem.* 13. 25, 26, 27. *Mal.* 2. 11, 12. 2 *Cor.* 6. 14.

[h] *Levit.* 18. cap. 1 *Cor.* 5. 1. *Amos.* 2. 7.

[i] *Mart.* 6. 18. *Levit.* 18. 24, 25, 26, 27, 28.

[k] *Levit.* 20. 19, 20, 21.

[l] *Mat.* 1. 18, 19, 20.

[m] *Mat.* 5. 31, 32.

[n] *Mat.* 19. 9. *Rom.* 1, 2, 3.

§ 6. Quamvis ea sit hominis corruptio ut proclivis sit ad excogitandum argumenta, indebitè illos quos Deus connubio junxit dissociandi; nihilominus tamen extra adulterium ac desertionem ità obstinatam, ut cui nullo remedio, nec ab Ecclesia nec à Magistratu civili subveniri possit, sufficiens causa nulla esse potest conjugii vinculum dissolvendi °. Atque hac quidem in re procedendi ordo publicus & regularis est observandus, nec personæ illæ, quarum jus agitur, sunt suo arbitrio judicióve in causa propria permittendæ P.

° Mat. 19. 8, 9. 1 Cor. 7. 15. Mat. 19. 6.

P Deut. 24. 1, 2, 3, 4.

Cap. XXV.

De *Ecclesia.*

§ 1. CAtholica sive Universalis Ecclesia ea quæ est invisibilis constat è toto electorum numero, quotquot fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti, sub Christo ejusdem Capite; estque sponsa, cor-

pus, ac plenitudo ejus qui implet omn[ia] in omnibus [a].

§ 2. Ecclesia visibilis, (quæ etiam sub Evangelio, Catholica est & universalis, non autem unius gentis finibus ut pridem sub lege, circumscripta) e[x] iis omnibus constat, undecunque ter[ra]rum sint, qui veram religionem profitentur [b], unà cum eorundem l[i]beris [c]; éstque Regnum Domini Je[su] su Christi [d], Domus & familia Dei extra quam quidem ordinariè fie[ri] nequit ut quivis salutem consequ[a]tur [f].

§ 3 Catholicæ huic Ecclesiæ v[i]sibili dedit Christus ministrorum o[r]dinem, oracula, ac instituta Dei [a] sanctos usque ad finem mundi in h[a]vita colligendos simul & perficiendo[s] in quem finem præsentiâ suâ, spiritú[s]secundùm ipsius promissionem, eade[m] reddit efficacia [g].

§ 4. Ecclesia hæc Catholica exi[s]tit quandoque magìs quandoque mi[n]ùs visibilis [h]. Ecclesiæ autem par[ti]culares (quæ sunt illius membra) eo magìs minúsve puræ sunt, qu[o] majo[ri]

[a] Eph. 1. 10, 22, 23. Eph. 5. 23, 27, 32 Col. 1. 18,
[b] 1 Cor. 1. 2.
[c] 1 Cor. 12. 12, 13 Psal. 2. 8. Apoc. 7. 9. Rom. 15. 9, 10, 11, 12.
[d] 1 Cor. 7. 14. Act. 2. 39. Ezech. 16. 20, 21 Rom. 11. 16. Gen. 3. 15. Gen. 17. 7.
[e] Mat. 13. 47. Isa. 9. 7.
[f] Eph. 2. 19. Eph. 3. 15. Act. 2. 47.
[g] 1 Cor. 12. 28. Eph. 4. 11, 12, 13. Mat. 28. 19, 20 Isa. 59. 21.
[h] Rom. 11. 3, 4. Apoc. 12. 6. 14.

majori aut minori cum puritate in iis
docetur excipitúrq; Evangelii doctri-
na, administrantur divina instituta, cul-
tusque publicus celebratur [i].

§ 5. Purissimæ omnium quæ in
terris sunt Ecclesiæ, cùm mixturæ tum
etiam errori sunt obnoxiæ [k], eoúsque
interdum nonnullæ degenerârunt, ut ex
Ecclesiis Christi factæ demum sint ip-
sius Satanæ Synagogæ [l]; nihilomi-
nus tamen nunquam deerit in terris
Ecclesia, quæ Deum colat secundùm
Dei voluntatem [m].

§ 6. Ecclesiæ caput extra unum
Dominum Jesum Christum nullum
est [n]; nec ullo sensu caput ejus esse
potest Papa Romanus, qui est insi-
gnis ille Antichristus, homo ille pec-
cati & perditionis filius; in Ecclesia
semet efferens adversùs Christum, &
supra quicquid dicitur Deus [o].

[i] *Apoc.* 2, 3. cap. 1 *Cor.* 5. 6, 7.

[k] 1 *Cor.* 13. 12. *Apoc.* 2, 3, cap. *Mat.* 13. 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 47.

[l] *Apoc.* 18. 2. *Rom.* 11. 18, 19, 20, 21, 22.

[m] *Mat.* 16. 18. *Psal.* 77. 17. *Psal.* 102. 28. *Mat.* 28. 19, 20.

[n] *Col.* 1. 18. *Eph.* 1. 22.

[o] *Mat.* 23. 8, 9, 10. 2 *Thess.* 2. 3, 4, 8, 9. *Apoc.* 13. 6.

Cap. XXVI.

De Communione Sanctorum.

§ 1. SAncti omnes, qui capiti
Jesu Christo per Spiritum
jus ac per fidem uniuntur, gratiar
ejus, perpessionum, mortis, resurre
onis ac gloriæ ejus habent commu
onem [a]; atque indè etiam amore q
juncti sibimet invicem mutuam do
rum suorum gratiarúmque socie
tem quandam ineunt [b], ac ad ejusm
di officia præstanda publica & pri
ta obligantur, quæ ad mutuum
rum bonum conducant, cùm qu
internum tum etiam quoad extern
hominem [c].

§ 2. Qui sanctos sese profitent
sanctam illi societatem & commun
nem inire tenentur & conservare, c
in divino cultu, tum alia officia sp
tualia præstando, quæ ad mutuam
rum ædificationem conferre possint
Quin etiam porrò sublevando se m
tuò in rebus externis, pro ratione
jusque vel facultatum vel indigen

[a] 1 Joh. 1. 3. Eph. 3. 16, 17, 18, 19. Joh. 1. 16. Eph. 2. 5, 6. Phil. 3. 10. Rom. 6. 5, 6. 2 Tim. 2. 12.

[b] Eph. 4. 15, 16. 1 Cor. 12. 7. 1 Cor. 3. 21, 22, 23. Col. 2. 19.

[c] 1 Thess. 5. 11, 14. Rom. 1. 11, 12, 14. 1 Joh. 3. 16, 17, 18. Gal. 6. 10.

[d] Heb. 10. 24, 25. Act. 2. 42, 46. Isa. 2. 3. 1 Cor. 11. 20.

quæ quidem communio, prout opportunitatem Deus obtulerit, est ad omnes, qui ubivis locorum Domini Jesu nomen invocant, extenda [e].

§ 3. Hæc autem communio quâ sancti cum Christo potiuntur, eos substantiæ Deitatis ejus neutiquam reddit participes, nec ullo respectu æquales Christo; Quorum utrumvis affirmare impium est ac blasphemum [f]; neque enè communio illa, quæ iis secum mutuò quatenus sanctis intercedit; cuiquam ad bona & possessiones suas jus privatum vel tollit vel immiuit [g].

e *Act.* 2, 44, 45, 1 *Joh.* 3. 17. 2 *Cor.* 8, 9, cap. *Act.* 11, 29, 30.

f *Col.* 1, 18, 19. 1 *Cor.* 8. 6. *Isa.* 42. 8. 1 *Tim.* 6. 15, 16 *Psal.* 45. 7. cum *Heb.* 1. 8, 9.

g *Exod.* 20. 15. *Eph.* 4. 28. *Act.* 5, 4.

Cap. XXVII.

De Sacramentis.

1. Sacramenta sunt fœderis gratiæ signa sacra & sigilla [a], immediatè à Deo instituta [b], ad Christum ejúsque beneficia repræsentandum, ad jus nostrum in illo confirmandum [c], prout etiam ad illos qui

a *Rom.* 4. 11. *Gen.* 17. 7, 10.

b *Mat.* 28, 19. 1 *Cor.* 11, 23.

c 1 *Cor* 10. 16. 1 *Cor.* 11, 25, 26. *Gal.* 3, 27.

Ecclesiam spectant à reliquis illis q
sunt è mundo, visibili discrimine
parandum [d], útque ii solenniter devi
ciantur ad obedientiam & cultum D
in Christo juxta verbum ejus exhibe
dum [e].

§ 2. In Sacramento quolibet
inter signum & rem significatam re
tio quædam spiritualis, sive Sacram
talis unio; unde fit ut alterius nom
na & effectus alteri quandoque trib
antur [f].

§ 3. Quæ in Sacramentis sive p
ea ritè adhibita exhibetur gratia, p
vim aliquam iis intrinsecam non co
fertur, neque ex intentione vel pie
te administrantis pendet Sacrame
vis ac efficacia [g]; verùm ex operat
ne Spiritûs [h], ac verbo institution
quod complectitur cùm præceptu
unde celebrandi Sacramenti potes
fit, tum etiam promissionem de b
neficiis dignè percipientibus exhib
dis [i].

§ 4. Sacramenta duo tantùm s
à Christo Domino nostro in Evan
lio instituta, Baptismus scilicet,
co

[d] *Rom.* 15. 8. *Exod.* 12. 48. *Gen.* 34. 14.
[e] *Rom.* 6. 3, 4. 1 *Cor.* 10. 16, 21
[f] *Gen.* 17. 10. *Mat.* 26. 27, 28. *Tit.* 3. 5.
[g] *Rom.* 2. 28, 29. 1 *Pet.* 3. 21.
[h] *Mat.* 3, 11. 1 *Cor.* 12. 13.
[i] *Mat.* 26. 27, 28. *Mat.* 28. 19, 20.

cœna Domini; quorum neutrum debet nisi à ministro verbi legitimè ordinato dispensari [k].

§ 5. Sacramenta Veteris Testamenti si res spirituales per ea significatas exhibitásque respiciamus, quoad substantiam eadem fuere cum his sub Novo [l].

[k] *Mat.* 28.19. 1 *Cor.* 11, 20, 23. 1 *Cor.* 4. 1. *Heb.* 5. 4.

[l] 1 *Cor.* 10, 1, 2, 3, 4.

Cap. XXVIII.

De Baptismo.

§ 1. Baptismus est Sacramentum Novi Testamenti, à Jesu Christo institutum [a], non solùm propter solennem personæ baptizatæ in Ecclesiam visibilem admissionem [b], verùm etiam ut signum eidem sit, & sigillum cùm fœderis gratiæ [c], tum suæ in Christum insitionis [d], regenerationis [e], remissionis peccatorum [f], ac sui ipsius Deo per Christum dedicationis, ad ambulandum in vitæ novitate [g]. Quod quidem Sacramentum è Christi ipsius mandato est in Ecclesia ejus ad finem usq; mundi retinendum [h].

[a] *Mat.* 28.19.

[b] 1 *Cor.* 12, 13.

[c] *Rom.* 4. 11. cum *Col.* 2, 11, 12.

[d] *Gal.* 3. 27. *Rom.* 6. 5.

[e] *Tit.* 3. 5.

[f] *Marc.* 1, 4.

[g] *Rom.* 6. 3, 4.

[h] *Mat.* 28, 19, 20.

§ 2. Elementum externum in hoc Sacramento adhibendum est Aqua quâ baptizari debet admittendus, à ministro Evangelii legitimè ad hoc vocato, in nomine Patris & filii & Spiritûs Sancti [i].

§ 3. Baptizandi in aquam immersio necessaria non est; verùm baptismus ritè administratur aquâ superfusâ vel etiam inspersâ baptizando [k].

§ 4. Non illi solùm qui fidem in Christum eíque se obedientes fore actu quidem profitentur [l], verùm etiam infantes qui à Parente vel altero vel utroque fideli procreantur, sunt baptizandi [m].

§ 5. Quamvis grave peccatum sit instítutum hoc despicatui habere vel negligere [n]; non tamen ei salus & gratia ità individuè annectuntur, ut absque illo nemo unquam regenerari aut salvari possit [o], aut quasi indubium omninò sit regenerari omnes qui baptizantur [p].

§ 6. Baptismi efficacia ei tempori momento quo administratur non astringitur [q]. Nihilominus tamen, [illegible] debi-

[i] Matt. 3. 11. Joh. 1. 33. Matt. 28. 19, 20

[k] Heb. 9. 10, 19, 20, 21, 22. Act. 2. 41. Act. 16. 33. Mar. 7. 4.

[l] Mar. 16. 15, 16. Act. 8. 37, 38.

[m] Gen. 17. 7, 9. cum Gal. 3. 9, 14. & Col. 2. 11, 12. & Act. 2. 38, 39. & Rom. 4. 11, 12. 1 Cor. 7. 14. Mat. 28. 19. Marc. 10. 13, 14, 15, 16. Luc. 18. 15.

[n] Luc. 7. 30. cum Exod. 4. 24, 25, 26.

[o] Rom. 4. 11. Act. 10. 2, 4, 22, 31, 45, 47.

[p] Act. 8. 13, 23.

[q] Joh. 3. 5, 8.

debito hujus inſtituti non offertur ſolùm promiſſa gratia, verùm etiam omnibus (tam infantibus quàm adultis) ad quos gratia illa è conſilio Divinæ voluntatis pertinet, per Spiritum Sanctum in tempore ſuo conſtituto realiter confertur & exhibetur [r].

[r] *Gal.* 3. 27. *Tit.* 3. 5. *Eph.* 5. 25, 26. *Act.* 2. 38, 41.

§ 7. Sacramentum Baptiſmi eidem perſonæ non eſt niſi ſemel adminiſtrandum [s].

[s] *Tit.* 3. 5.

Cap. XXIX.

De Cœna Domini.

§ 1. DOminus noſter Jeſus eâdem quâ prodebatur nocte inſtituit corporis & ſanguinis ſui ſacramentum, *Cœnam Domini* quam dicimus, in Eccleſia ſua ad finem uſque mundi celebrandum, in perpetuam memoriam ſacrificii ſui ipſius in morte ſuâ oblati, & ad beneficia iſtius omnia verè fidelibus obſignandum; in eorum item alimentum ac incrementum in Chriſto ſpirituale; quóque ad officia cuncta præſtanda, priùs quidem

quidem illi debita, arctiori adhuc nodo tenerentur; ut vinculum denique ac pignus foret communionis illius quæ iis cum Christo & secum ipsis mutuò tanquam corporis ipsius mystici membris, intercedit [a].

a 1 Cor. 11. 23, 24, 25, 26. 1 Cor. 10. 16, 17, 21. 1 Cor. 12, 13.

§ 2. In hoc Sacramento non Patri suo offertur Christus, sed neque inibi fit reale aliquod sacrificium ad peccatorum remissionem vivis aut mortuis procurandam [b]; verùm unicæ istius oblationis, quâ Christus semet ipsum ipse in cruce, & quidem omnino semel obtulit, commemoratio solùm; una cum spirituali propterea laudis omnimodæ Deo redditæ oblatione [c]. Unde de Pontificiorum istud sacrificium Missæ (utì loqui amant) planè detestandum sit oportet, utpote maximæ injuriam uni illi unicóque Christi sacrificio, quod quidem unica est propitiatio [d].

b Heb. 9. 22, 25, 26, 28.

c 1 Cor. 11. 24, 25, 26. Mat. 26. 26, 27

d Heb. 7. 23, 24, 27. Heb. 10. 11, 12, 14, 18.

§ 3. In hoc suo instituto præcepit Dominus Jesus Ministris suis, verbum institutionis populo declarare orare, ac elementis pani scilicet ac vi-

no benedicere, eáque hac ratione à communi ad sacrum usum separare, quinetiam panem accipere & frangere; poculum item in manus accipere; atque (communicantibus unà ipsis) utrumque communicantibus exhibere[e], nemini autem à congregatione tunc absenti[f].

§ 4. Missæ privatæ, sive perceptio hujusce Sacramenti à solo vel Sacerdote vel alio quovis[g]; prout etiam poculi à populo detensio[h], elementorum adoratio, quóque adorentur elevatio aut circumgestatio, ut & prætextu religiosi usûs cujuscunque asservatio, sunt quidem omnia tum hujusce Sacramenti naturæ tum Christi institutioni planè contraria[i].

§ 5. In hoc Sacramento externa elementa ad usus à Christo institutos ritè separata, ità ad eum crucifixum referuntur ut rerum quas repræsentat nominibus (corporis nempe ac sanguinis Christi) verè quidem, at Sacramentaliter tantùm, sint nuncupata[k], manent siquidem adhuc quoad substantiam & naturam verè solùmque panis

[e] *Mat.* 26.26, 27, 28. & *Marc.* 14.22,23,24. & *Luc.* 22. 19, 20. cum 1 *Cor.* 11.23,24,25, 26.

[f] *Act.* 20.7. 1 *Cor.* 11.20.

[g] 1 *Cor.* 10. 6.

[h] *Marc.* 14.23. 1 *Cor.* 11. 25, 26,27,28,29.

[i] *Mat.* 15. 9.

[k] *Mat.* 26.26, 27.28.

[l] 1 Cor. 11.26, 27,28. Matt. 26.29.

panis ac vinum nihilo minùs quàm antea fuerant [l].

§ 6. Doctrina illa quæ substantiæ panis ac vini in substantiam corporis & sanguinis Christi conversionem (transubstantiatio vulgo dicitur) sive illam per Sacerdotis consecrationem, sive quomodocunque demum fieri statuit, non scripturæ solùm, verùm etiam communi omnium sensui ac rationi adversatur, sacramenti naturam evertit, superstitionis multifariæ causa extitit atque etiamnum existit, imò verò & crassissimæ idololatriæ [m].

[m] Act. 3. 21. cum 1 Cor. 11. 24,25,26. Luc. 24. 6, 39.

§ 7. Dignè communicantes, Elementa in hoc sacramento visibilia dum participant [n], unà cum iis internè Christum crucifixum & beneficia mortis ejus universa reverâ & realiter, (modo, non carnali quidem aut corporeo, sed spirituali) per fidem recipiunt eísque vescuntur. Corpus siquidem & sanguis Christi non corporeo aut carnali modo in, cum, vel sub pane ac vino; realiter tamen, ac spiritualiter credentium fidei in hoc instituto, non minùs quàm externis sensibus

[n] 1 Cor. 11.28

elementa

elementa ipsa, sunt præsentia [o].

§ 8. Homines improbi & ignari externa licèt in hoc sacramento percipere possint elementa, rem tamen per ea significatam non recipiunt; verùm indignè illuc accedendo, rei fiunt corporis ac sanguinis Dominici ad sui ipsorum condemnationem. Quapropter homines impii & ignari prout communioni cum Deo potiundæ nullatenus sunt idonei, ità prorsus indigni sunt qui accedant ad mensam Domini; neque sine gravi in Christum peccato, possunt (quamdiu tales esse non destiterint) Sacra hæc mysteria participare [p]; vel ad ea participandum admitti [q].

[o] 1 *Cor.*10.16.

[p] 1 *Cor.*11.27, 28,29. 2 *Cor.*6.14,15, 16.

[q] 1 *Cor.*5.6,7, 13. 2 *Thes.*3.6,14, 15. *Mat.*7.6.

Cap. XXX.

De Censuris Ecclesiasticis.

§ 1. Dominus Jesus quatenus Rex & caput Ecclesiæ suæ constituit in ea regimen, quod in officiariorum Ecclesiasticorum manu foret, distinctum à civili Magistratu [a].

[a] *Isa.*9.6,7. 1 *Tim.*5.17. 1 *Thess.*5.12. *Act.*20.17,18. *Heb.*13.7,17, 24. 1 *Cor.*12.28. *Mat.*28.18,19, 20.

§ 2. Offi-

§ 2. Officiariis hisce claves regni cœlorum sunt commissæ, quarum virtute obtinent potestatem peccata vel retinendi vel remittendi pro varia peccantium conditione; impœnitentibus quidem regnum illud tam per verbum quàm per censuras occludendi, peccatoribus verò pœnitentibus tam evangelii ministerio quàm absolutione à censuris idem aperiendi, prout occasio postulaverit [b].

[b] *Mat.* 16.19. *Mat.* 18.17,18 *Joh.* 20.21,22, 23 2 *Cor.* 2.6,7,8.

§ 3. Omnino necessariæ sunt censuræ Ecclesiasticæ, lucrandis fratribus delinquentibus eísque in viam reducendis, reliquis autem à similibus delictis deterrendis, fermento illi malo, nè totam massam inficiat, expurgando; ad honorem Christi & Sanctam Evangelii professionem vindicandum, ut prævertatur denique ira Dei, quæ meritò in Ecclesiam accendi posset, si ipsius fœdus, hujúsque sigilla ab insigniter ac pertinaciter delinquentibus impunè profanari pateretur [c].

[c] 1 *Cor.* 5. cap. 1 *Tim.* 5.20. *Mat.* 7.6. 1 *Tim.* 1.20. 1 *Cor.* 11.27, ad finem, cum *Judæ* v. 23.

§ 4. Quò meliùs autem hosce fines consequantur, procedere debent Ecclesiæ officiarii, admonendo, à Sa-

cra-

cramento cœnæ Dominicæ ad tempus aliquod suspendendo, excommunicando denique ab Ecclesia, pro ratione criminis, atque personæ delinquentis merito [d].

[d] 1 *Thess.*5.12, 2 *Thess.*3.6, 14, 15. 1 *Cor.*5.4,5, 13. *Mat.*18.17. *Tit.*3.10.

Cap. XXXI.

De Synodis & Conciliis.

§ 1. Quò meliùs gubernari, ac ulteriùs ædificari possit Ecclesia, conventus ejusmòdi fieri debent, quales vulgò Synodi & Concilia nuncupantur [a].

[a] *Act.* 15.2,4,6

§ 2. Quemadmodum licitum est Magistratibus Synodum Ministrorum aliorúmque qui sunt idonei convocare, quibuscum de religionis rebus deliberent ac consultent [b]: Ità si Magistratus fuerint Ecclesiæ hostes aperti, licebit Christi ministris à seipsis virtute officii, eísve cum aliis idoneis, acceptâ priùs ab Ecclesiis suis delegatione, in istiusmodi conventibus congregari [c].

[b] *Isa.*49.23. 1 *Tim.*2.1,2. 2 *Chron.*19. 8,9,10,11. 2 *Chron.*29.30, capp. *Mal.*2.4,5. *Prov.*11.14.

[c] *Act.*15.2, 4,22,23,25.

§ 3. Synodorum & Conciliorum est

est controversias fidei & conscientiæ casus, ministerialiter quidem, determinare; regulas ac præscripta quo meliùs publicus Dei cultus ejúsque Ecclesiæ regimen ordinentur constituere; Querelas de mala administratione delatas admittere, déque iis authoritativè decernere. Quæ quidem decreta & decisiones, modò verbo Dei consenserint, cum reverentia sum ac summissione excipienda; Non quidem solùm quòd verbo Dei sint consentanea, verùm etiam gratiæ potestatis ea constituentis, ut quæ sit ordinatio Dei ad id in verbo suo designata [d].

[d] *Act.*15.15, 19,24,27,28, 29,30,31. *Act.*16.4. *Mat.*18.17,18, 19, 20.

§ 4. Synodi omnes sive concilia post Apostolorum tempora, seu generales sive particulares, errori sunt obnoxiæ, quin neq; paucæ erraverunt. Proindéque fidei aut praxeos normæ constituendæ non sunt, verùm in utrisque auxilii loco adhibendæ [d].

[e] *Eph.*2.20. *Act.*17.11. 1 *Cor.*2.5. 2 *Cor.*1.24.

§ 5. Synodi & Concilia id solùm quod Ecclesiam spectat tractare debent & concludere; neque civilibus negotiis, quæ rem publicam spectant

ingerere se debent, nisi humiliter supplicando in casibus, si qui acciderint, extraordinariis; aut consulendo, quoties id ab eis postulat Magistratus civilis, nempe quò conscientiæ illius satisfiat [f].

[f] *Luc.* 12. 13, 14. *Joh.* 18. 36.

Cap. XXXII.

De statu hominum post mortem, déque resurrectione mortuorum.

§ 1. HOminum corpora post mortem ad pulverem rediguntur, & corruptionem vident [a]; At animæ illorum (quæ quidem nec morientur nec obdormiunt) ut quæ subsistentiam habent immortalem, ad Deum continuò earum datorem revertuntur [b]. Animæ quidem Justorum jam tum perfectè sanctificatæ, cœlis supremis accipiuntur, ubi Dei faciem in lumine ac gloria intuentur, corporum suorum plenam redemtionem expectantes [c]: Animæ verò improborum conjiciuntur in Gehennam,

[a] *Gen.* 3. 19. *Act.* 13. 36.

[b] *Luc.* 23. 43. *Eccl.* 12. 7.

[c] *Heb.* 12, 23. 2 *Cor.* 5. 1, 6, 8. *Phil.* 1. 23. cum *Act.* 3. 21. & *Eph.* 4. 10.

ubi inter diros cruciatus in tenebris exterioribus conclusæ manent, ad judicium magni illius diei asservatæ [d]. Locum autem animabus à corpore solutis extra hosce duos Scriptura Sacra non agnoscit ullum.

[d] *Luc.* 16. 23, 24. *Act.* 1, 25. *Judæ* v. 6, 7. 1 *Pet.* 3. 19.

§ 2. Noviſſimo illo die, qui comperientur in vivis non morientur quidem sed mutabuntur [e]; qui mortui fuerint reſuſcitabuntur omnes, ipſiſſimis iis corporibus quibus viventes aliquando fungebantur, ac non aliis, ut ut qualitate differentibus; quæ denuò animabus quæq; ſuis æterno conjugio unientur [f].

[e] 1 *Theſ.* 4. 17. 1 *Cor.* 15. 51, 52

[f] *Iob.* 19. 26, 27. 1 *Cor.* 15. 42, 43, 44.

§ 3. Injuſtorum corpora ad dedecus per potentiam Chriſti ſuſcitabuntur; juſtorum autem corpora per ſpiritum ejus ad honorem, fiéntque hæ conformia corpori ipſius glorioſo [g].

[g] *Act.* 24. 15. *Joh.* 5. 28, 29. 1 *Cor.* 15. 43. *Phil.* 3. 21.

Cap. XXXIII.

De ultimo judicio.

§ 1. Diem Deus deſignavit quo mundum in juſtitia judi-

bit per Jesum Christum [a]; cui à Patre data est omnis potestas & judicium [b]. Quo quidem die non solùm judicabuntur Angeli apostatici [c], verùm etiam omnes homines, quotquot uspiam in orbe terrarum aliquando vixerint, coram Christi tribunali comparebunt, ut cogitationum, dictorum, factorúmque suorum rationem reddant, recipiántque simul juxta id quod in corpore quisque fecerit, seu bonum fuerit sive malum [d].

§ 2. Eo autem consilio Diem hunc præstituit Deus, quò nempe misericordiæ suæ constaret gloria ex æterna salute electorum, justitiæ autem è damnatione reproborum, qui improbi sunt & contumaces. Tunc enim justi introibunt in vitam æternam, recipiéntq; plenitudinem illam gaudii ac refrigerii, quæ à præsentia Domini ventura sunt: Impii autem, qui Deum ignorant, quique Evangelio Jesu Christi non morem gerunt, in æternos cruciatus detrudentur, æternáq; perditione punientur à præsentia Domini & à potentiæ ipsius gloria profligati [e].

[a] *Act.* 17.31.
[b] *Joh.* 5.22,27.
[c] 1 *Cor.* 6.3. *Judæ* v. 6. 2 *Pet.* 2.4.
[d] 2 *Cor.* 5.10. *Eccles.* 12.14. *Rom.* 2.16. *Rom.* 14.10,12. *Mat.* 12.36,37.
[e] *Mat.* 25.31. ad finem. *Rom.* 5,6. *Rom.* 9.22,23. *Mat.* 25.21. *Act.* 3.19. 2 *Thes.* 1.7,8, 9, 10.

§ 3. Quemadmodum Christus nobis, futurum esse aliquando diem judicii, esse velit persuasissimum; tum quò omnes à peccato absterreantur, tum ob majus piorum solatium in rebus adversis [f]: ità sanè diem ipsum vult ab hominibus ignorari, quò securitatem omnem carnalem excutiant, & nunquam non sint vigilantes (quum quâ horâ venturus sit Dominus ignorant) utque semper sint parati ad dicendum Veni Domine Jesu, etiam cum veni [g]. *Amen.*

[f] 2 *Pet.* 3. 11, 14. 2 *Cor.* 5. 10, 11. 2 *Thes.* 1. 5, 6, 7. *Luc.* 21. 27, 28. *Rom.* 8. 23, 24, 25.

[g] *Mat.* 24. 36, 42, 43, 44. *Marc.* 13. 35, 36, 37. *Luc.* 12. 35, 36. *Apoc.* 22. 20.

Catechiſmus major.

Quæstio.

Quinam eſt hominis finis ſummus ac præcipuus?

R. Finis hominis ſummus ac præcipuus eſt Deum glorificare [a], eodémque perfectè frui, in æternum [b].

a *Rom.* 11, 36. 1 *Cor.* 10. 31.
b *Pſal.* 73, 24. ad finem. *Joh.* 17, 21, 22, 23.

Q. *Unde conſtat eſſe Déum?*

R. Ipſiſſimum in homine naturæ lumen, operáque Dei eſſe Deum luculenter manifeſtant [c]: ſolum autem ipſius verbum Spiritúsque eum hominibus revelant ſufficienter ac efficaciter ad ſalutem [d].

c *Rom.* 1. 19, 20, *Pſal.* 19. 1, 2, 3. *Act.* 17. 28.
d 1 *Cor.* 2, 9, 10. 2 *Tim.* 3. 15, 16, 17. *Iſa.* 59. 21

Q. *Quid eſt verbum Dei?*

R. Scripturæ Sacræ Veteris ac Novi Teſtamenti ſunt verbum Dei [e], unica illa fidei ac obedientiæ regula [f].

e 2 *Tim.* 3. 16. 2 *Pet.* 1. 19, 20, 21.
f *Eph.* 2. 20. *Apoc.* 22. 18, 19. *Iſa.* 8. 20. *Luc.* 16. 29, 31. *Gal.* 1. 8, 9. 2 *Tim.* 3. 15, 16, 17.

Q. *Quibus modis mediiſque conſtat Scripturas eſſe verbum Dei?*

R. Scripturæ ſe oſtendunt eſſe ver-

bum Dei, majestate suâ [g] & puritate [h], partium omnium consensu [i], totiúsque scopo, ut Deo nempe omnis gloria tribuatur [k]; lumine suo & vi mirabili cùm convincendi tum convertendi peccatores, fideles autem consolandi ac ædificandi ad salutem [l]: eas autem esse ipsissimum Dei verbum, solus Dei Spiritus in Scripturis & cum Scripturis testimonium præbens in corde hominis plenè illi potest persuadere [m].

Q. *Quid est quod præcipuè docent Scripturæ?*

R. Duo imprimis sunt quæ Scripturæ docent, quid homo de Deo credere debeat, quídq; officii ab homine Deus exigat [n].

Q. *Quid autem de Deo nobis è Scripturis innotescit?*

R. Innotescunt nobis è Scripturis quid sit Deus [o], Personæ in Deitate [p]; decreta ejus [q], eorúmque executio [r].

Q. *Quid est Deus?*

R. Deus est spiritus [s], in seipso & à seipso essentiâ [t], gloriâ, [u], beatitudine [v], ac perfectione [x] infinitus; ad omnia suffi-

[g] *Hos.8.12.* 1 *Cor.2.6,7,13* *Psal.119.18, 129.*
[h] *Psal.12.6.* *Psal.119.140.*
[i] *Act.10.43.* *Act.26.22.*
[k] *Rom.3.19,27.*
[l] *Act.18.28.* *Heb.4.12.* *Jac.1.18.* *Psal.19.7,8,9.* *Rom.15,4.* *Act.20.32.*
[m] *Joh.16.13,14* 1 *Joh.2.20,27.* *Joh.20.31.*
[n] 2 *Tim.1.13.*
[o] *Heb.11.6.*
[p] 1 *Joh.5.7.*
[q] *Act.15.14, 15,18.*
[r] *Act.4.27,28.*
[s] *Joh.4.24.*
[t] *Exod.3.14.* *Joh.11,7,8,9.*
[u] *Act.7.2.*
[v] 1 *Tim.6,15.*
[x] *Mat.5.48.*

ſufficiens [y], æternus [z], immutabilis [a], incomprehenſibilis [b], ubique præſens [c], omnipotens [d], omniſcius [e], ſapientiſſimus [f], ſanctiſſimus [g], juſtiſſimus [h], ſummè miſericors, ac benignus, ſummè longanimis, abundánsq; bonitate ac veritate [i].

[y] *Gen.* 17. 1. [z] *Pſal.* 90. 2. [a] *Mal.* 3. 6. *Jac.* 1. 17. [b] 1 *Reg.* 8, 27. [c] *Pſal.* 139. 1. ad 13. [d] *Apoc.* 4. 8. [e] *Heb.* 4. 13. *Pſal.* 147. 5. [f] *Rom.* 16. 27. [g] *Iſa.* 6. 3. *Apoc.* 15. 4. [h] *Deut.* 32. 4. [i] *Exod.* 34. 6.

Q. *An ſunt plures uno Deo?*

R. Unicus eſt (non plures) vivens nempe verúsq; Deus [k].

[k] *Deut.* 6. 1. 1 *Cor.* 8. 4, 6. *Jer.* 10. 10.

Q. *Quot ſunt Perſonæ in Deitate?*

A. Tres in Deitate ſunt perſonæ, Pater, Filius, & Spiritus Sanctus, ſúntq; hi tres unus verus æternus Deus, iidem ſubſtantiâ, potentiâ & gloriâ coæquales, proprietatibus licèt ſuis perſonalibus inter ſe diſtincti [l].

[l] 1 *Joh.* 5. 7. *Mat.* 3. 16, 17. *Mat.* 28. 19. 2 *Cor.* 13. 14. *Joh.* 10. 30.

Q. *Quænam ſunt Trium perſonarum in Deitate proprietates perſonales?*

R. Patri proprium eſt Filium gignere [m], Filio proprium à Patre gigni [n], Spiritui autem ſancto procedere à Patre Filióque, ab omni retrò æternitate [o].

[m] *Heb.* 1, 5, 6, 8. [n] *Joh.* 1. 14, 18. [o] *Joh.* 5. 26. *Gal.* 4. 6.

Q. *Unde constat Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patríque coæquales?*

R. Filium & Spiritum Sanctum esse Deum, Patríque coæquales demonstrant Scripturæ sacræ, nomina [p], attributa [q], opera [r], cultúmque ejusmodi cis tribuendo, quæ soli Deo propria sunt & peculiaria [s].

[p] *Isa.* 6. 3, 5, 8. cum *Joh.* 12. 41. & *Act.* 28. 25.
[q] 1 *Joh.* 5. 20. *Act.* 5. 3, 4. 9 *Joh.* 1. 1. *Isa.* 9. 6. *Joh.* 2. 24, 25. 2 *Cor.* 13, 14.
[r] 1 *Cor.* 2. 10. 11. [s] *Co'.* 1. 16. *Gen.* 1. 2. [s] *Mat.* 28. 19.

Q. *Quid sunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei sunt consilii voluntatis ejus actus liberi, sancti, sapientes; quibus ab omni æterno quæcunque tempore eveniunt ad suam ipsius gloriam immutabiliter præordinavit [u], imprimis verò quæ Angelos spectant hominésque.

[t] *Eph.* 1. 11. *Rom.* 11. 33. *Rom.* 9. 14, 15, 18.
[u] *Eph.* 1. 4, 11. *Rom.* 9. 22, 23. *Psal.* 33. 11.

Q. *Quid autem de Angelis hominibúsque præcipuè decrevit Deus?*

R. Deus decreto æterno ac immutabili ex mero amore, in laudem glorioſæ suæ gratiæ ſtato tempore manifestandæ, nonnullos Angelorum elegit ad gloriam *, uti & hominum aliquos elegit in Christo ad vitam æternam,

* 1 *Tim.* 5. 21.

ternam, ſimul & ad media quibus eam conſequantur [x]: idem pro ſuprema ſua poteſtate, ac ſecundùm inſcrutabile voluntatis ſuæ conſilium (quo favorem exhibet abſtinétve pro ſuo ipſius beneplacito) reliquos præteriit, ac ad ignominiam & iram pro peccatis eorum infligendam præordinavit, in laudem gloriæ juſtitiæ ſuæ [y].

[x] *Eph.*1.4,5,6. 2 *Theſſ.*2.13, 14.

[y] *Rom.*9.17,18, 21, 22. *Mat.*11.25,26. 2 *Tim.*2.20. *Judæ* v.4. 1 *Pet.*2.8.

Q. *Quomodo decreta ſua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta ſua creationis operibus ac providentiæ; ſecundùm præſcientiam ipſius infallibilem, voluntatísque ſuæ conſilium liberum ac immutabile [z].

[z] *Eph.*1.11.

Q. *Quid eſt Creationis opus?*

R. Opus Creationis illud eſt, quo Deus in principio per verbum potentiæ ſuæ, mundum hunc & quæ in eo continentur univerſa ſex dierum ſpatio ex nihilo condidit propter ſemetipſum, atque omnia quidem valdè bona [a].

[a] *Gen.*1. cap. *Heb.*11.3. *Prov.*16.4.

Q. *Quales creavit Deus Angelos?*

R. Angelos [b] omnes Deus creavit ſpiritus [c], immortales [d], ſanctos [e], ſcientiâ

[b] *Col.*1.16.
[c] *Pſal.*104.4.
[d] *Mat.*22.30.
[e] *Mat.*25.31.

entiâ præſtantes [f], potentiâ valentes [g], ad ipſius mandata exequendum, nomenque celebrandum [h], non tamen immutabiles [i].

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Poſtquam Deus condiderat omnes alias creaturas, hominem creavit, marem quidem fœminámque [k]; viri corpus è terræ pulvere [l], fœminæ autem è coſta viri fabricavit [m]; imbuítq; animabus viventibus, rationalibus, ac immortalibus [n]; ad ſuam ipſius imaginem creavit eos [o], in cognitione [p], juſtitiâ & ſanctitate [q]; habentes divinam legem in cordibus ſuis inſcriptam [r], eandémque implendi vires [ſ], dominium etiam habentes in creaturas [t]; poſsibilitatis tamen iſthoc ſtatu excidendi haud immunes [u].

Q. *Quænam ſunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Opera divinæ providentiæ ſunt Dei ſanctiſsima [*], ſapientiſſima [x], ac potentiſsima creaturarum ſuarum omnium conſervatio [y] ac gubernatio [z], earúmq; ut & actionum ab iis profluentium [a] ad ſuam ipſius gloriam ordinatio [b].

Q. *Quali*

f 2 Sam. 14. 17. Mat. 24. 36.
g 2 Theſſ. 1. 7.
h Pſ. 103. 20, 21
i 2 Pet. 2, 4.

k Gen. 1. 27.
l Gen. 2. 7.
m Gen. 2. 22.
n Gen. 2. 7. cum Job. 35. 11 & Eccles. 12. 7. & Mat. 10. 28. & Luc. 23. 43.
o Gen. 1. 27.
p Col. 3. 10.
q Eph 4. 24.
r Rom. 2. 14, 15
ſ Eccles. 7. 29.
t Gen. 1. 28.
u Gen. 3. 6. Eccles. 7. 29.

* Pſ. 14. 5, 17.
x Pſal 104. 24. Iſa. 28, 29.
y Heb. 1. 3.
z Pſal. 103. 19.
a Mat. 10. 29, 30. 31. Gen. 45, 7.
b Rom. 11. 36. Iſa. 63. 14.

Q. *Qualis eſt Dei erga Angelos providentia?*

R. Nonnullis angelorum providentiâ ſuâ permiſit Deus præfracto animo ſemet, ac nunquam indè recuperandos, in peccatum & damnationem præcipitare [c]; hoc tamen reliquáque eorum peccata omnia terminis ſuis circumſcribens dirigénsque ad ſuam ipſius gloriam [d]: reliquos autem in ſanctitate ac beatitudine ſtabilivit [e]: utriſq; verò pro arbitrio ſuo utitur [f] potentiam, miſericordiam, ac juſtitiam ſuam adminiſtrando [g].

[c] *Judæ* v. 6. 2 Pet. 2. 4. Heb. 2 16. Joh. 8. 44.
[d] Joh. 1. 12. Mat. 8. 31.
[e] 1 Tim. 5. 21. Marc. 8. 38. Heb. 12. 22.
[f] Pſal. 104. 4.
[g] 2 Reg. 19. 35. Heb. 1. 14.

Q. *Qualis erat providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis?*

R. Providentia Dei circa hominem in ſtatu creationis hujuſmodi fuit; eum in paradiſo collocavit, cámque illi colendam dedit, illi fructibus terræ veſcendi fecit poteſtatem [h], creaturas omnes illius imperio ac dominio ſubjugavit [i], conjugium inſtituit quod ei foret in ſubſidium [k]; ad communionem ſui ipſius eum admiſit [l], Sabbatum inſtituit [m], fœdus cum eo ſancivit, vitæ quidem, ſub conditione obedien-

[h] Gen. 2. 8, 15, 16.
[i] Gen. 1. 28.
[k] Gen. 2. 8.
[l] Gen. 1. 26, 27, 28, 29. Gen. 3. 8.
[m] Gen. 2, 3.

dientiæ perſonalis, perfectæ ac perpe-
[m] *Gal.*3.12. *Rom.*10.5. tuæ [m]; cujus arbor vitæ pignus erat [n], eſu arboris ſcientiæ boni malíque ſub
[n] *Gen.*2.9. [o] *Gen.*2.17. pœna mortis eidem interdixit [o].

Q. *Perſtitítne homo in eo quo Deus illum primitùs creavit ſtatu?*

R. Primi noſtri parentes, libertati voluntatis ſuæ permiſſi, Satanæ tentatione inducti, mandatum Dei tranſ-
[q] *Gen.*3.6,7,8, 13. *Eccles.* 7.29. 2 *Cor.*11.3. greſſi ſunt è fructu vetito comedendo, cóque facto, ſtatu innocentiæ, in quo creati fuerant, exciderunt [q].

Q. *Totúmne genus humanum lapſum eſt in prima illa tranſgreſſione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo tanquam perſonâ publicâ, tum ſuo tum poſterorum ſuorum nomine ictum erat, exinde factum eſt ut
[r] *Act.*17.26, [ſ] *Gen.*2.16,17. cum *Rom.* 5. 12, ad 20. & 1 *Cor.*15.21, 22. humanum genus univerſum ab illo generatione ordinariâ procreatum [r] in ipſo peccârit, & unà cum ipſo ceciderit in prima illa tranſgreſſione [ſ].

Q. *In qualem ſtatum præcipitavit lapſus hic humanum genus?*

R. Lapſus hic humanum genus in ſtatum peccati ac miſeriæ præcipita-
[t] *Rom.*5.12. *Rom.*3.23. vit [t].

Q. *Quid*

Q. *Quid eſt peccatum?*

R. Peccatum eſt defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, vel tranſgreſſio cujuſvis Divinæ legis, quæ data eſt in regulam creaturæ rationali [u].

[u] *1 Joh. 3. 4. Gal. 3. 10, 12.*

Q. *In quo conſiſtit ſtatûs illius, in quem lapſus eſt homo, peccaminoſitas?*

R. Statûs illiûs, in quem lapſus eſt homo, peccaminoſitas conſiſtit in reatu primi peccati quod admiſit Adamus *, in carentia illius juſtitiæ in qua idem eſt creatus, ut etiam in corruptione naturæ ſuæ, unde inhabilis prorſus, ac impotens factus eſt ad bonum omne ſpirituale; eíque planè oppoſitus, ad malum autem omne proclivis penitus & quidem perpetuo [x]; quod *peccatum originale* vulgò dicitur; indéque proveniunt peccata omnia actualia [y].

* *Rom. 5. 12, 19.*

[x] *Rom. 3. 10, ad 20. Eph. 2. 1, 2, 3. Rom. 5. 6. Rom. 8. 7, 8. Gen. 6. 5.*

[y] *Jac. 1. 14, 15. Mat. 15. 19.*

Q. *Quo modo peccatum hoc originale à primis parentibus ad eorum poſteros derivatur?*

R. Peccatum originale à primis parentibus ad eorum poſteros derivatur per generationem naturalem; adeo ut omnes

omnes in peccato concepti natíque ſint, quotquot ab iis eâ ratione procreantur [z].

Q. *Quam autem miſeriam intulit lapſus humano generi?*

R. Lapſus intulit humano generi non ſolùm communionis cum Deo jacturam [a], verùm etiam iram ejus & maledictionem; adeo ut naturâ ſimus iræ filii [b], Satanæ mancipia [c], & ſuppliciis quibuſcunque meritiſſimè obnoxii, tam in hoc ſeculo quàm futuro [d].

Q. *Quænam ſunt peccati in præſenti ſeculo ſupplicia?*

R. Supplicia peccati in præſenti ſeculo ſunt, cùm interna, animi nempe cæcitas [e], ſenſus reprobus [f], illuſiones fortes [g], durities cordis [h], conſcientiæ horror [i], & affectus viles [k]: tum etiam externa, cujuſmodi ſunt, creaturarum noſtri causâ maledictio Divina [l], omniáque quotquot nobis adveniunt mala, ſive corporibus, ſive nominibus, fortunis, amicis, aut negotiis demum noſtris adverſentur [m], unà cum ipſa morte [n].

Q. Que-

[z] *Pſal.* 51.5. *Job.* 14.4. *Job.* 15.14. *Joh.* 3.6.

[a] *Gen.* 3.8, 10, 24.
[b] *Eph.* 2.2,3.
[c] 2 *Tim.* 2.26.
[d] *Gen.* 2.17. *Lam.* 3.39. *Rom.* 6.23. *Mat.* 25.41,46. *Judæ* v. 7.

[e] *Epheſ.* 4.18.
[f] *Rom.* 1.28.
[g] 2 *Theſ.* 2.11.
[h] *Rom.* 2.5.
[i] *Iſa.* 33.4. *Gen.* 4.13. *Matt.* 27.4.
[k] *Rom.* 1.26.
[l] *Gen.* 3.17.

[m] *Deut.* 28.15. ad finem.
[n] *Rom.* 6,21,23

Q. *Quænam ſunt peccati ſupplicia in futuro ſeculo?*

R. Supplicia peccati in ſeculo futuro ſunt, à jucundiſſima Dei præſentia ſeparatio ſempiterna; continui, æterni & exquiſitiſſimi animæ corporiſq; in igne gehennæ cruciatus [o].

[o] 2 *Theſ.* 1. 9. *Marc.* 9. 44, 46, 4. *Luc.* 16. 24.

Q. *An humanum genus univerſum perire ſinit Deus in ſtatu peccati ac miſeriæ?*

R. Deus univerſum genus humanum non derelinquit in ſtatu peccati, ac miſeriæ periturum [p], in quem ſcilicet inciderant primum fœdus violando (*fœdus operum* [q] vulgò dictum) verùm præ mero amore ſuo ac miſericordia electos ſuos indè eripit, ac in ſtatum ſalutis eos transfert virtute novi fœderis, quod vulgo dicitur *fœdus gratiæ* [r].

[p] 1 *Theſ.* 5. 9.

[q] *Gal.* 3. 10, 12.

[r] *Tit.* 3. 4, 5, 6, 7. *Gal.* 3. 21. *Rom.* 3. 20, 21, 22.

Q. *Quocum initum eſt fœdus gratiæ?*

R. Fœdus gratiæ initum eſt cum Chriſto, Adamo ſecundo, atque in eo cum electis omnibus tanquam ipſius ſemine [s].

[s] *Gal.* 3. 16. *Rom.* 5. 15. ad finem. *Iſa.* 53. 10, 11.

Q. *Quomodo in ſecundo fœdere manifeſtatur gratia Dei?*

R. Gratia

R. Gratia Dei in ſecundo fœdere manifeſtatur, in quantum peccatoribus gratuitò parat offértque mediatorem: ac per eum vitam & ſalutem [u]; Atque quò in illo jus obtineant fidem requirens conditionem [*], electis omnibus Spiritum ſuum ſanctum promittit ac largitur [x], qui fidem in iis illam [y] unà cum gratiis aliis ſalutaribus univerſis operetur, eóſque ſanctæ omni obedientiæ pares reddat ac idoneos [a]; ut quæ ſit genuinæ ipſorum veræque fidei [b], & gratitudinis erga Deum [c] argumentum, viáque illis præſcripta, qui Deus voluit ad ſalutem perveniri [d].

[t] Gen. 3. 15. Iſa. 42. 6. Joh. 6. 27. [u] 1 Joh. 5. 11, 12. [*] Joh. 3. 16. Joh. 1. 12. [x] Prov. 1. 23. [y] 2 Cor. 4. 13. [z] Gal. 5. 22, 23. [a] Ezech. 36. 27. [b] Jac. 2. 18, 22. [c] 2 Cor. 5. 14, 15. [d] Eph. 2. 10.

Q. *Fœdus gratiæ an uno ſemper fuerit eodémque modo adminiſtratum?*

R. Fœdus gratiæ non uno ſemper fuit eodémque modo adminiſtratum, verùm adminiſtratio ejus ſub Veteri Teſtamento ac ſub Novo eſt alia atque alia [e].

[e] 2 Cor. 3. 6, 7, 8, 9.

Q. *Quomodo adminiſtratum eſt fœdus gratiæ ſub Veteri Teſtamento?*

R. Sub Veteri Teſtamento fœdus gratiæ eſt adminiſtratum promiſſionibus [f], Prophetiis [g], & Sacrificiis [h], circumciſione

[f] Rom. 15. 8. [g] Act. 3. 20, 24. [h] Heb. 10. 1.

cumcisione [i], paschate [k], aliisque typis ac institutis; quæ omnia Christum tunc futurum præsignificabant: ac pro ratione illorum temporum sufficiebant electis in fide in promissum Messiam ædificandis [l], per quem illi plenam peccati remissionem ac salutem æternam tunc temporis sunt consecuti [m].

[i] *Rom.* 4. 11.
[k] 1 *Cor.* 5. 7.
[l] *Heb.* 8, 9, 10. cap. *Heb.* 11. 13.
[m] *Gal.* 3, 7, 8, 9, 14.

Q. *Quomodo administratur fœdus gratiæ sub Novo Testamento?*

R. Sub Novo Testamento exhibito jam Christo (qui est substantia) idem illud gratiæ fœdus administrabatur, & usque debet administrari prædicatione verbi [n], ut & administratione sacramentorum, Baptismi [o] nempe, & cœnæ Dominicæ [p], in quibus gratia salúsque cunctis gentibus, plenius, evidentius, ac efficaciùs exhibetur [q].

[n] *Marc.* 16. 15.
[o] *Matt.* 28. 19, 20.
[p] 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25.
[q] 2 *Cor.* 3, 6. ad finem. *Heb.* 8. 6, 10, 11. *Matt.* 28. 19.

Q. *Quis est fœderis gratiæ Mediator?*

R. Fœderis gratiæ Mediator unicus est Dominus Jesus Christus [r], qui quum esset æternus Dei Filius coessentialis Patri & coæqualis [s], in plenitudine temporis homo factus est [t], adeóq; fuit, & usque durat, Deus & homo, è

[r] 1 *Tim.* 2. 5.
[s] *John* 1. 1, 14. *Joh.* 10. 30. *Phil.* 2. 6.
[t] *Gal.* 4. 4.

naturis duabus integris distinctísque, persona unica in æternum [u].

Q. *Quomodo autem Christus Filius Dei cùm esset, factus est homo?*

R. Christus Dei Filius factus est homo, dum corpus verum, animámq; rationalem assumeret sibi *, vi Spiritûs sancti in utero, éque substantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus [x], immunis tamen à peccato [y].

Q. *Quæ necessitas id exegit ut Deus esset idem qui Mediator?*

R. Necessum erat ut Deus esset qui Mediator, cùm ut humanam naturam sub ira Dei infinita, ac potestate mortis laborantem sustentaret [z], & quodammodo suffulciret nè succumberet; tum verò etiam ut perpessionibus suis, obedientiæ ac intercessioni pretium faceret ac efficaciam [a]; quò justitiæ Dei satisfaceret [b], favorem ejus conciliaret [c], populum acquireret peculiarem [d], Spiritum suum iis daret [e], eorúmque hostes omnes debellaret [f], ipsósque perduceret ad æternam salutem [g].

Q. Qua

[u] Luc. 1. 35. Rom. 9. 5. Col. 2. 9. Heb. 7. 14, 25.

* Joh. 1. 14. Mat. 26. 38.

[x] Luc. 1. 27, 31, 35, 42. Gal. 4. 4.

[y] Heb. 4. 15. Heb. 7. 16.

[z] Act. 2. 24, 25. Rom. 1. 4. cum Rom. 4. 25. Heb. 9. 14.

[a] Act. 20. 28. Heb. 9. 14. Heb. 7. 25, 26, 27, 28.

[b] Rom. 3. 24, 25, 26.

[c] Eph. 1. 6. Mat. 3. 17.

[d] Tit. 2. 13, 14.

[e] Gal. 4. 6.

[f] Luc. 1. 68, 69, 71, 74.

[g] Heb. 5. 8, 9. Heb. 9. 11, ad 16

Q. *Quæ autem necessitas quamobrem homo esset Mediator?*

R. Oportebat Mediatorem esse hominem, quò naturam nostram eveheret [h], obedientiam legi præstaret [i], inq; natura nostra, cùm pati posset tum intercedere [k]; ut infirmitatum nostrarum sensu communi nobiscum afficeretur [l]; ut nos denique Filiorum adoptionem reciperemus [m], & consolationem accessúmque ad thronum gratiæ cum confidentia consequeremur [n].

[h] *Heb.* 2. 16.
[i] *Gal.* 4. 4.
[k] *Heb.* 2. 14.
[l] *Heb.* 7. 24, 25. *Heb.* 4. 15.
[m] *Gal.* 4. 5.
[n] *Heb.* 4. 16.

Q. *Unde necessarium erat ut Mediator esset* Θεάνθρωπος *sive in una eadémque persona Deus & homo?*

R. Necessum erat ut Mediator, cujus erat Deum ac hominem conciliare, ipse & Deus & homo existeret, & persona quidem unica, ut opera utriusque naturæ propria, à Deo pro nobis acceptarentur [o], nos autem ut illis tanquam totius personæ operibus niteremur [p].

[o] *Mat.* 1. 21, 23 *Mat.* 3. 17. *Heb.* 9. 14.
[p] 1 *Pet.* 2. 6.

Q. *Quamobrem Mediatori nostro inditum est nomen* Jesus?

R. Mediatori nostro nomen *Jesus* inditum est quoniam populum

suum à peccatis eorum servat q.

Q. *Quare Mediator noster vocabatur Christus?*

R. Mediator noster ideo *Christus* vocabatur, quoniam Spiritu Sancto supra mensuram unctus est r, adeóque separatus, plenéque instructus, cùm authoritate tum potentiâ s, ad munera Prophetæ t, Sacerdotis u, ac Regis Ecclesiæ suæ *, exequendum, tam in humiliationis, quàm exaltationis suæ statu.

Q. *Quibus modis exequitur Christus munus Propheticum?*

R. Christus exequitur Prophetæ munus, Ecclesiæ suæ x, in unoquoque seculo integram Dei voluntatem y, de omnibus quæ illorum ædificationem spectant & salutem revelando z, per verbum quidem suum spiritúmque suum variis tamen administrandi modis a.

Q. *Quibus modis præstat Christus munus Sacerdotale?*

R. Christus præstat munus Sacerdotis, seipsum in Sacrificium Deo immaculatum semel offerendo c, quod pro populi sui peccatis reconciliatio foret,

q Mat. 1.21.

r Joh. 3.34. Psal. 45.7. s Joh. 6.27. Mat. 28.18, 19, 20. t Act. 3.21, 22. Luc. 4.18, 21. u Heb. 5.5, 6, 7. Heb. 4.14, 15. * Psal. 2.6. Mat. 21.5. Isa. 9.6, 7. Phil. 2.8, 9, 10, 11.

x Joh. 1.18. y Joh. 15.15. z Act. 20.32. Eph. 4.11, 12, 13, Joh. 20.31. a 1 Pet. 1.10, 11, 12. b Heb. 1.1, 2.

c Heb. 9.14, 28. d Heb. 2.17.

pro

prout etiam pro ipsis perpetuò intercedendo [c].

[c] Heb. 7. 25.

Q. *Quomodo Regis munere defungitur Christus?*

R. Christus exequitur munus Regium, dum populum sibi ex mundo vocat [f], eósque officiariis [g], legibus [h] atque censuris donat, atque instruit, quibus eos visibili modo regit & gubernat [i]; dúmque largitur electis suis gratiam salvificam [k], eósque obedientes remunerat [l], peccantes castigat [m], in tentationibus ac perpessionibus sustentat ac conservat [n], hostes eorum omnes coercet superátque [o], omnia denique potentiâ suâ in sui ipsius gloriam [p], eorúmque bonum ordinat [q]; quinetiam de reliquis omnibus supplicium sumit, quotquot Deum ignorant & non obtemperant Evangelio [r].

[f] *Act.* 15. 14, 15, 16. *Isa.* 55. 4, 5. *Gen.* 49. 10. *Psal.* 110. 3.
[g] *Eph.* 4. 11, 12. 1 *Cor.* 12. 28.
[h] *Isa.* 33. 22.
[i] *Mat.* 18. 17, 18. 1 *Cor.* 5. 4, 5.
[k] *Act.* 5. 35.
[l] *Apoc.* 22. 12. *Apoc.* 2. 10.
[m] *Apoc.* 3. 19.
[n] *Isa.* 63. 9.
[o] 1 *Cor.* 15. 25. *Psal.* 110. per totum.
[p] *Rom.* 14. 10, 11.
[q] *Rom.* 8. 28.
[r] 2 *Thess.* 1. 8, 9. *Psal.* 2. 8, 9.

Q. *Quis erat status humiliationis Christi?*

R. Humiliationis Christi status erat humilis illa conditio quâ nostri ergô gloriâ suâ semet exinanivit, formam servi in se suscepit, cùm in conceptione & ortu, tum in vita & morte; imò

verò etiam à morte uſque ad ejus re-
ſurrectionem [f].

Q. *Quomodo in conceptione & nativitate ſua humiliavit ſe Chriſtus?*

R. Chriſtus in conceptione & nativitate ſua ſemet ipſum humiliavit, eò quòd ab omni æterno Filius Dei quamvis eſſet in ſinu Patris, nihilominus tamen in plenitudine temporis Filius hominis fieri dignatus ſit; factus ex muliere humilis conditionis, ex eáq; naſci, cum variis inſolitæ demiſſionis circumſtantiis [t].

Q. *Quomodo Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit?*

R. Chriſtus in vita ſua ſemet humiliavit, legi, quàm perfectè implevit; ſubjiciendo ſemet [*], quinetiam conflictando indigniſſimis mundi injuriis, tentationibus Satanæ [y], carnísque ſuæ infirmitatibus, tam naturæ humanæ communibus, quàm tenuem ipſius conditionem conſequentibus [z].

Q. *Quomodo Chriſtus ſemet in morte ſua humiliavit?*

R. Chriſtus humiliavit ſe in morte ſua, in quantum à Juda proditus [a], à Diſci-

[f] *Phil.* 2.6,7,8. *Luc.* 1.31. 2 *Cor.* 8.9. *Act.* 2.24.

[t] *Joh.* 1.14,18. *Gal.* 4.4. *Luc.* 2.7.

[u] *Mat.* 5.17. *Rom.* 5.19. [*] *Gal.* 4.4, [x] *Pſal.* 22.6. *Heb.* 12.2,3. [y] *Mat.* 4.1. ad 12. *Luc.* 4.13. [z] *Heb.* 2.17,18. *Heb.* 4.15. *Iſa.* 52.13,14.

[a] *Mat.* 27.4.

Discipulis suis derelictus [b], à mundo ludibrio habitus ac rejectus [c], damnatus à Pilato, à persecutoribus suis excruciatus [d], & cum terroribus mortis ac potestatibus tenebrarum conflictatus, pondúsque iræ Divinæ [e] quum senserat ac sustinuerat, animam suam deposuit oblationem pro peccatis [f], ignominiosam, dolorificam ac maledictam crucis mortem subeundo [g].

[b] *Mat.* 26. 56.
[c] *Isa.* 53. 2, 3.
[d] *Mat.* 27. 26, ad 50.
Joh. 19. 34.
[e] *Luc.* 22. 44.
Mat. 27. 46.
[f] *Isa.* 53. 10.
[g] *Phil.* 2. 8.
Heb. 12. 2.
Gal. 3. 13.

Q. *In quo constabat Christi post mortem humiliatio?*

R. Christi post mortem humiliatio in hoc constabat, quod sepultus fuerit [h], atque in statu mortuorum & sub potestate mortis ad tertium usq; diem commoratus [i], quod aliàs quidem hisce verbis expressum est ac significatum, *Descendit ad inferos.*

[h] 1 *Cor.* 15. 3, 4.
[i] *Psal.* 16. 10. cum *Act.* 2. 24, 25, 26, 27, 31.
Rom. 6. 9.
Mat. 12. 40.

Q. *Quis erat exaltationis Christi status?*

R. Status exaltationis Christi complectitur ejus resurrectionem [k] & ascensum [l], ut & sessionem ejus ad dextram Patris [m], reditúmq; ad mundum judicandum [n].

[k] 1 *Cor.* 15. 4.
[l] *Marc.* 16. 10.
[m] *Eph.* 1. 20.
[n] *Act.* 1. 11.
Act. 17. 31.

Q. *Quomodo erat Christus in resur-*

surrectione sua exaltatus?

R. Christus resurrectione suâ est exaltatus, eò quòd cùm nullam vidisset corruptionem in morte (à qua impossibile erat eum detineri [o]) cum eodem ipsissimo, in quo passus est, [p] corpore, unà cum proprietatibus ejusdem essentialibus [p], (mortalitatis tamen experte, ut & communium reliquarum, vitam hanc spectantium, infirmitatum) animæ suæ denuo realiter unito [q], suâ ipsius potentiâ fretus, à mortuis tertio die resurrexerit [r], unde semet esse filium Dei [s], Divinæ justitiæ satisfeciisse [t], mortem, eúmque qui potestatem ejus habebat debellâsse [u], denique se Dominum esse vivorum ac mortuorum [*] demonstravit. Quæ quidem omnia tanquam persona publica [x] & caput Ecclesiæ suæ [y] præstitit, quò nempe illos justificaret [z], in gratia vivificaret [a], suppetias eis adversùs hostes ferret [b], ut ipsi denique certum haberent se novissimo illo die à mortuis esse resurrecturos [c].

[o] *Act.* 2.24,27.
[p] *Luc.*24.39.
[q] *Rom.*6.9. *Apoc.*1.18.
[r] *Joh.*10.18.
[s] *Rom.*1.4.
[t] *Rom.*8.34.
[u] *Heb.*2.14.
[*] *Rom.*14.9.
[x] 1 *Cor.* 15. 21, 22.
[y] *Eph.* 1.20,22, 23. *Col.*1.18.
[z] *Rom.*4.25.
[a] *Eph.* 2.1,5,6. *Col.*2.12.
[b] 1 *Cor.* 15. 25,26,27.
[c] 1 *Cor.* 15.20.

Q. *Quomodo erat Christus in assensu suo exaltatus?*

R. Christus

R. Chriſtus erat in aſſcenſu ſuo exaltatus eò quòd poſtquam Apoſtolis à reſurrectione ſua ſæpiùs apparuiſſet, cúmque iis eſſet converſatus, ea quæ Regni Dei ſunt annuncians [d], ſimul & poteſtatem ipſis faciens evangelium omnibus nationibus prædicandi [e], poſt quadraginta demum à reſurrectione ſua dies, in natura noſtra, útque caput noſtrum [f] de hoſtibus triumphans [g] viſibiliter aſſcenderit in ſupremos cœlos, ut ibi pro hominibus dona acciperet [h], ut affectus noſtros eò uſque elevaret [i], nobísque locum præpararet [k], ubi ipſe manet manebítque uſque ad ſecundum ipſius adventum in conſummatione ſeculi [l].

[d] *Act.* 1. 2. 3.
[e] *Matt.* 28. 19, 20.
[f] *Heb.* 6. 20.
[g] *Eph.* 4. 8.
[h] *Act.* 1. 9, 10, 11.
Eph. 4. 10.
Pſal. 68. 18.
[i] *Col.* 3. 1, 2.
[k] *Joh.* 14. 3.
[l] *Act.* 3. 21.

Q. *Quo modo exaltatur Chriſtus ſeſſione ſuâ ad dextram Dei?*

R. Chriſtus exaltatur ſeſsione ſuâ ad dextram Dei, eò quòd quà Θεάνθρωπος ſummam Dei Patris gratiam ac favorem conſecutus ſit [m], unà cum omni plenitudine gaudii [n], gloriæ [o], ac potentiæ in omnia quæ in cœlis ac in terris ſunt [p]; quódque Eccleſiam ſuam colligat protegátque, eorum hoſtes proſternat,

[m] *Phil.* 2. 9.
[n] *Act.* 2, 28. cum *Pſal.* 16. 11.
[o] *Joh.* 17. 5.
[p] *Eph.* 1. 22.
1 *Pet.* 3. 22.

prosternat, miniſtros ſuos populúmq; donis ac gratiis inſtruat [q], ac pro iis intercedat [r].

Q. *Quomodo intercedit Chriſtus?*

R. Chriſtus intercedit in natura noſtra coram Patre in cœlo jugiter comparendo [s], cum obedientiæ ſuæ ac in terris oblati ſacrificii merito [t]; quinctiam declarando velle ſe meritum illud ſuum univerſis credentibus applicari [u], omnes adversùs eos criminationes diluendo [*]; denique conſcientiæ tranquillitatem, lapſibus eorum quotidianis non obſtantibus [x], acceſſum ad thronũ gratiæ cum confidentia [y], eorúmq; cùm perſonarum [z] tum obedientiæ [a] acceptationem eis procurando.

Q. *Quo modo exaltandus eſt Chriſtus cùm redierit mundum judicaturus?*

R. Chriſtus, quum judicaturus mundum redierit, in eo exaltabitur, quòd ipſe, qui ab hominibus impiis injuſtè judicatus eſt & condemnatus [b], noviſsimo illo die in potentia maxima [c], plenáque gloriæ tum ſuæ tum paternæ manifeſtatione, ſtipatus univerſis angelis ſuis ſanctis [d], redibit cum celeuſmate,

[q] *Eph.* 4. 10, 11, 2. *Pſal.* 110. per totum.
[r] *Rom.* 8. 34.
[s] *Heb.* 9. 12, 24.
[t] *Heb.* 1, 3.
[u] *Joh.* 3, 16. *Joh.* 17. 9. 20, 24.
[*] *Rom.* 8. 33, 34.
[x] *Rom.* 5. 1, 2. 1 *Joh.* 2. 1, 2.
[y] *Heb.* 4. 16.
[z] *Eph.* 1. 6.
[a] 1 *Pet.* 2. 5.
[b] *Act.* 3 14, 15.
[c] *Matt.* 24. 30.
[d] *Luc.* 9. 26. *Matt.* 25. 31.

celeuſmate, cum voce Archangeli, & cum buccina Dei [e], mundum judicaturus in juſtitia [f].

[e] 1 Theſ. 4. 16.
[f] Act. 17. 31.

Q. *Quænam beneficia mediatione ſuâ impetravit Chriſtus:*

R. Chriſtus mediatione ſuâ impetravit redemtionem [g], unà cum omnibus aliis fœderis gratiæ beneficiis [h].

[g] Heb. 9. 12.
[h] 2 Cor. 1. 20.

Q. *Unde autem fit, quod beneficiorum, quæ Chriſtus impetravit, ſumus participes?*

R. Participes facti ſumus beneficiorum quæ impetravit Chriſtus per eorundem nobis applicationem [i], quod Dei Spiritûs Sancti opus imprimis eſt [k].

[i] 1 Joh. 11. 12.
[k] Tit. 3. 5, 6.

Q. *Quinam redemtionis per Chriſtum fiunt participes?*

R. Redemtio iis omnibus certò applicatur, & communicatur efficaciter pro quibus eam Chriſtus acquiſivit [l], qui quidem ſuo quiſq; tempore à Spiritu ſancto potentes fiunt in Chriſtum credere ſecundùm Evangelium [m].

[l] Eph. 1. 13, 14. Joh. 6. 37, 39. Joh. 10. 15, 16.
[m] Eph. 2. 8. 2 Cor. 4. 13.

Q. *An fieri poteſt, ut qui Evangelium nunquam audiverunt, adeóque nec Chriſtum nôrunt, neque in eum credunt, vivendo*

vendo secundùm naturæ lumen, æternam salutem consequantur?

n Rom. 10. 14. o 2 Thes. 1. 8, 9. Eph. 2. 12. Joh. 1. 10, 11, 12. p Joh. 8. 24. Marc. 16. 16. q 1 Cor. 1. 20. 21, 22, 23, 24. r Joh. 4. 22. Rom. 9. 31, 32. Phil. 3. 4, 5, 6, 7, 8, 9. s Act. 4. 12. t Eph. 5. 23.

R. Qui Evangelium nunquam audiverunt [n], Christúmque adeò ignorant [o], nec in eum credunt, salvari nequeunt [p], summam licèt operam navaverint moribus suis ad naturæ lumen [q], istiúsque quam profitentur religionis legem componendis [r], neque in alio quovis salus est extra Christum solum [s], qui salvator est non nisi corporis sui, hoc est Ecclesiæ [t].

Q. *Omnésne salvantur, quotquot Evangelium audiunt ac in Ecclesia vivunt?*

u Joh. 12. 38, 39, 40. Rom. 9. 6. Matt. 22. 14. Matt. 7. 21. Rom. 11. 7.

R. Non salvantur omnes qui Evangelium audiunt, ac in Ecclesia visibili vitam degunt, verùm illi soli qui membra sunt Ecclesiæ invisibilis [u].

Q. *Quid est Ecclesia visibilis?*

* 1 Cor. 1. 2. 1 Cor. 12. 13. Rom. 15. 9, 10, 11, 12. Apoc. 7. 9. Psal. 2. 8.

R. Ecclesia visibilis est societas ex iis omnibus quotquot in omnibus mundi locis temporibúsq; religionem veram profitentur *, eorúmque liberis coagmentata. [x].

Psal. 22. 27, 28, 29, 30, 31. Psal. 45. 17. Mat. 28. 19, 20. Isa. 59. 21. x 1 Cor. 7. 14. Act. 2. 39. Rom. 11. 16. Ger. 17. 7.

Q. Quanam

Q. *Quænam sunt peculiaria visibilis Ecclesiæ privilegia?*

R. Ecclesia visibilis hoc habet privilegii, quòd sit sub speciali Dei cura ac regimine [y]; unde per omnes ætates, hostibus omnibus nequicquam contrà nitentibus [z], protecta fuit & conservata; quòd Sanctorum communione, salutísque mediis ordinariis potiatur [a]; quódque singulis ejusdem membris in ministerio Evangelii gratia per Christum offeratur, qui salvatum iri, quicunque in eum crediderit, testificatur [b]; neminem autem excludit qui ad ipsum venire volet [c].

y *Isa.* 4. 5, 6. 1 *Tim.* 4. 10.
z *Psal.* 115. per totum. *Isa.* 31. 4, 5. *Zach.* 12. 2, 3, 4, 8, 9.
a *Act.* 2. 39, 42.
b *Psal.* 147. 19, 20. *Rom.* 9. 4. *Eph.* 4. 11, 12. *Marc.* 16. 15, 16.
c *Joh.* 6. 37.

Q. *Quid est Ecclesia invisibilis?*

R. Invisibilis Ecclesia, est electorum numerus universus, quotquot nempe fuerunt, sunt, aut erunt unquam in unum collecti sub Christo capite [d].

d *Eph.* 1. 10, 22, 23. *Joh.* 10. 16. *Joh.* 11. 52.

Q. *Quæ sunt specialia illa beneficia, quibus Ecclesiæ invisibilis membra per Christum potiuntur?*

R. Membra Ecclesiæ invisibilis per Christum in gratia ac gloria unione cum ipso & communione potiuntur [e].

e *Joh.* 17. 21. *Eph.* 2. 5, 6. *Joh.* 17. 24.

Q. *Quid*

Q. *Quid est unio illa quæ electis cum Christo intercedit?*

R. Unio quæ electis cum Christo intercedit, est opus Divinæ gratiæ [f], quo spiritualiter quidem ac mysticè, realiter tamen ac inseparabiliter Christo tanquam capiti ac marito suo conjunguntur [g]; quod quidem effectum est vocatione illorum efficaci [h].

Q. *Quid est vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax est opus omnipotentis potestatis & gratiæ Dei [i], quo ex amore suo erga electos, gratuito illo quidem ac speciali, nullâ in ipsis re quicquam eum ad id movente [k], tempore suo accepto, per verbum suum Spiritúmq; ad Jesum Christum eos invitat atque trahit [l], salutariter mentes eorum illuminans [m], voluntates renovans [n], ac potenter determinans, adeò quidem ut per se mortui licèt in peccatis sint, hac ratione tamen volentes fiant ac potentes, vocationi ipsius liberrimè respondere, gratiámque inibi oblatam & exhibitam excipere quidem & amplexari [o].

Q. *An soli electi vocantùr efficaciter?*

R. Omnes

[f] *Eph.* 1. 22. *Eph.* 2. 6, 7, 8.

[g] 1 *Cor.* 6. 17. *Joh.* 10. 28. *Eph.* 5. 23, 30.

[h] 1 *Pet.* 5. 10. 1 *Cor.* 1. 9.

[i] *Joh.* 5. 25. *Eph.* 1. 18, 19, 20. 2 *Tim.* 1. 8, 9.

[k] *Tit.* 3, 4, 5. *Eph.* 2. 4, 5, 7, 8, 9. *Rom.* 9. 11.

[l] 2 *Cor.* 5. 20. cum 2 *Cor.* 6. 1, 7. *Joh.* 6. 44. 2 *Thes.* 2. 13, 14.

[m] *Act.* 26. 18. [n] *Cor.* 2. 10, 11. [o] *Ezech.* 11, 19. *Ezech.* 36. 26, 27. *Joh.* 6. 45. [p] *Eph.* 2. 5. *Phil.* 2. 13. *Deut.* 30. 6.

R. Omnes & ſoli electi vocantur efficaciter [p], quamvis alii etiam verbi miniſterio externè vocari & poſſint & ſoleant [q], communésque nonnullas operationes Spiritûs experiri [r], qui ob contumacem ſuum gratiæ ſibi oblatæ neglectum & contemptum, nunquam verè ad Chriſtum accedunt, in ſua nempe infidelitate quàm juſtiſſimè derelicti [s].

[p] *Act.* 13. 48.

[q] *Matt.* 22. 14.

[r] *Matt.* 7. 22. *Mat.* 13. 20, 21. *Heb.* 6. 4, 5.

[s] *Joh.* 12. 38, 39, 40. *Act.* 28. 25, 26, 27. *Joh.* 6. 64, 65. *Pſal.* 81. 11, 12.

Q. *Qualis eſt communio in gratia quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit?*

R. Communio in gratia quæ membris Eccleſiæ inviſibilis cum Chriſto intercedit, eſt eorum de virtute mediationis Chriſti participatio, in juſtificatione [t], adoptione [u], ſanctificatione, & quicquid aliud ſit, quod eorum cum ipſo unionem in hac vita manifeſtat [*].

[t] *Rom.* 8. 30.

[u] *Eph.* 1. 5.

[*] 1 *Cor.* 1. 30.

Q. *Quid eſt juſtificatio?*

R. Juſtificatio eſt actus gratuitæ Dei erga peccatores gratiæ [x], quo peccata illorum omnia condonat, perſonas eorum pro juſtis in conſpectu ipſius acceptat reputátque [y], non quidem propter quicquam in iis productum, aut

[x] *Rom.* 3 22, 24, 25, ... *Rom.* 4. 5.

[y] 2 *Cor.* 5. 19, 21. *Rom.* 3. 22, 24, 25, 27, 28.

aut ab iis præſtitum [z], verùm propter ſolam Chriſti perfectam obedientiam, ac plenam ſatisfactionem à Deo illis imputatam [a], receptam autem fide ſolùm [b].

Q. Quomodo eſt juſtificatio actus gratiæ Dei gratuitæ?

R. Quanquam Chriſtus obedientiâ & morte ſuâ juſtitiæ divinæ propriè, realiter, ac plenè illorum vice, qui juſtificantur, ſatisfecit [c]; nihilominus tamen in quantum Deus ſatisfactionem, quam ab illis poterat exegiſſe, a vade acceptavit, vadémque hunc iis procuravit, filium nempe ſuum unicum [d], imputans iis juſtitiam ejus [e], nihílque ab iis ad juſtificationem eorum requirens præter fidem [f], quæ etiam ipſa illius donum eſt [g], juſtificatio illorum eſt quoad ipſos à gratia gratuita [h].

Q. Quid eſt fides juſtificans?

R. Fides juſtificans eſt gratia ſalutaris [i], à Spiritu [k] verbóque [l] Dei effecta in corde peccatoris, quâ convictus peccati ac miſeriæ ſuæ, ut & ſummæ illius quæ in ipſo eſt reliquísque omnibus

[z] *Tit.* 3. 5, 7. *Eph.* 1. 7.
[a] *Rom.* 5. 17, 18, 19. *Rom.* 4. 6, 7, 8.
[b] *Act.* 10. 43. *Gal.* 2. 16. *Phil.* 3. 9.
[c] *Rom.* 5. 8, 9, 10, 19.
[d] 1 *Tim.* 2. 5, 6. *Heb.* 10. 10. *Matt.* 20. 28. *Dan.* 9. 24, 26. *Iſa.* 53. 4, 5, 6, 10, 11, 12. *Heb.* 7. 22. *Rom.* 8. 32. 1 *Pet.* 1. 18, 19.
[e] 2 *Cor.* 5. 21.
[f] *Rom.* 3. 24, 25.
[g] *Eph.* 2. 8.
[h] *Eph.* 1. 7.
[i] *Heb.* 10. 39.
[k] 2 *Cor.* 4. 13. *Eph.* 1. 17, 18, 19.
[l] *Rom.* 10. 14, 17.

bus creaturis impotentiæ, cum à perdita ſua & planè conclamata conditione vindicandi [m], non ſolùm Evangelicæ promiſſionis veritati aſſentitur [n], verùm etiam Chriſtum, ejúſque juſtitiam recipit, iísque nititur inibi oblatis, in remiſſionem peccati [o], perſonæq; ſuæ pro juſta in conſpectu Dei acceptationem & reputationem ad ſalutem [p].

[m] Act. 2. 37. Act. 16. 30. Joh. 16. 8, 9. Rom. 5. 6. Eph. 2. 1. Act. 4. 12.
[n] Eph. 1. 13.
[o] Joh. 1, 12. Act. 16. 31. Act. 10. 43.
[p] Phil. 3. 9. Act. 15. 11.

Q. *Quomodo fides juſtificat peccatorem in conſpectu Dei?*

R. Fides juſtificat peccatorem in conſpectu Dei, non quidem propter alias illas, quæ perpetuò illam comitantur, gratias; ſed neque ſanè propter ea, quæ fructus ejus ſunt [q], bona opera; neque perinde ac ſi ipſa fidei gratia, aut ejuſdem actus quivis, ad juſtificationem illi eſſet imputatus [r]; verùm ſolummodo quatenus inſtrumentum eſt, quo Chriſtum ejúsque juſtitiam recipit applicátque [s].

[q] Gal. 5. 22. Rom. 3. 28.
[r] Rom. 4. 5. cum Rom. 10. 10.
[s] Joh. 1. 12. Phil. 3. 9. Gal. 2. 16.

Q. *Quid eſt adoptio?*

R. Adoptio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ [t], in & pro Jeſu Chriſto filio ejus unico [u], quo juſtificati omnes in numerum filiorum ejus recipiuntur [*],

[t] 1 Joh. 3. 1.
[u] Eph. 1. 5. Gal. 4. 4, 5.
[*] Joh. 1, 12.

impositum sibi habent ejus nomen [x], Spiritum filii ejus dono accipiunt [y], sub paterna ipsius cura ac dispensatione constituuntur [z], ad immunitates omnes ac privilegia filiorum Dei admittuntur, promissionum fiunt hæredes & cum Christo in gloria cohæredes [a].

Q. *Quid est sanctificatio?*

R. Sanctificatio est opus Divinæ gratiæ, quo omnes, quos Deus ante jacta mundi fundamenta elegit ad sanctimoniam, sunt per potentem operationem Spiritûs ejus [b], Christi mortem eis & resurrectionem applicantis [c], in tempore per totum hominem ad imaginem Dei renovati [d]: indita cordibus suis habentes resipiscentiæ ad vitam, aliarúmque gratiarum omnium salutarium [e], semina, ipsásq; gratias ità excitatas, auctas & confirmatas [f], ut magìs indies magísque peccato moriantur, atque ad novitatem vitæ resurgant ac reviviscant [g].

Q. *Quid est resipiscentia ad vitam?*

R. Resipiscentia ad vitam est gratia salvifica [h] à Spiritu [i] verbóque [k] Dei

[x] 2 Cor. 6. 18. Apoc. 3. 12.
[y] Gal. 4. 6.
[z] Psal. 103. 13. Prov. 14. 26. Matt. 6. 32.
[a] Heb. 6. 12. Rom. 8. 17.
[b] Eph. 1. 4. 2 Cor. 6. 11. 2 Thes. 2. 13.
[c] Rom. 6. 4, 5, 6.
[d] Eph. 4. 23, 24.
[e] Act. 11. 18. 1 Joh. 3. 9. Judæ v. 20.
[f] Heb. 6. 11, 12. Eph. 3. 16, 17, 18, 19. Col. 1. 10, 11.
[g] Rom. 6. 4, 6, 14. Gal. 5. 24.
[h] 2 Tim. 2. 25.
[i] Zech. 12. 10.
[k] Act. 11. 18, 20, 21.

Dei effecta in corde peccatoris, quâ ex inſpectu ſenſúque non ſolùm periculi [l], ſed etiam turpitudinis, & exoſæ naturæ peccatorum ſuorum [m], atque è perſpecta Dei erga reſipiſcentes in Chriſto miſericordia [n], ità peccata ſua deflet [o] ac deteſtatur [p], ut ab iis omnibus ad Deum convertatur [q], cum propoſito & conatu in omnibus novæ obedientiæ viis conſtanter cum ipſo ambulandi [r].

[l] Ezech. 18, 28, 30, 32. Luc. 15, 17, 18. Hoſ. 2. 6, 7.
[m] Ezech. 36, 31. Iſa. 30. 22.
[n] Joel. 2. 12, 13.
[o] Jer. 31. 18, 19.
[p] 2 Cor. 7. 11.
[q] Act. 26. 18. Ezech. 14. 6.
[r] 1 Reg. 8. 47, 48. Pſal. 119. 6, 59, 128. Luc. 1. 6. 2 Reg. 23. 25.

Q. *In quo à ſe invicem differunt juſtificatio & ſanctificatio?*

R. Quanquam ſanctificatio juſtificationi inſeparabiliter planè ſit conjuncta [s], in eo tamen differunt, quòd in juſtificatione Deus imputet juſtitiam Chriſti [t], in ſanctificatione autem Spiritus ejus gratiam infundat, eámq; exercendi potentiam ſuppeditet [u]; in illa peccatum condonatur *, in hac ſub jugum mittitur [x]: altera fideles ex æquo omnes ab ira Dei vindicante, idq; in hac vita perfectè liberat, adeò ut in condemnationem nunquam incidant [y], altera verò neque in omnibus æqualis exiſtit [z], neque in quoquam eſt

[s] 1 Cor. 6. 11. 1 Cor. 1. 30.
[t] Rom. 4. 6, 8.
[u] Ezech. 36. 27.
* Rom. 3. 24, 25.
[x] Rom. 6. 6, 14.
[y] Rom. 8. 33, 34.
[z] 1 Joh. 2. 12, 13, 14. Heb. 5. 12, 13, 14.

in hâc vitâ perfecta [a], verùm ad perfectionem adoleſcit [b].

Q. *Unde oritur ſanctificationis in fidelibus imperfectio?*

R. Imperfectio ſanctificationis in fidelibus oritur è reliquis peccati in omni eorum parte remanentibus, perpetuis carnis adversùs ſpiritum concupiſcentiis, unde fit ut à tentationibus vincantur ſæpiùs, in peccata multa incidant [c], in officiis ſuis ſpiritualibus ſufflaminentur [d], operáq; eorum optima in conſpectu Dei imperfecta ſint & contaminata [e].

Q. *Annon fieri poſsit propter eorum quà imperfectiones, quà tentationes multas, ac peccata, quæ admittunt, ut è ſtatu gratiæ tandem excidant fideles?*

R. Verè fideles per amorem Dei immutabilem [f], ejúsque decretum ac fœdus perſeverantiam eis largiendi [g], ut etiam inſeparabilem eorum cum Chriſto unionem [h], ejúſque pro eis interceſſionem perpetuam [i], per ſpiritum denique ſeménque Dei in ipſis permanentes [k], ſtatu gratiæ nec finaliter neque

[a] 1 Joh. 1. 8, 10. [b] 2 Cor. 7. 1. Phil. 3. 12, 13, 14.

[c] Rom. 7. 18, 23. Marc. 14. 66. ad finem. Gal. 2. 11, 12. [d] Heb. 12. 1. [e] Iſa. 64. 6. Exod. 28. 38.

[f] Jer. 31. 3. [g] 2 Tim. 2. 19. Heb. 13. 20, 21. 2 Sam. 23. 5. [h] 1 Cor. 1. 8, 9. [i] Heb. 7. 25. Luc. 22. 32. [k] 1 Joh. 3. 9. 1 Joh. 2. 27.

neque totaliter poſſunt excidere [l]; verùm potentiâ Dei per fidem cuſtodiuntur ad ſalutem [m].

[l] Jer. 32.40. Joh. 10. 28.

[m] 1 Pet. 1. 5.

Q. *Poſſúntne verè fideles infallibilem habere certitudinem ſe in ſtatu gratiæ conſtitutos, déque ſua in eodem perſeverantia ad ſalutem?*

R. Qui verè in Chriſtum credunt, ſtudentes coram ipſo in omni bona conſcientia ambulare [n], poſſunt quidem abſque revelatione extraordinaria per fidem veritati promiſſionum Dei nixam, pérque Spiritum facultatem iis ſubminiſtrantem, quâ gratias illas quibus promiſſiones vitæ fiunt [o], diſcernere valeant in ſeipſis, & unà cum ſpiritibus eorum teſtificantem eos eſſe Dei filios [p], infallibiliter certi evadere eſſe ſe cùm in ſtatu gratiæ conſtitutos, tum perſeveraturos in eodem ad ſalutem [q].

[n] 1 Joh. 2. 3.

[o] 1 Cor. 2. 12. 1 Joh. 3. 14, 18, 19, 21, 24.

[p] 1 Joh. 4. 13. 16. Heb. 6. 11, 12.

[q] Rom. 8. 16.

[q] 1 Joh. 5. 13.

Q. *An omnes verè fideles, omni tempore, certi ſunt de præſenti ſuo in gratiæ ſtatu, déque futura ſalute?*

R. Quum certitudo gratiæ ac ſalutis de eſſentia fidei non ſit [r], verè fideles priuſquam eam conſequantur, diu

[r] Eph. 1. 13.

possunt expectare [f]; quinetiam postquam eam adepti sunt, perturbationibus quidem multifariis, peccatis, tentationibus, ac desertionibus debilitari illa potest ac intermitti [t]; nunquam tamen eâ Spiritûs Dei præsentiâ, iisque subsidiis destituuntur, quæ eos sustentant quò minus in desperationem penitus demergantur [u].

[f] Isa. 50. 10. Psal. 88. per totum.
[t] Psal. 77. 1. ad 12. Cant. 5. 2, 3, 6. Psal. 51. 8, 12. Psal. 31. 22. Psal. 22. 1.
[u] 1 Joh. 3. 9. Job. 13. 15. Psal. 73. 15, 23. Isa. 54. 7, 8, 9, 10.

Q. *Quænam est communio gloriæ, qua membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit?*

R. Communio gloriæ, quæ membris Ecclesiæ invisibilis cum Christo intercedit, est cùm in hac vita *, tum immediatè post mortem [x], tum verò etiam perfecta demum in resurrectione, ac die judicii [y].

* 2 Cor. 3. 18.
[x] Luc. 23. 43.
[y] 1 Thes. 4. 17.

Q. *Quænam est illa gloriæ cum Christo communio, quâ membra Ecclesiæ invisibilis in hac vita potiuntur?*

R. Membris Ecclesiæ invisibilis primitiæ gloriæ cum Christo in hac vita communicantur, in quantum ejus, capitis nempe sui, membra sunt; adeóque in ipso jus habent in illa gloria, cujus plenam ille possessionem

assecutus

aſſecutus [z], cujuſque velut arrhabone quodam divini amoris ſenſu [a], conſcientiæ pace, gaudio in Spiritu ſancto, & ſpe gloriæ potiuntur [b]. Quemadmodum è contrario, ſenſus iræ Dei vindicantis, conſcientiæ horror, judiciiq; terribilis expectatio improbis initia ſunt illorum cruciatuum, qui ab illis ſunt poſt mortem ſubeundi [c].

z *Eph.* 2. 5, 6.
a *Rom.* 5. 5. cum 2 *Cor.* 1. 22.
b *Rom.* 5, 1, 2. *Rom.* 14. 17.
c *Gen.* 4, 13. *Matt.* 27 4. *Heb.* 10. 27. *Rom.* 2. 9. *Marc.* 9. 44.

Q. *An omnes homines morientur?*

R. Quandoquidem lex mortem tanquam peccati mercedem interminatur [d], conſtitutum eſt omnibus ſemel mori [e], in quantum omnes peccaverunt [f].

d *Rom.* 6. 23.
e *Heb.* 9. 27.
f *Rom.* 5. 12.

Q. *Quum mors ſit peccati ſtipendium, unde fit ut à morte non eximantur juſti, poſtquam omnia illorum peccata in Chriſto remittuntur?*

R. Juſti in die noviſsimo à morte ipſa liberabuntur, quinetiam in ipſa morte ab aculeo ejus & maledictione liberantur [g], adeò ut quamvis moriantur, ex Dei tamen amore illud fit [h], nempe ut hac ratione perfectè à peccato & miſeria liberentur [i], & ulterioris communionis cum Chriſto in glo-

g 1 *Cor.* 15. 26, 56. *Heb.* 2. 15.
h *Iſa.* 57. 1, 2. 2 *Reg.* 22. 20.
i *Apoc.* 14. 13. *Eph.* 5. 27.

ria fiant capaces, quam tum quidem primum ingrediuntur [k].

k Luc. 23. 43. Phil. 1. 23.

Q. *Quænam est ea communio gloriæ cum Christo quâ membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur?*

R. Communio gloriæ cum Christo, quâ membra Ecclesiæ invisibilis immediatè post mortem potiuntur, in eo consistit, quòd eorum animæ in sanctitate tum demum fiant perfectæ [l], atq; in supremos cœlos recipiantur [m], ubi in lumine & gloria faciem Dei intuentur [n], corporum suorum redemtionem expectantes [o], quæ Christo vel etiam post mortem unita manent [p], atque in sepulchris suis tanquam in lectis requiescunt [q], donec in die novissimo animabus suis denuò uniantur [r]. Impiorum verò animæ à mortè continuò in gehennam detruduntur, ubi in cruciatibus & tenebris exterioribus durant, eorúmque corpora in sepulchris suis tanquam in carceribus usque ad resurrectionem & magni illius diei judicium asservantur [s].

l Heb. 12. 23.
m 2 Cor. 5. 1, 6, 8. Phil. 1. 23. cum Act. 3. 21. & Eph. 4. 10.
n 1 Joh. 3. 2. 1 Cor. 13. 12.
o Rom. 8. 23.
p Psal. 19. 6.
q 1 Thes. 4. 14.
r Isa. 57. 2.
s Job. 19. 26, 27. Luc. 16. 23, 24. Act. 1. 25. Judæ v. 6, 7.

Q. *Quid autem de resurrectione tenemur credere?* *R.* Credere

R. Credere tenemur futuram eſſe in die noviſſimo reſurrectionem mortuorum tam juſtorum quàm injuſtorum univerſalem [t]; quo certè tempore, quotquot in vivis reperientur, in ictu oculi mutabuntur : mortuorum autem corpora ipſiſsima illa, quæ in ſepulchris priùs deponebantur, animabus ſuis denuò in æternum unita per potentiam Chriſti ſuſcitabuntur[u]; corpora juſtorum per Spiritum & vi reſurrectionis Chriſti, (quatenus eorum capitis) ſuſcitabuntur in potentia, ſpiritualia, incorruptibilia, & glorioſo ipſius corpori conformata *: corpora verò impiorum ſuſcitabuntur in dedecore, per eundem quatenus læſum judicem [x].

[t] *Act.* 24.15.

[u] 1 *Cor.* 15. 51, 52, 53. 1 *Theſſ.* 4. 15, 16, 17. *Jſa.* 5.28,29.

* 1 *Cor.* 15.21, 22,23,42,43, 44. *Phil.* 3.21.

[x] *Joh.* 5. 27, 28,29. *Mat.* 25.33.

Q. *Quid eſt immediatè poſt reſurrectionem ſecuturum?*

R. Poſt reſurrectionem immediatè ſequetur judicium Angelorum hominúmqne generale ac finale [y], cujus diem quidem horámque nemo mortalium novit, nempe quò omnes vigiliis ſe ac orationi addicant, ſempérque ſint in adventum Domini præparati [z].

[y] 2 *Pet.* 2. 4. *Judæ* v. 6, 7, 14, 15.

[z] *Mat.* 24.36, 42, 44. *Luc.* 21. 35, 36.

Q. *Quid*

Q. *Quid fiet improbis in die judicii?*

R, Improbi in die judicii ad læuam Chriſti conſtituentur [a], & poſt probationem evidentem, & conſcientiæ ipſorum convictionem plenam [b], tremenda, ſed juſta condemnationis ſententia adversùs eos pronunciabitur [c]; deinde verò præſentiâ Dei gratioſâ, glorioſâ Chriſti, Sanctorum ejus, angelorúmque ejus ſanctorum omnium ſocietate ejicientur in gehennam tormentis ineffabilibus animi corporísq; puniendi cum diabolo ejúsque angelis in æternum [d].

[a] *Matt.* 25. 33.
[b] *Rom.* 2. 15, 16.
[c] *Mat.* 25. 41, 42, 43.
[d] *Luc.* 16. 26. 2 *Theſ.* 1. 8, 9.

Q. *Quid fiet juſtis in die judicii?*

R. Juſti in die judicii ad Chriſtum in nubibus ſurſum rapti [e], ſiſtentur ad dextram ejus, ubi palàm agnoſcentur & abſolventur [f]; tum verò Chriſto aſſeſſores erunt, reprobos angelos hominésque judicanti [g], cœlo excipientur [h], ubi plenè ac in perpetuum peccato ac miſeria liberabuntur [i], gaudiis non concipiendis erunt repleti [k], fient perfectè ſancti & beati cùm in anima, tum in corpore, conſortio nempe ſanctorum

[e] 1 *Theſ.* 4. 17.
[f] *Mat.* 25. 33. *Mat.* 10. 32.
[g] 1 *Cor.* 6. 2, 3.
[h] *Matt.* 25. 34, 46.
[i] *Eph.* 5. 27. *Apoc.* 14. 13.
[k] *Pſal.* 16. 11.

storum tam hominum quàm angelorum innumerabilium [l], tum verò præcipuè immediatâ Dei Patris, Domini nostri Jesu Christi & Spiritûs sancti visione & fruitione in sempiternum [m]. Atque hæc quidem est communio illa plena & perfecta, quâ membra Ecclesiæ invisibilis cum Christo in gloria, in resurrectione, & die judicii potientur.

[l] *Heb.* 12. 22, 23.

[m] 1 *Joh.* 3. 2. 1 *Cor.* 13. 12. 1 *Thes.* 4. 17, 18.

Postquam jam perspeximus quid nos præcipuè de Deo credere doceant Scripturæ, sequitur ut, quid exigant, tanquam hominis officium, dispiciamus.

Q. *Quodnam est officium illud quod exigit ab homine Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus exigit est obedientia voluntati ejus revelatæ [n].

[n] *Rom.* 12. 1, 2. *Mic.* 6. 8. 1 *Sam.* 15. 22.

Q. *Quid homini primùm tanquam obedientiæ suæ regulam revelavit Deus?*

R. Obedientiæ regula Adamo in statu

ſtatu innocentiæ, totíque in eo humano generi revelata, præter mandatum ſpeciale de non comedendo fructu arboris ſcientiæ boni malíque, erat lex moralis [o].

[o] Gen. 1.26,27. Rom. 2.14,15. Rom. 10.5. Gen. 2.17.

Q. *Quid eſt lex moralis?*

R. Lex moralis eſt voluntatis Divinæ humano generi declaratio, unumquemque dirigens obligánsque ad perſonalem, perfectam ac perpetuam conformitatem, & obedientiam eidem exhibendam [p]; cùm totius hominis animæ corporísque affectione ac diſpoſitione debita, tum præſtatione omnium officiorum tam ſanctimoniæ quàm juſtitiæ Deo hominíque debitorum [q], vitam promittens obſervantibus, mortem autem interminans eandem violantibus [r].

[p] Deut. 5.1,2, 3,31,33. Luc. 10.26,27. Gal. 3.10. 1 Theſſ. 5.23.

[q] Luc. 1.75. Act. 24.16.

[r] Rom. 10.5. Gal. 3.10,12.

Q. *Eſtne lex Moralis homini poſt lapſum utilis?*

R. Quamvis poſt lapſum nemo per legem moralem ad juſtitiam vitámque poſſit pertingere [s], utilitatem tamen habet non mediocrem, tam omnibus hominibus communem, quàm quà regenitis, quà non regenitis peculiarem [t].

[s] Rom. 8.3. Gal. 2.16.

[t] 1 Tim. 1.8.

Q. Quo-

Q. *Quomodo omnibus utilis est lex moralis?*

R. Lex moralis utilis est omnibus, ad edocendum eos sanctam Dei naturam ac voluntatem[u], suúmq; officium, quos etiam obligat ad consentaneè ambulandum *: ad convincendum eos quàm sint ad observandam illam prorsus impotentes, quantáque sint & quàm nefaria naturæ, cordis, vitæque suæ inquinamenta[x]: ad humiliandum eos è sensu peccati sui ac miseriæ[y], quò constare possit iis evidentiùs quàm necessarius eis Christus sit[z], quámque perfecta ipsius obedientia[a].

[u] *Lev.* 11.44, 45. *Lev.* 20.7,8. *Rom.* 7,12. * *Mic.* 6.8. *Jac.* 2.10,11.

[x] *Psal.* 19.11, 12. *Rom.* 3. 20. *Rom.* 7.7.

[y] *Rom.* 3.9, 23.

[z] *Gal.* 3. 21,22.

[a] *Rom.* 10.4.

Q. *Quis peculiaris usus legis moralis hominibus non regenitis?*

R. Lex moralis usui est non regenitis ad conscientias ipsorum expergefaciendas, ut fugiant ab ira ventura[b], eós que ad Christum adigendos[c]; vel si in statu peccati permanserint, ut omni excusatione nudi[d], & maledictioni legis subjecti[e] relinquantur.

[b] 1 *Tim.* 1.9, 10.

[c] *Gal.* 3.24.

[d] *Rom.* 1.20. cum *Rom.* 2.15.

[e] *Gal.* 3.10.

Q. *Quis usus legis moralis regenitis specialis?*

R. Quamvis qui regenerantur, & in Chri-

Chriſtum credunt, à lege morali, quatenus erat fœdus operum, liberentur[f], adeò ut indè nec juſtificentur[g], nec condemnentur[h]; nihilominus præter ejus generales uſus cum univerſo humano genere iis communes, eſt iis porrò ſpeciali modo utilis, nempe ut indè intelligere poſſint quantum Chriſto debeant, qui eorum loco eorúmque bono eam præſtitit, ejúsque maledictionem ſubiit[i]; utque adeò indè ad majorem gratitudinem provocentur[k], eandémq; manifeſtandam majori curâ ſemetipſos legi tanquam obedientiæ ſuæ normæ conformando[l].

[f] *Rom.* 6. 14. *Rom.* 7. 4, 6. *Gal.* 4. 4, 5.
[g] *Rom.* 3. 20.
[h] *Gal.* 5. 23. *Rom.* 8. 1.
[i] *Rom.* 7. 24, 25. *Gal.* 3. 13, 14. *Rom.* 8. 3, 4.
[k] *Luc.* 1. 68, 69, 74, 75. *Col.* 1. 12, 13, 14.
[l] *Rom.* 7. 22. *Rom.* 12. 2. *Tit.* 2. 11, 12, 13, 14.

Q. *Ubinam ſummariè comprehenditur lex moralis?*

R. Lex moralis ſummariè comprehenditur in decem præceptis decalogi, quæ voce Dei in Monte Sinai tradita, ab eóque inſcripta in duabus tabulis lapideis[m], deſcripta verò extant *Exodi* 20. quatuor quidem mandata prima officium noſtrum erga Deum; reliqua ſex officium noſtrum erga homines complectuntur[n].

[m] *Deut.* 10. 4. *Exod.* 34. 1, 2, 3, 4.
[n] *Mat.* 22. 37, 38, 39, 40.

Q. *Ut Decalogus rectè intelligatur, quanam*

quænam regulæ ſunt obſervandæ?

R. Ut Decalogus rectè intelligatur iſthæc regulæ ſunt obſervandæ.

1. Lex eſt perfecta, unumquemque obligans ad accuratam totius hominis cum juſtitia ejuſdem congruentiam, ad obedientiam integram & perpetuam, adeò quidem ut ſummam exigat cujusq; officii perfectionem, gradũ verò peccati minimum quemq; prohibeat [o].

2. Lex eſt ſpiritualis, adeóque non minùs intellectum, voluntatem, affectiones, cæterásque omnes animæ potentias pertingit, quàm verba, opera, geſtúsque externos [p].

3. Res una eadémque, reſpectu alio atq; alio, in pluribus mandatis aut præcipitur aut prohibetur [q].

4. Quemadmodum ubi officium præcipitur, peccatum ei contrarium prohibetur; ubicunque verò prohibetur peccatum quodvis, ibi etiam præcipitur officium eidem contrarium [r]: ad eundem modum ubi promiſſum ſubjungitur, includitur ei contraria comminatio [s]; ubi verò inminatio ſubnectitur, contrarium ibi pro-

[o] *Pſal.* 19. 7. *Jac.* 2. 10. *Matt.* 5. 21. ad finem.

[p] *Rom.* 7. 14. *Deut.* 6. 5. cum *Mat.* 22. 37, 38, 39. *Matt.* 5. 21, 22, 27, 28, 36, ad finem.

[q] *Col.* 3. 5. *Amos.* 8. 5. *Prov.* 1. 19. 1 *Tim.* 6. 10.

[r] *Iſa.* 58. 13. *Deut.* 6. 13. cum *Mat.* 4. 9, 10. *Mat.* 15. 4, 5, 6.

[s] *Mat.* 5. 21, 22, 23, 24, 25. *Eph.* 4. 28.

[t] *Exod.* 20. 12. cum *Prov.* 30. 17.

promissum subintelligitur [u].

5. Quod Deus prohibet id nullo tempore faciendum est *, quod vero præcipit, semper quidem tanquam officium nobis incumbit [x]; at unumquódque officium particulare omni tempore præstare non tenemur [y].

6. Sub uno seu peccato sive officio ejusdem generis omnia aut prohibentur, aut præcipiuntur, unà cum omnibus eorum causis, mediis, occasionibus, ut etiam quæcunque eorum vel speciem habent, cum omnibus eorumdem irritamentis [z].

7. Quicquid nobis ipsis aut prohibetur aut præcipitur, illud conari tenemur, pro eo statu in quo sumus constituti, ut etiam ab aliis pro illorum statu ac officio aut declinetur aut præstetur [a].

8. Quicquid aliis præcipitur, in eo pro ratione statûs vocationísq; nostræ adjutores iis esse debemus [b]; summa autem cavere nè cum aliis in iis quæ ipsis prohibentur simus participes [c].

Q. *Quæ specialia sunt nobis in decem præceptis consideranda?*

R. Con-

u Jer. 18.7,8. Exod. 20.7. cum Psal. 15.1, 4, 5. & Psal. 24.4,5.
* Job. 13.7,8. Rom. 3.8.
x Job. 36.21. Heb. 11.25.
y Deut. 4.8,9. Mat. 12.7.
z Mat. 5.21,22, 27, 28. Mat. 15.4,5,6. Heb. 10. 24,25. 1 Thess. 5.22. Jude v. 23. Gal. 5.26. Col. 3.21.
a Exod. 20.10. Lev. 19.17. Gen. 18.19. Josh. 24.15. Deut. 6.6,7.
b 2 Cor. 1.24.
c 1 Tim. 5.22. Eph. 5.11.

R. Considerandæ nobis sunt in decem præceptis cùm præfatio, tum mandati cujusque substantia; tum etiam denique rationes illæ quæ præceptis nonnullis quò magis fiant efficacia subnectuntur.

Q. *Quænam est præfatio mandatis præmissa?*

R. Præfatio mandatis præmissa in hisce verbis continetur [*Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo servitutis* [d]] ubi primatum suum Deus manifestat, ut qui Jehova nempe sit, æternus, immutabilis, ac omnipotens Deus [e], qui in seipso & à seipso existens [f], verbis [g] operibúsque [h] suis omnibus dat existentiam; séque Deum esse, qui fœdus iniit, prout olim cum Israele, ità cum populo suo universo [i], quique sicut illos eduxit ex ipsorum in Ægypto servitute, ità nos à spirituali nostra servitute liberat [k], proindéque teneri nos eum solum pro Deo nostro acceptare, omniáque ejus mandata observare [l].

[d] *Exod.* 20. 2.
[e] *Isa.* 44. 6.
[f] *Exod.* 3. 14.
[g] *Exod.* 6. 3.
[h] *Act.* 17. 24, 28.
[i] *Gen.* 17. 7. cum *Rom.* 3. 29
[k] *Luc.* 1. 74, 75.
[l] 1 *Pet.* 1. 15, 16, 17, 18. *Lev.* 18. 30. *Lev.* 19. 37.

Q. *Quanam summa est quatuor man-*

datorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur?

R. Summa quatuor mandatorum quæ officium nostrum erga Deum complectuntur hæc est, ut Dominum nempe Deum nostrum toto corde, tota animâ, totis viribus, totâque mente nostrâ diligamus [m].

[m] *Luc.* 10. 27.

Q. *Quodnam est mandatum primum?*

R. Mandatum primum hoc est [*Non habebis alios Deos coram me* [n].]

[n] *Exod.* 20. 3.

Q. *Quænam officia imperantur mandato primo?*

R. Officia quæ mandato primo imperantur hujusmodi sunt, cognoscere & agnoscere Deum esse solum verum Deum, Deúmque nostrum [o]; eúmque ut talem colere & glorificare [p], de ipso cogitando [q], meditando [r], illum recordando [s], faciendo plurimi [t], honorando [u], adorando [x], eligendo [y], diligendo [z], desiderando [a], timendóque [b], ei credendo [c], fidendo [d] in eóque sperando [e], oblectando [f] met, exultando [g], pro eo zelando

[o] 1 *Chron.* 28. 9. *Deut.* 26. 17. *Isa.* 43. 10. *Jer.* 14. 22.
[p] *Psal.* 95. 6, 7. *Mat.* 4. 10.
[q] *Psal.* 29. 2.
[r] *Mal.* 3. 16.
[s] *Psal.* 63. 6.
[t] *Eccles.* 12. 1.
[u] *Psal.* 71. 19.
[x] *Mal.* 1. 6.
[y] *Isa.* 45. 23.
[z] *Josh.* 24. 15, 22
[a] *Deut.* 6. 5.
[b] *Psal.* 73. 25. [c] *Isa.* 8. 13. [d] *Exod.* 14. 31. [e] *Isa.* 26. 4. [f] *Psal.* 130. 4.
[g] *Psal.* 37. 4. [h] *Psal.* 32. 11. [i] *Rom.* 12. 11. cum *Num.* 25. 11.

cum

m invocando, laudem ei omnem,
atiásque tribuendo [h], obedientiam
nnem totius hominis ac summissio-
m exhibendo [i]; studendo ut ei in
nnibus placeamus [k]; dolendo si quâ
illum offenderimus [l]; cúmque ipso
militer ambulando [m].

h Phil. 4. 6.
i Jer. 7. 23.
Jac. 4. 7.
k 1 Joh. 3. 22.
l Jer. 31. 18.
Psal. 119. 15.
m Mic. 6. 8.

Q. *Quænam sunt peccata illa quæ in imo hoc mandato prohibentur?*

R. Peccata quæ in primo hoc man-
ato prohibentur sunt, Atheismus,
uo quis Deum aut esse negat, aut cer.
nullum habet [n]: Idololatria, quæ
bet aut colit plures Deos uno, aut
um quemvis simul cum vero Deo,
ejus loco [o]: Eundem pro Deo
Deóque nostro vel non habere, vel
on profiteri [p]: Cujusvis illi debiti in
oc mandato imperati omissio vel
eglectus [q]: eum ignorare [r], aut ob-
ivisci [s]; conceptus [t] opinionésq; [u] fal-
, indignæ ac impiæ de ipso cogitatio-
s [*], audax & curiosa in illius secre-
inquisitio [x]: impietas omnis [y], odi-
Dei [z], amor sui [a], sui studium [b], &
a quævis animi nostri, voluntatis,
fectionúmve rebus aliis inordinata

n Psal. 14. 1.
Ephes. 2. 12.
o Jer. 2. 27, 28.
cum 1 Thess. 1. 9.
p Psal. 81. 11.
q Isa. 43. 22, 23, 24.
r Jer. 4. 22.
Hos. 4. 1, 6.
s Jer. 2. 32
t Act. 17. 23, 29.
u Isa. 40. 18.
* Psal. 50. 21.
x Deut. 29. 29.
y Tit. 1. 16.
Heb. 12. 16.
z Rom. 1. 30.
a 2 Tim. 3. 2.
b Phil. 2. 21.

ac immoderata applicatio, earúm[illegible] Deo vel totalis vel partialis avocatio[illegible] credulitas vana [d], infidelitas [e], hæresis [f], fides erronea [g], diffidentia [h], desperatio [i], incorrigibilitas [k] ac stupiditas sub judiciis Dei [l], durities cordis [m], superbia [n], præsumptio [o], carnalis securitas [p], tentatio Dei [q], mediorum non-licitorum usus [r], in licitis fiducia [s], oblectationes & gaudia carnalia [t], zelus corruptus, cœcus, ac imprudens [u]; tepeditas * & languor in rebus Dei [x], à Deo abalienatio nostri, ac apostasia [y]; preces aut cultus quivis religiosus exhibitus sanctis, Angelis, aut creaturis aliis quibuscunque [z], pactiones quævis cum diabolo, eum consulere [a], iísque, quæ ab illo suggeruntur, auscultare [b], fidei nostræ & conscientiæ dominos homines constituere [c], Deum ac mandata ejus parvi æstimare, & contemnere [d]; spiritum ejus contristare ac impugnare [e], dispensationes ejus molestè ac impatienter ferre,

[c] *Joh.* 2.15,16. 1 *Sam.* 2.29. *Col.* 3.2,5. [d] 1 *Joh.* 4.1. [e] *Heb.* 3.12. [f] *Gal.* 5.20. *Tit.* 3.10. [g] *Act.* 26.9. [h] *Psal.* 78.22. [i] *Gen.* 4.13. [k] *Jer.* 5.3. [l] *Isa.* 42.25. [m] *Rom.* 2.5. [n] *Jer.* 13.15. [o] *Psal.* 19.13. [p] *Zeph.* 1.12. [q] *Mat.* 4.7. [r] *Rom.* 3.8. [s] *Jer.* 17.5. [t] 2 *Tim.* 3.4. [u] *Gal.* 4.17. *Joh.* 16.2. *Rom.* 10.2. *Luc.* 9.54,55. * *Apoc.* 3.16. [x] *Apoc.* 3.1. [y] *Ezech.* 14.5. *Isa.* 1.4,5. [z] *Rom.* 10.13, 14. *Hos.* 4.12. *Act.* 10.25,26. *Apoc.* 19.10. *Mat.* 4.10. *Col.* 2.18. *Rom.* 1.25. [a] *Lev.* 20.6. 1 *Sam.* 28.7,11. *cum* 1 *Chron.* 10.[illegible] 14. [b] *Act.* 5.3. [c] 2 *Cor.* 1.24, *Mat.* 23.9. [d] *Deut.* 32.15. 2 *Sam.* 1[illegible] *Prov.* 13.13. [e] *Act.* 7.51. *Ephes.* 4.30.

ejus-

eadem ſtulta incuſatio ob ea quæ nobis infligit mala [f], laudem boni cujuſvis quod aut ſumus, poſſumus, aut poſſidemus, fortunæ [g], idolis [h], nobiſmet-ipſis [i], aut alii cuicunque creaturæ impertire [k].

[f] *Pſal.* 73. 2, 3, 14, 15, 22. *Job.* 1. 22.
[g] 1 *Sam.* 6. 7, 8, 9.
[h] *Dan.* 5. 23.
[i] *Deut.* 8. 17. *Dan.* 4. 30.
[k] *Hab.* 1. 16.

Q. *Illa verba in primo mandato* [Coram me] *quid nos præcipuè docent?*

R. Verba iſthæc [*Coram me*] ſive coram facie mea in primo mandato nos docent Deum qui videt omnia, peccatum alium quemvis habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eo offendi plurimùm; nempe ut argumento ſit quo nos à peccato iſthoc abſterreamur, peccatum verò ipſum ut aggravetur tanquam impudentiſſima provocatio [l], ut nos denique quam ei exhibemus obedientiam, eandem præſtare tanquam in ipſius conſpectu excitemur [m].

[l] *Ezech.* 8. 5. ad finem. *Pſal.* 44. 20, 21.
[m] 1 *Chron.* 28. 9.

Q. *Quodnam eſt ſecundum præceptum?*

R. Secundum præceptum eſt [*Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem, aut ſimilitudinem rei cujuſvis, quæ eſt in cœlis ſuperne, aut inferiùs in terris,*

aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, nec eis servies: siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus sum Zelotypus, visitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam usque quartámque progeniem osorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenas usque diligentium me, ac mandata mea observantium [n].]

[n] Exod. 20. 4, 5, 6.

Q. Quænam sunt officia quæ in secundo præcepto imperantur?

R. Officia quæ in secundo præcepto imperantur sunt cultum religiosum ac instituta quæ Deus in verbo suo instituit recipere, observare, pura ac integra conservare [o]. Cujusmodi sunt preces, & gratiarum actio in nomine Christi [p], verbi lectio, prædicatio ac auditio [q]; Sacramentorum administratio & receptio [r]; Ecclesiæ regimen, ac disciplina [s]; ministrorum ordo ac stipendia [t]; jejunia religiosa [u]; jurare per nomen Dei *, eique vota nuncupare [x]; prout etiam cultûs omnis falsi improbatio, detestatio, ac impugnatio [y]; ejúsque simul & monumento-

[o] Deut. 32. 46, 47. Mat. 28. 20. Act. 2. 42. 1 Tim. 6. 13, 14.
[p] Phil. 4. 6. Eph. 5. 20.
[q] Deut. 17. 18, 19. Act. 15. 21. 2 Tim. 4. 2.
[r] Luc. 1. 21, 22. Act. 10. 33.
[s] Mat. 28. 19. 1 Cor. 11. 2. ad 30.
[t] Mat. 18. 15, 16, 17. Mat. 16. 19. 1 Cor. 5. cap. 1 Cor. 12. 28. Eph. 4. 11, 12. 1 Tim. 5. 17, 18. 1 Cor. 9. 7. ad 15.
[u] Joel 2. 12, 13. 1 Cor. 7. 5.
* Deut. 6. 13.
[x] Isa. 19. 21. Psal. 76. 11.
[y] Act. 17. 16, 17. Psal. 16. 4.

rum

rum omnium idololatriæ, pro ea quam cuius cujusque ſtatus ac vocatio dederit facultate, extirpatio [z].

Q. *Quænam peccata in ſecundo mandato prohibentur?*

R. Peccata in ſecundo mandato prohibita ſunt, cultûs cujuſvis religioſi à Deo ipſo non inſtituti excogitatio omnis [a], per conſilia promotio [b], injunctio [c], exercitium [d], ac approbatio qualiscunque [e]: religionis falſæ toleratio [f]; fictio cujuſlibet quod Deum repræſentet, aut tres perſonas, vel earum quamlibet, ſeu internè id in animo & mente noſtrâ fiat, ſive externè per modum imaginis cujusvis aut ſimilitudinis creaturæ cujuscunque [g]; omnis ejuſdem cultus [h], aut in eo vel per illud Dei [i]; cujusvis quod ficta numina repræſentet fabricatio [k], omníſque eorum cultus, omniáque quæ ad ea ſpectant officia [l], commenta quæque ſuperſtitioſa [m], cultum Divinum corrumpentia [n], eidem addentia, vel detrahentia [o], ſeu à nobiſmetipſis inventa ac ſuſcepta fuerint [p], ſive traditione ab aliis recepta [q], nomine licèt ac titulo

[z] *Deut.* 7. 5. *Iſa.* 30. 22.
[a] *Num.* 15. 39.
[b] *Deut.* 13. 6, 7, 8.
[c] *Hoſ.* 5. 11. *Mich.* 6. 16.
[d] 1 *Reg.* 12. 33.
[e] *Deut.* 12. 30, 31, 32.
[f] *Deut.* 13. 6. ad 12. *Zech.* 13. 2, 3. *Apoc.* 2. 2, 14, 15, 20. *Apoc.* 17. 12, 16, 17.
[g] *Deut.* 4. 15, 16, 17, 18, 19. *Act.* 17. 29. *Rom.* 1. 21, 22, 23, 25.
[h] *Dan.* 3. 18. *Gal.* 4, 8.
[i] *Exod.* 32. 5, 8.
[k] *Exod.* 32. 8.
[l] 1 *Reg.* 18. 26, 28. *Iſa.* 65. 11.
[m] *Act.* 17. 22. *Col.* 2. 21, 22, 23.
[n] *Mal.* 1. 7, 8, 14.
[o] *Deut.* 4. 2.
[p] *Pſal.* 106. 39.
[q] *Mat.* 15. 9.

tulo antiquitatis [r], consuetudinis [s], devotionis [t], bonæ intentionis, aut ullo prætextu quovisçunque [u]; simonia [x], sacrilegium [x]; omnis denique cultûs & officiorum divinorum quæ Deus instituit, neglectus [y], contemptus [z], impeditio [a], aut impugnatio [b].

r 1 Pet. 1. 18. s Jer. 44. 17. t Isa. 65. 3, 4, 5. Gal. 1. 13, 14. u 1 Sam. 13. 11, 12. x 1 Sam. 15. 21. x Act. 8. 18. y Rom. 2. 22. Mal. 3. 8. z Exod. 4. 24, 25, 26. z Mat. 22. 5. Mat. 1. 7, 13. a Mat. 23. 13. b Act. 13. 44, 45. 1 Thes. 2. 15, 16.

Q. *Quænam sunt rationes annexæ secundo mandato, quibus nos ad ejus observationem magis impellamur?*

R. Rationes annexæ secundo mandato, quibus ad ejus observationem magis impellamur, hisce verbis comprehensæ [*Siquidem ego Dominus Deus tuus, Deus sum Zelotypus, visitans iniquitates Patrum in filios ad tertiam usque quartamque progeniem osorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenos usque diligentium me, ac mandata mea observantium* [c]] sunt (præter Dei supremum in nos Dominium, ac jus nostri peculiare [d]) fervens ejus pro cultu suo Zelus [e], vindex adversus cultum quemvis falsum indignatio, tanquam

c Exod. 20. 5, 6. d Psal. 45. 11. Apoc. 15. 3, 4. e Exod. 34. 13, 14.

quam ſpirituale quoddam adulte-
rium [f]; tum etiam quod hujuſce man-
dati violatores habeat Deus pro ipſius
ſoribus, in eóſque ſe per varias proge-
ies animadverſurum interminetur [g],
os autem obſervatores habeat pro
nicis ſuis ac mandatis ipſius obtem-
perantibus, ac miſericordiam iis per
ultas generationes polliceatur [h].

[f] 1 Cor. 10. 20, 21. 22. Jer. 7. 18, 19, 20. Ezech. 16. 26, 27.
[g] Deut. 32. 16, 17, 18, 19, 20. Hoſ. 2. 2, 3, 4.
[h] Deut. 5. 29.

Q. *Quodnam eſt mandatum tertium?*

R. Mandatum tertium eſt [*Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis; non enim eum pro inſonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit*[i]]

[i] Exod. 20. 7.

Q. *Quid autem exigitur in mandato tertio?*

R. Tertium mandatum à nobis exigit ut Dei nomen, tituli, attributa [k], inſtituta [l], ut verbum [m], ſacramenta [n], preces [o], juramenta [p], vota [q], ſortes [r], ut opera ipſius [s], & quicquid demum ſit quo ſe notum facit, ſanctè ac reverenter, in cogitatione [t], meditatione [u], verbo [*], ſcriptione [x], adhibeantur, & quidem per profeſſionem ſanctam [y],

[k] Matt. 6. 9. Deut. 28. 58. Pſa. 29. 2. Pſal. 68. 4. Apoc. 15. 3, 4.
[l] Mal. 1. 14. Eccleſ. 5. 1.
[m] Pſal. 138. 2.
[n] 1 Cor. 11. 24, 25, 28, 29.
[o] 1 Tim. 2. 8.
[p] Jer. 4. 2.

Eccleſ. 5. 2, 4, 5, 6. [*] Act. 1. 24, 26. [r] Job. 36. 24. [s] Mal. 3. 16. [u] Pſal. 8. per totum. [*] Col. 3. 17. [x] Pſal. 105. 2, 5. [y] Pſal. 102. 18. [y] 1 Pet. 3. 15. Mich. 4. 5.

&

& converſationem idoneam [z], ad Dei gloriam [a], ac bonum tam noſtrum [b], quàm aliorum [c].

Q. *Quænam peccata ſunt prohibita in tertio mandato?*

R. Peccata in tertio mandato prohibita ſunt, neglectus utendi Divino nomine eo quo requiritur modo [d], atq; abuſus ejuſdem ignorante [e], vanâ [f], minùs reverente, profanâ [g], ſuperſtitioſâ [h], ac impiâ mentione, aut alio uſu, titulorum ejus, attributorum [i], inſtitutorum [k], operúmve [l]; blaſphemiâ [m]; perjurio [n]; Impiæ execrationes [o], impia juramenta [p], vota [q], ac ſortilegia [r], quæviſcunque; juramentorum noſtrorũ votorúmq; quæ licita ſunt violatio [s], quæ de rebus non licitis obſervatio, [t] adversùs Dei decreta [u], & providentiam [*] obmurmuratio, aut expoſtulatio [*]; eadem curioſè rimari [y], & perverſè applicare; verbum Dei aut partem ejus aliquam perperam interpretari [z], malè applicare [a], aut quovis modo perver-

[z] Phil. 1. 27.
[a] 1 Cor. 10. 31.
[b] Jer. 32. 39.
[c] 1 Pet. 2. 12.
[d] Mal. 1. 2.
[e] Act. 17. 23.
[f] Prov. 30. 9.
[g] Mal. 1. 6, 7, 12. Mal. 3. 14.
[h] 1 Sam. 4. 3, 4, 5. Jer. 7. 4, 9, 10, 14, 31. Col. 2. 20, 21, 22
[i] 2 Reg. 18. 30, 35. Exod. 5. 2. Pſal. 139. 20.
[k] Pſal. 50. 16, 17
[l] Iſa. 5. 12.
[m] 2 Reg. 19. 22. Lev. 24. 11.
[n] Zech. 5. 4. Zech. 8. 17.
[o] 1 Sam. 17. 43. 2 Sam. 16. 5.
[p] Jer. 5, 7. Jer. 23. 10.
[q] 23. 18.
Act. 23. 12, 14.
[r] Eſth. 3. 7. Eſth. 9. 24. Pſal. 22. 18.
[s] Pſal. 24. 4. Ezech. 17. 16, 18, 19.
[t] Mat. 6. 26. 1 Sam. 25. 22, 32, 33, 34.
[u] Rom. 5, 7. Rom. 6. 1.
[*] Eccleſ. 8. 11. Eccl. 9. 3. Pſal. 39. per totum.
[x] Rom. 9. 14, 19, 20.
[y] Deut. 29 29.
[z] Mat. 5. 21. ad finem.
[a] Ezech. 13. 22.

tere[b],

rere [b], ad jocos profanos [c], ad quæstiones curiosas ac inutiles, ad altercationes vanas, aut falsæ Doctrinæ defensionem [d]. Verbi Dei abusus, vel creaturarum, aut rei cujusvis sub nomine Dei comprehensæ, ad incantamenta [e], aut nefarias seu libidines sive actiones [f]; malevolentiâ [g], contemptu [h], contumeliâ [i], aut quovis modo impugnare veritatem, gratiam, viásque Dei [k]; religionis professio hypocritica, aut in alium quàm par est finem [l], eam pro dedecore habere [m], eíve esse dedecori; absque solatio [n], imprudenter [o], infructuosè [p], ac cum offensione ambulando [q], vel apostasiâ ab eadem [r].

b 2 Pet. 3.16. Matt.22.24. ad 31.
c Isa. 22.13. Jer. 23.34,36, 38.
d 1 Tim. 1.4,6, 7. 1 Tim.6.4, 5,20. 2 Tim.2. 14. Tit. 3.9.
e Deut.18. 10, 11,12,13,14. Act. 19. 13.
f 2 Tim. 4. 3,4. Rom. 13.13,14. 1 Reg. 21.9,10. Judæ v. 4.
g Act. 13. 16. 1 Joh. 3. 12.
h Psal. 1. 1. 2 Pet. 3. 3.
i 1 Pet. 4. 4.
k Act. 13.45, 46,50. Act.4.18. Act. 19.9. 1 Thes. 2.16. Heb.10.29. l 2 Tim.3.5. Matt.23.14. Matt. 6. 1, 2, 5, 16. m Marc. 8. 38. n Psal. 73. 14, 15. o 1 Cor.6.5,6.Eph.5.15,16,17. p Isa.5.4. 2 Pet.1,8,9. q Rom.2.23,24. r Gal 3. 1,3. Heb. 6. 6.

Q. *Quænam sunt rationes annexæ tertio mandato?*

R. Rationes tertio mandato in hisce verbis annexæ [*Domini Dei tui*] illisque [*Non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit* [f]] sunt, quoniam is Dominus

f Exod. 20. 7.

est,

eſt, noſtérque Deus; proindéque nomen ejus profanare, eóve quovis modo abuti non debemus [t], præſertim quoniam tantùm abeſt ut ille hujus mandati tranſgreſſores abſolvat eíſve parcat, ut juſtum ejus judicium minimè eos effugere paſſurus ſit [u], hominum cenſuras ac ſupplicia multi licèt eorum ſubterfugiant [*].

[t] *Lev.* 19. 12.
[u] *Ezech.* 36. 21, 22, 23. *Deut.* 28. 58, 59. *Zech.* 5. 2, 3, 4.
[*] 1 *Sam.* 2. 12, 17, 22, 24. cum 1 *Sam.* 3. 13.

Q. *Quodnam eſt mandatum quartum?*

R. Mandatum quartum eſt [*Memineris diem ſabbati ut ſanctifices eum; ſex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, ſeptimus verò dies ſabbatum Domini Dei tui, opus in eo nullum faciestu, neque filius tuus, neque filia tua, nec ſervus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hoſpes tuus quicunq; intra portas tuas commoratur: Nam ſex diebus perfecit Dominus cœlum, terrámque, mare, & quicquid in illis continetur, ſeptimo verò die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei ſabbati, eúmque ſanctificavit* [x].]

[x] *Exod.* 20. 8, 9, 10, 11.

Q. *Quid exigitur in quarto mandato?*

R. Quartum

R. Quartum mandatum ab omnibus exigit ſanctificationem ſive ſanctam Deo obſervationem temporis illius definiti quod ipſe in verbo ſuo deſignavit, nominatim è ſeptenis diebus unum integrum, qui à mundi primordiis uſque ad reſurrectionem Chriſti dies erat ſeptimus; exinde autem dies ſeptimanæ primus ad finem uſque mundi obſervandus. Qui Chriſtianum ſabbatum eſt [y], ac in N.T. dicitur *dies Dominicus* [z].

[y] *Deut.* 5. 12, 13, 14. *Gen.* 2. 2, 3. 1 *Cor.* 16. 1, 2. *Act.* 20. 7. *Matt.* 5. 17, 18. *Iſa.* 56. 2, 4, 6, 7.
[z] *Apoc.* 1. 10.

Q. *Quomodo ſanctificandum eſt ſabbatum, ſive dies Dominicus?*

R. Sanctificandum eſt ſabbatum ſive dies Dominicus ſanctâ per totum diem quiete [a], non tantùm ab ejuſmodi operibus quæ quovis tempore ſunt illicita; verùm etiam ab ejuſmodi negotiis mundanis ac recreationibus quæ aliis diebus ſunt licita [b]; quinetiam hoc habendo in deliciis, totum illud tempus (niſi quod ad opera neceſſitatis ac miſericordiæ requiritur [c]) in exercitiis divini cultûs publicis privatísque inſumendo [d]; quem in finem corda nobis ſunt præparanda, ac eâ providentiâ, diligentiâ

[a] *Exod.* 20. 8, 10.
[b] *Exod.* 16. 25, 26, 27, 28. *Neh.* 13. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22. *Jer.* 17. 21, 22.
[c] *Matt.* 12. 1. ad 13.
[d] *Iſa.* 58. 13. *Luc.* 4. 16. *Act.* 20. 7. 1 *Cor.* 16. 1, 2. *Pſal.* 92. Tit. *Iſa.* 66. 23. *Lev.* 23. 3.

diligentiâ, & moderatione disponenda sunt, ac tempestivè conficienda mundana negotia, ut magìs expediti simus ac idonei illius diei officiis præstandis [e].

[e] *Exod.* 20. 8. *Luc.* 23. 54, 56. *Exod.* 16. 22, 25, 26, 29. *Neh.* 13. 19.

Q. *Cur ad patres-familiarum, reliquósque superiores præcipuè dirigitur mandatum de observando sabbato?*

R. Mandatum de sabbato observando præcipuè dirigitur ad Patresfamiliarum reliquósque superiores, eò quòd non solùm ipsi teneantur id observare, verùm etiam curare ut ab illis omnibus qui subduntur ipsorum regimini, similiter observetur, & quoniam proclives sunt eos quibus imperant suis negotiis impedire quò minùs id faciant [f].

[f] *Exod.* 20. 10. *Josh.* 24. 15. *Neh.* 13. 15, 17. *Jer.* 17. 20, 21, 22. *Exod.* 23. 12.

Q. *Quænam sunt peccata prohibita in quarto mandato?*

R. Peccata prohibita in quarto mandato sunt officiorum quæ inibi exiguntur omissio quælibet [g], omnísque eorum oscitans, negligens, & inutilis præstatio, eorúmque tædium [h]; omnis illius diei profanatio, seu otio, sive agendo quod in se malum est [i], sive operibus

[g] *Ezech.* 22. 26. [h] *Act.* 20. 7, 9. *Ezech.* 33. 30, 31, 32. *Amos* 8. 5. *Mal.* 1. 13. [i] *Ezech.* 23, 38.

operibus, dictis, cogitationibus circa res mundanas ac recreationes non necessariis [k].

[k] Jer. 17.24,27. Isa. 58.13.

Q. *Quænam sunt rationes subjunctæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementiùs urgeamur?*

R. Rationes annexæ quarto mandato, quibus ad ejusdem observationem vehementiùs urgeamur, desumptæ sunt ab illius æquitate, sex dies è septem nobis & rebus nostris permittente Deo, sibi verò ipsi unicum reservante, in his verbis [*Sex diebus operaberis & facies omne opus tuum* [l].] à Dei peculiaris sibi in eo die proprietatis vendicatione [*Dies septimus sabbatum est Domini Dei tui* [m]] ab exemplo Dei, qui [*Sex Diebus perfecit cœlum, terram, mare, & quicquid in illis continetur, septimo verò die requievit*] atque à benedictione quam diei illi impertivit Deus, non solùm illum consecrando ut dies foret ipsius cultui peculiaris, verùm ordinando ut medium foret benedicendi nobis eundem sanctificandus [*quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eúmque sanctificavit* [n].]

[l] Exod. 20. 9.

[m] Exod. 20.10.

[n] Exod. 20.11.

Q. Quare

Q. *Quare ponitur in principio mandati quarti vox* [Memineris ?]

R. Vox [*Memineris*] ponitur in principio mandati quarti [o], partim propter ſummum ex illius recordatione beneficium, quandoquidem exinde plurimum adjuvamur in præparatione noſtra ad ipſum obſervandum [p], atque ex ejus obſervatione ad reliqua mandata omnia meliùs obſervanda [q], ſimul & gratâ memoriâ ſumma illa beneficia creationis ac redemtionis conſervanda, quæ totam religionem compendio quaſi complectuntur [r]; partim etiam quoniam proni ſumus in illius oblivionem [ſ], eò quòd cùm minùs hoc à nobis exigat naturale lumen [t], tum libertatem naturalem minuat in rebus aliàs non illicitis [u]; quódque ſemel tantùm ſeptenis diebus recurrat, multáque negotia mundana interveniant quæ mentes noſtras nimiùm ſæpe abſtrahunt quo minùs vel de noſtrî ad illum præparatione, vel de celebratione ejuſdem cogitemus * ; Denique quòd Satanas ejúsq; adminiſtri hujuſce [illegible] gloriam, ac vel etiam memoriam [illegible]

[o] *Exod.* 20. 8.

[p] *Exod.* 16. 23. *Luc.* 23. 54, 56. cum *Marc.* 15. 42. *Neh.* 13. 19.

[q] *Pſal.* 92. Tit. cum verſ. 13, 14. *Ezech.* 20. 12, 19, 20.

[r] *Gen.* 2. 2, 3. *Pſal.* 118. 22, 24. cum *Act.* 4. 10, 11. *Apoc.* 1. 10.

[ſ] *Ezech.* 22. 26.

[t] *Neh.* 9. 14.

[u] *Exod.* 34. 21.

* *Deut.* 5. 14, 15. *Amos* 8. 5.

re plurimùm annitantur, nempe quò irreligionem omnem, ac impietatem introducant [x].

Q. *Quænam eſt ſumma ſex mandatorum quæ officium noſtrum erga homines complectuntur?*

R. Sex mandatorum quæ officium noſtrum erga homines complectuntur hæc ſumma eſt, nempe ut proximum noſtrum perinde atque noſmet ipſos diligamus [y], idémque aliis faciamus, quod nobis ab eis factum vellemus [z].

Q. *Quodnam eſt mandatum quintum?*

R. Quintum mandatum eſt [*Honora Patrem tuum & Matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [a].]

Q. *Quinam Patris ac Matris nomine in quinto mandato ſignificantur?*

R. Patris ac Matris nomine in quinto mandato ſignificantur non ſolùm Parentes naturales [b], verùm etiam ſuperiores omnes, ſeu ætate [c], ſive donis [d], tum verò imprimis illi qui nobis munere vel authoritate ex ordinatione Divina præſunt, ſive in familia [e], ſive

[x] *Lam.* 1. 7. *Jer.* 17. 21, 22, 23. *Neh.* 13. 15, ad 23.

[y] *Matt.* 22. 39.

[z] *Matt.* 7. 12.

[a] *Exod.* 20. 12.

[b] *Prov.* 23. 22, 25. *Eph.* 6. 1, 2.

[c] 1 *Tim.* 5. 1, 2.

[d] *Gen.* 43. 20, 31, 22. *Gen.* 45. 8.

[e] 2 *Reg.* 5. 13.

in Eccleſia [f], ſive in republica [g].

Q. *Quamobrem verò ſuperiores Pater ac Mater nuncupantur?*

R. Superiores Pater ac Mater nuncupantur, cùm ut intelligant illi debere ſe in omnibus erga inferiores ſuos officiis parentum naturalium amorem ac indulgentiam imitari, habitâ tamen relationis ratione [h]: tum ut inferiores indè ad officia ſua majore cum promptitudine & alacritate ſuperioribus ſuis tanquam parentibus præſtanda inducantur [i].

Q. *Quis eſt mandati quinti generalis ſcopus?*

R. Mandati quinti ſcopus generalis eſt illorum officiorum præſtatio ad quæ pro variis relationibus noſtris tenemur mutuò, quatenus inferiores ſumus, ſuperiores, aut æquales [k].

Q. *Quis ſuperioribus ab inferioribus debetur honos?*

R. Honos qui ſuperioribus debetur ab inferioribus eſt, debita imprimis corde [l], verbis [m], geſtúque [n], reverentia, deinde pro iis preces & gratiarum actio [o], virtutum & gratiarum quæ in eis

[f] 2 Reg. 2. 12. 2 Reg. 13. 14. Gal. 4. 19.
[g] Iſai. 49. 23.
[h] Eph. 6. 4. 2 Cor. 12. 14. 1 Theſ. 2, 7, 8, 11. Numb. 11. 11, 12.
[i] 1 Cor. 4. 14, 15, 16. 2 Reg. 5. 13.
[k] Eph. 5. 21. 1 Pet. 2. 17. Rom. 12. 10.
[l] Mal. 1. 6. Lev. 19. 3.
[m] Prov. 31. 28.
[n] 1 Pet. 3. 6.
[o] Lev. 19. 32. 1 Reg. 2. 19.
[p] 1 Tim. 2. 1, 2.

eis conſpiciuntur imitatio [p], ut etiam prompta in rebus licitis eorum mandatis & conſiliis obedientia [q]; & correctionibus eorum ſubmiſſio debita [r]; quin & eorum cùm perſonarum tum authoritatis defenſio [s], ſuſtentatio ac propugnatio, & erga utraſque fidelitas [t]; pro cujuſque ordine & ſtatûs in quo fuerit conditione [u]; eorúmque infirmitatum toleratio, atq; in charitate diſſimulatio *; adeò quidem ut cùm eis tum eorum regimini honori eſſe poſſint [x].

[p] *Heb.* 13. 7. *Phil.* 3. 17.
[q] *Eph.* 6. 1, 2, 5, 6, 7. 1 *Pet.* 2. 13, 14. *Rom.* 13. 1, 2, 3, 4, 5. *Heb.* 13. 17. *Prov.* 4. 3, 4. *Prov.* 23. 22. *Exod.* 18. 19, 24.
[r] *Heb.* 12. 9. 1 *Pet.* 2. 18, 19, 20.
[s] 1 *Sam.* 26. 15, 16. 2 *Sam.* 18. 34. *Eſth.* 6. 2.
[t] *Tit.* 2. 9, 10. [u] *Matt.* 22. 21. *Rom.* 13. 6, 7. 1 *Tim.* 5. 17, 18. *Gal.* 6. 6. *Gen.* 45. 11. *Gen.* 47. 12. * 1 *Pet.* 2. 18. *Prov.* 23. 22. *Gen.* 9. 23. [x] *Pſal.* 127. 3, 4, 5. *Prov.* 31. 23.

Q. *Quænam ſunt inferiorum in ſuperiores ſuos peccata?*

R. Peccata inferiorum in ſuperiores ſuos ſunt, officiorum iis debitorum neglectus quilibet [y]; invidia [z], contemptus [a], & rebellio [b] adversùs ipſorum ſeu perſonas [c], ſive munera [d], in licitis eorum conſiliis [e], mandatis, & correctionibus [f]; eorum execratio, derisio [g], atque ejuſmodi omnis ſcan-

[y] *Matt.* 15. 4, 5. [z] *Numb.* 11. 28, 29. [a] 1 *Sam.* 8. 7. *Iſai.* 3. 5. [b] 2 *Sam.* 15. 1, ad 12. [c] *Exod.* 21. 15. [d] 1 *Sam.* 10. 27. [e] 1 *Sam.* 2. 25. [f] *Deut.* 21. 18, 19, 20, 21. [g] *Prov.* 30. 11, 17.

dali plena converſatio, quæ ipſis eorúmque regimini probro ſit ac dedecori [h].

[h] Prov. 19. 26.

Q. *Quid verò ſuperiores inferioribus præſtare tenentur?*

R. A ſuperioribus exigitur ut, pro illa quam à Deo acceperunt poteſtate, & relatione in qua ſunt conſtituti, inferiores ſuos diligant [i], pro eis orent [k], eísque benedicant [l]; ut eos inſtruant [m], conſilio dirigant, ac admoneant [n], bene quidem merentes ut favore complectantur [o], laudent [p], ac remunerentur [q]; malè verò agentes ut rejiciant [r], reprehendant, caſtigéntque [s]; ut protegant eos [t], omniáque iis procurent quæcunque ſunt animæ [u] aut corpori* neceſſaria, úrque graviter, prudenter, ſanctè & exemplariter ſe gerendo Deo gloriam [x], ſibimet ipſis honorem concilient [y], adeóque eam quâ Deus illos induit authoritatem tueantur [z].

[i] Col. 3. 19. Tit. 2. 4.
[k] 1 Sam. 12. 23. Job. 1. 5.
[l] 1 Reg. 8. 55, 56. Heb. 7. 7. Gen. 49. 28.
[m] Deut. 6. 6, 7.
[n] Eph. 6. 4.
[o] 1 Pet. 3. 7.
[p] 1 Pet. 2. 14. Rom. 13. 3.
[q] Eſth. 6. 3.
[r] Rom. 13. 3, 4.
[s] Prov. 29. 15. 1 Pet. 2. 14.
[t] Job. 29. 12, 13 14, 15, 16, 17. Iſa. 1. 10, 17.
[u] Eph. 6. 4.
* 1 Tim. 5. 8.
[x] 1 Tim 4. 12. Tit. 2. 3, 4, 5.
[y] 1 Reg. 3. 28.
[z] Tit. 2. 15.

Q. *Quænam ſunt peccata ſuperiorum?*

R. Superiorum peccata (præter neglectum eorum quæ ab illis exigun-

tur

tur officiorum [a]) ſunt, ſeipſos [b] h. e. ſuam ipſorum gloriam [c], otium, lucrum, aut voluptatem [d] inordinatè appetere; jubere quæ ſunt illicita [e], aut quæ ab inferioribus præſtari nequeunt [f], eis ut malè agant conſulere [g], vel malè agentibus animos facere [h] ac favere [i]; dehortari ac deterrere à bene agendo, bene autem agentes malè tractare [k]; eos indebitè caſtigare [l], injuriæ, tentationi, ac periculo negligenter eos aut exponere aut permittere [m]; provocare ad iram [n]; aut quocunque modo ſemetipſos dehoneſtare, autoritatémque ſuam imminuere, injuſtè, imprudenter, acerbè, vel remiſsè ſe gerendo [o].

[a] *Ezech.* 34. 2, 3, 4.
[b] *Phil.* 2. 21.
[c] *Joh.* 5. 44. *Joh.* 7. 18.
[d] *Iſa.* 56. 10, 11, *Deut.* 17. 17.
[e] *Dan.* 3. 4, 5, 6. *Act.* 4. 17, 18.
[f] *Exod.* 5. 10, ad 18. *Mat.* 23. 2, 4
[g] *Matt.* 14. 8. cum *Mar.* 6. 24.
[h] 2 *Sam.* 13. 28.
[i] 1 *Sam.* 3. 13.
[k] *Joh.* 7. 46, 47, 48, 49. *Col.* 3. 21. *Exod.* 5. 17.
[l] 1 *Pet.* 2. 18, 19, 20. *Heb* 12. 10. *Deut.* 25. 3.
[m] *Gen.* 38. 11, 26.
[n] *Act.* 18. 17. [o] *Eph.* 6. 4. [o] *Gen.* 9. 21. 1 *Reg.* 12, 13, 14, 15, 16. 1 *Reg* 1. 6. 1 *Sam.* 2. 29, 30, 31.

Q. *Quænam ſunt æqualium officia?*

R. Officia æqualium ſunt dignitatis ac valoris ſui invicem rationem habere [p]; honorem tribuendo alterum alteri antecellere [q]; de alterius donis aut profectu tanquam de propriis gaudere mutuò [r].

[p] 1 *Pet.* 2. 17.
[q] *Rom.* 12. 10.
[r] *Rom.* 12. 15, 16. *Phil.* 2. 3, 4.

Q. *Quænam ſunt æqualium peccata?*

R. Æqualium peccata ſunt (præter neglectum eorum quæ ab iis exiguntur officiorum [f]) alterius invicem dignitatem parvi facere [t], donis invidere, [u], de auctis honoribus, aut proſperitate dolore affici *, ſuperioritatem in ſe invicem uſurpare [x].

[f] *Rom.* 13. 8.
[t] 2 *Tim.* 3. 3.
[u] *Act.* 7. 9. *Gal.* 5. 26.
* *Num.* 12. 2. *Eſth.* 6. 12, 13.
[x] 3 *Joh.* v. 9. *Luc.* 22. 24.

Q. *Quænam eſt ratio quinto mandato annexa, quâ magis nos ad ejus obſervationem urgeamur?*

R. Ratio annexa quinto mandato in hiſce verbis [*Ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [y]] eſt, quâ longævitas, ac proſperitas diſertè promittitur omnibus hoc mandatum obſervantibus, quatenus nempe Dei gloriæ, eorúmq; bono conducant [z].

[y] *Exod.* 20. 12.
[z] *Deut.* 5. 16. 1 *Reg.* 8. 25. *Eph.* 6. 2, 3.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſextum?*

R. Mandatum ſextum eſt [*Non occides* [a].]

[a] *Exod.* 20. 13.

Q. *Quæ autem ſunt officia in ſexto mandato imperata?*

R. Officia in ſexto mandato imperata

perata sunt, studia quæque sedula licitique conatus vitam nostram [b] aliorumque [c] conservandi; omnibus cùm cogitationibus tum destinationibus obsistendo [d], passiones subjugando [e]; occasiones [f], tentationes [g], actionésque omnes declinando, quæcunque eò tendunt ut vitâ suâ quispiam injustè privetur [h]; prout etiam justâ ejusdem adversùs vim defensione [i], patiente manûs Divinæ perpessione [k], animi tranquillitate [l], cordis alacritate [m], cibi [n], potûs [o], medicinæ [p], somni [q], laboris [r], ac recreationum [s] usu sobrio, cogitationibus benignis [t], dilectione [u], misericordiâ *, mansuetudine, lenitate, benignitate [x], dictis, ac moribus placidis [y], mitibus, comibúsque [z], longanimitate, facilitate redeundi in gratiam, injuriarum patiente tolerantiâ & condonatione, boni pro malo retributione [a], afflictorum levatione, & sublevatione, tuitione ac defensione innocentum [b].

b Eph. 5. 28, 29.
c 1 Reg. 18. 4.
d Jer. 26. 15, 16. Act. 23. 12, 16, 17, 21, 27.
e Eph. 4. 26, 27.
f 2 Sam. 2. 22. Deut. 22. 8.
g Matt. 4. 6, 7. Prov. 1. 10, 11, 15, 16.
h 1 Sam. 24. 12. 1 Sam. 26. 9, 10, 11. Gen. 37. 21, 22.
i Psal. 82. 4. Prov. 24. 11, 12. 1 Sam. 14. 45.
k Jac. 5. 7, 8, 9, 10, 11. Heb. 12. 9.
l 1 Thes. 4. 11. 1 Pet. 3. 4. Psal. 37. 8, 9, 10, 11.
m Prov. 17. 22.
n Prov. 25. 16, 17.
o 1 Tim. 5. 23.
p Isai. 38. 21.
q Psal. 127. 2.
r Eccles. 5. 12. 2 Thes. 3. 10, 12. Prov. 16. 26.

s Eccles. 3. 4, 11. t 1 Sam. 19. 4, 5. 1 Sam. 22. 13, 14. u Rom. 13. 10. * Luc. 10. 33, 34, 35. x Col. 3. 12, 13. y Jac. 3. 17. z 1 Pet. 3. 8, 9, 10, 11. Prov. 15. 1. Judic. 8. 1, 2, 3. a Matt. 5. 24. Eph. 4. 2, 32. Rom. 12. 17, 20, 21. b 1 Thes. 5. 14. Job. 31. 19, 20. Matt. 25. 35, 36. Prov. 31. 8, 9.

Q. *Quænam ſunt peccata in ſexto mandato vetita?*

R. Peccata vetita in ſexto mandato ſunt, quælibet vitæ ademptio ſeu noſtræ [c], ſive alienæ [d], extra tamen rationem juſtitiæ publicæ [e], belli legitimi [f], ac defenſionis neceſſariæ [g]; licitorum ac neceſſariorum vitæ mediorum neglectus aut ſubductio [h], ira mala [i], odium [k], invidia [l], vindictæ cupiditas [m], omnes paſſionum exceſſus [n], curæ anxiæ [o], cibi, potûs [p], laboris [q], recreationum [r] uſus immoderatus; dicta provocantia [s], oppreſſio [t], litigatio [u], percuſſio, vulneratio *, & quicquid deniq; conferre quoquo modo poſſit ad vitam cujuſpiam deſtruendam [x].

[c] *Act.* 16. 28.
[d] *Gen.* 9. 6.
[e] *Num.* 35. 31, 33.
[f] *Jer.* 48. 10. *Deut.* 20. cap.
[g] *Exod.* 22. 2, 3.
[h] *Matt.* 25. 42, 43. *Jac.* 2. 15, 16. *Eccleſ.* 6. 1, 2.
[i] *Matt.* 5. 22.
[k] 1 *Joh.* 3. 15. *Lev.* 19. 17.
[l] *Prov.* 14. 30.
[m] *Rom.* 12. 19.
[n] *Eph.* 4. 31.
[o] *Matt.* 6. 31, 34.
[p] *Luc.* 21. 34. *Rom.* 13. 13.
[q] *Eccleſ.* 12, 12. *Eccleſ.* 2. 22, 23.
[r] *Iſa.* 5. 12.
[s] *Prov.* 15, 1. *Prov.* 12. 18.
[t] *Ezech.* 18. 18. *Exod.* 1. 14.
[u] *Gal.* 5. 15. *Prov.* 23. 29.
* *Num.* 35. 16, 17, 18, 21.
[x] *Exod.* 21. 18. ad finem.

Q. *Quodnam eſt mandatum ſeptimum?*

R. Mandatum ſeptimum eſt [*Non mœchaberis* [y].]

[y] *Exod.* 20. 14.

Q. *Quænam verò ſunt officia in ſeptimo mandato imperata?*

R. Officia

R. Officia ſeptimo mandato imperata ſunt corporis, mentis, affectuum[z], verborum [a], geſtuúmque [b], caſtitas; ejúsque in nobis ipſis ac in aliis conſervatio [c], oculorum ſenſuúmq; omnium vigil cuſtodia [d], temperantiae [e], inter caſtos verſari [f], in veſtitu modeſtia [g], conjugium continentiæ donum non habentium [h], conjugalis amor [i], ac cohabitatio [k]; in vocationibus labor diligens [l], occaſionum omnium impuritatis fuga, ac tentationum eò tendentium reſiſtentia [m].

[l] *Prov.* 31.11,27,28. [m] *Prov.* 5.8.

[z] 1 *Theſſ.* 4.4. *Job.* 31.1. 1 *Cor.* 7.34. [a] *Col.* 4.6. [b] 1 *Pet.* 3. 2. [c] 1 *Cor.* 7.2,35, 36. [d] *Job.* 31.1. [e] *Act.* 24.24, 25. [f] *Prov.* 2.16. ad 21. [g] 1 *Tim.* 2.9. [h] 1 *Cor.* 7.2.9. [i] *Prov.* 5.19, 20. [k] 1 *Pet.* 3. 7. *Gen.* 39.8,9,10.

Q. *Quæ ſunt peccata prohibita in mandato ſeptimo?*

R. Peccata in mandato ſeptimo prohibita ſunt, cùm neglectus officiorum quæ exiguntur [n], tum etiam adulterium, fornicatio [o], raptus, inceſtus [p], ſodomia, ac lubidines omnes non naturales [q]; impuræ quæque imaginationes, cogitationes, intentiones, affectionéſque [r]; corrupta omnia turpiáque colloquia, eíſve auſcultatio [ſ], oculorum laſcivia [t], geſtus impudens leviſque, veſtitus

[n] *Prov.* 5.7. [o] *Heb.* 13.4. *Gal.* 5.19. [p] 2 *Sam.* 13. 14. 1 *Cor.* 5.1. [q] *Rom.* 1.24, 26,27. *Lev.* 20 15, 16. [r] *Mat.* 5.28. *Mat.* 15.19. *Col.* 3.5. [ſ] *Eph.* 5. 3,4. *Prov.* 7.5,21, 22. [t] *Iſa.* 3.16. 2 *Pet.* 2.14.

vestitus immodestus [u], conjugiorum licitorum prohibitio *, illicitorum dispensatio [x], prostibulorum approbatio, toleratio, exercitium, eorundémque frequentatio [y]; vota cœlibatûs illaqueantia [z], matrimonii dilatio indebita [a], polygamia, quâ plures habet aut vir uxores, aut fœmina maritos eodem tempore [b], injustum divortium [c], aut desertio injusta [d], otium, gula, ebrietas [e], consortii impudici usus [f], ut & lascivarum cantionum, librorum, picturarum, saltationum, ludorum scenicorum [g], omnium denique quæ impudicitiæ motus excitare in nobis alisve possint, omnésque impudicitiæ actus [h].

[u] Prov. 7. 10, 13 * 1 Tim. 4. 3. [x] Lev. 18. 1. ad 21. Marc. 6. 18. Mal. 2. 11, 12. [y] 1 Reg. 15. 12. 2 Reg. 23. 7. Deut. 23. 17, 18. Lev. 19. 29. Jer. 5. 7. Prov. 7. 24, 25, 26, 27. [z] Matt. 19. 10, 11. a 1 Cor. 7. 7, 8, 9. Gen. 38. 26. [b] Mal. 2. 14, 15. Mat. 19. 5. [c] Mal. 2. 16. Mat. 5. 32. [d] 1 Cor. 7. 12, 13 [e] Ezech. 16. 49. Prov. 23. 29, 33. [f] Gen. 39. 10. Prov. 5. 8. [g] Eph 5. 4. Ezech. 23. 14, 15, 16. Isa. 23. 15, 16, 17. Isa. 3. 16. Marc. 6. 22. Rom. 13. 13. 1 Pet. 4. 3. [h] 2 Reg. 9. 30. cum Jer. 4. 30. & Ezech. 23. 40.

Q. *Quodnam est mandatum octavum?*

R. Mandatum octavum est [*Non furaberis* [i].]

[i] Exod. 20. 15.

Q. *Quænam sunt officia octavo mandato imperata?*

R. Offi-

R. Officia octavo præcepto imperata sunt, veritas, fidelitas, justitiáque in contractibus ac hominum inter se commerciis [k], suum cuíque tribuere [l], restitutio bonorum, si quæ injustè ab iis ad quos jure spectant detineantur [m]; largitio ac mutuatio gratuita, prout res nostræ tulerint, ac necessitatis aliorum flagitaverint [n]; judiciorum nostrorum voluntatum & affectionum circa res mundanas moderatio [o], providens cura studiúmque ea quæ naturæ nostræ sustentandæ necessaria sunt ac convenientia, conditioníque nostræ congruentia [p] acquirendi [q], conservandi, adhibendi, ac ordinandi; vitæ genus licitum [r], in eóque diligentia [s]; frugalitas [t]; actionum forensium [u], ac fidejussionum, nisi si fortè necessariæ fuerint, evitatio, aliarúmque ejus generis obligationum *; unà cum conatu res & bona externa non minùs aliorum quàm nostra, justis quibusq; licitísque mediis, cùm procurandi, tum conservandi ac promovendi [x].

Q. *Quæ sunt peccata vetita in octavo præcepto?*

R. Pec-

[k] Psal. 15. 2,4. Zech. 7. 4, 10. Zech. 8. 16, 17.
[l] Rom. 13, 7.
[m] Lev. 6. 2, 3, 4, 5. cum Luc. 19. 8.
[n] Luc. 6. 30, 38. 1 Joh. 3. 17. Eph. 4. 28. Gal. 6. 10.
[o] 1 Tim. 6. 6, 7, 8, 9. Gal. 6. 14.
[p] Prov. 27. 23. ad finem. Eccles. 2. 24. Eccles. 3. 12, 13. 1 Tim. 6. 17, 18 Isa. 38. 1. Mat. 11. 8.
[q] 1 Tim. 5. 8.
[r] 1 Cor. 7. 20. Gen. 2. 15. Gen. 3. 19.
[s] Eph. 4. 28. Prov. 10 4.
[t] Job. 6. 12. Prov. 21. 20.
[u] 1 Cor. 6. 1. ad 9.
* Prov. 6. 1. ad 6 Prov. 11. 5.
[x] Lev. 25. 35. Deut. 22. 1, 2, 3, 4. Exod. 23. 4, 5 Gen. 47. 14, 20. Phil. 2. 4. Matt. 22. 39.

R. Peccata octavo præcepto vetita (præter officiorum quæ inibi exiguntur neglectum [y],) sunt furtum [z], latrocinium [a], plagium [b]; rei cujuslibet vi aut dolo malo ablatæ receptio [c]; fraudem exercere [d], ponderibus ac mensuris injustis uti [e], terminos dimovere [f], in contractibus hominum inter se [g], aut in rebus fidei commissis injustitia & fraudulentia [h], oppressio [i], expilatio [k], fœneratio [l], corrupta munerum acceptatio [m], actiones forenses excruciantes [n], agrorum diremptiones ac villarum depopulationes injustæ [o], Timiopolas agere, unde rerum precium augeatur [p], instituta vitæ illicita [q], omnes aliæ rationes injustæ ac nefariæ quibus à proximo nostro quod ei jure debetur aut auferimus, aut detinemus, aut nosmet ipsos locupletamus [r]; avaritia [s], inordinata bonorum externorum æstimatio, aut affectatio [t], dissidentes ac distrahentes curæ, studiáque in eis acquirendis, conservandis, utendísque [u]; aliorum rebus prosperis in-

y Jac. 2. 15, 16.
z Joh. 3. 17.
a Eph. 4. 28.
b Psal. 62. 10.
1 Tim. 1. 10.
c Prov. 29. 24.
Psal. 50. 18.
d 1 Thess. 4. 6.
e Prov. 11. 1.
Prov. 20. 10.
f Deut. 19. 14.
Prov. 23. 10.
g Amos 8. 5.
Psal. 37. 21.
h Luc. 16. 10, 11, 12.
i Ezech. 22. 29.
Lev. 25. 17.
k Mat. 23. 25.
Ezech. 22. 12.
l Psal. 15. 5.
m Job. 15. 34.
n 1 Cor. 6, 6, 7, 8
Prov. 3. 29, 30.
o Isa. 5. 8.
Mic. 2. 2.
p Prov. 11. 26.
q Act. 19. 19, 24, 25.
r Job. 20. 19.
Jac. 5. 4.
Prov. 21. 6.
s Luc. 12. 15. t 1 Tim. 6. 5. Col. 3. 2. Prov. 23. 5. Psal. 62. 10 u Mat. 6. 25, 31, 34. Eccles. 5. 15.

videre

videre * ; prout etiam ignavia x, prodigalitas, luſus vaſtantes ; reliquæque omnes viæ damnum rei noſtræ familiari indebitè inferendi y, utì & debito uſu, ac ſolatio ex rebus nobis á Deo donatis percipiendo noſtrimet defraudatio z.

Q. *Quodnam eſt mandatum nonum?*

R. Mandatum nonum eſt [*Non eris adverſùs proximum tuum teſtis mendax* a.]

Q. *Quæ ſunt officia nono mandato imperata?*

R. Officia nono mandato imperata ſunt, veritatem inter homines b, bonúmque nomen & exiſtimationem proximi æquè ac noſtrum conſervare c, ac promovere ; veritatem publicè agnoſcere ac defendere d, eam ex animo e, ſincerè f, liberè g, planè h, plenéque i proloqui eámque ſolam, cùm in rebus forenſibus ac juridicis k, tum in aliis rebus quibuſcunque l ; benè de proximis noſtris præ charitate exiſtimare m, eorúmque bonum nomen amare, cupere, déque eo gaudere n ; de ipſorum infirmitatibus dolore

* Pſal. 73. 3. Pſal. 37. 1, 7.
x 2 Theſſ. 3. 11. Prov. 18. 9.
y Prov. 21. 17. Prov. 23, 20, 21. Prov. 28. 19.
z Eccles. 4. 8. Eccles. 6. 2. 1 Tim. 5. 8.
a Exod. 20. 16.
b Zech. 8. 16.
c 3 Joh. v. 12.
d Prov. 31. 8, 9.
e Pſal. 15. 2.
f 2 Chron. 19. 9.
g 1 Sam. 19. 4, 5.
h Joſ. 7. 19.
i 2 Sam. 14. 18, 19, 20.
k Lev. 19. 15. Pro. 14. 5. 25.
l 2 Cor. 1 17, 18. Eph. 4. 25.
m Heb. 6. 9. 1 Cor. 13. 7.
n Rom. 1. 8. 2 Joh. v. 4. 3 Joh. v. 3, 4.

re affici [o], eáſque cooperire [p]; dona & gratias eorum lubenter agnoſcere [q]; eorum innocentiam propugnare [r], bonam de iis famam promptè excipere [ſ], obloquutiones verò non niſi invitè admittere [t]; delatores [u], adulatores [x], ac detractatores rejicere [y]; nominis noſtri amorem curámque gerere, illúdque, ubi opus eſt, defendere [z]; promiſſiones licitas præſtare [a]; quæcunque denique vera ſunt, quæcunque honeſta, quæcunque amabilia, quæcunque boni nominis, eis ſtudere, ea facere [b].

Q. *Quænam ſunt peccata nono præcepto prohibita?*

R. Peccata nono præcepto prohibita ſunt, veritatem aut nomen ſeu proximorum ſive noſtrum quocunque modo violare [c], tum verò præcipuè in judiciis publicis [d]; teſtimonium falſum præbere [e], teſtes falſos ſubornare [f], ſcienter ac prudenter malam cauſam aut præſentiâ aut patrocinio defendere, veritatem impudenter ac vultuosè opprimere [g], ſententiam injuſtã ferre [h], quod malum eſt bonum, quod verò bonum eſt malum dicere, improbos ſecundùm

[o] 2 Cor. 2.4.
2 Cor. 12.21.
[p] Prov. 17. 9.
1 Pet. 4.8.
[q] 1 Cor. 1.4,5,7.
2 Tim. 1.4,5.
[r] 1 Sam. 22. 14.
[ſ] 1 Cor. 13.6,7.
[t] Pſal. 15.3.
[u] Prov. 25.23.
[x] Prov. 26. 24, 25.
[y] Pſal. 101.5.
[z] Prov. 22.1. Job. 8. 49.
[a] Pſal. 15.4.
[b] Phil. 4. 8.
[c] 1 Sam. 17.28. 2 Sam. 16. 3. 2 Sam. 1.9,10, 15,16. Lev. 19. 15. Hab. 1 4.
[d] Prov. 19.5. Prov. 6.16,19.
[e] Act. 6. 13.
[f] Jer. 9.3,5. Act. 24.2,5. Pſal. 12.3,4. Pſ. 52,1,2,3,4.
[g] Prov. 17.15.
[h] 1 Reg. 21.9,10, 11,12,13.

secundùm opera justorum remunerare, justos autem secundùm opera improborum [h]; testamenta vel tabulas subjicere aut comminisci [i], veritatem supprimere, indebitè in causa justa reticere [k], prout etiam silere, quandocunque iniquitatem aut ipsi reprehendere [l], aut ad alios deferre debemus [m]; veritatem dicere, intempestivè [n], malitiosè in malum finem [o], eandem in falsam sententiam pervertere [p], aut dubiè ac æquivocè proferre ad veritatis justitiæve incommodum ac detrimentum [q]; falsiloquium [r]; mendacium [s]; obtrectatio [t]; absentum insimulatio [u] detractio * ; rumigeratio [x]; susurrus [y]; subsannatio [z], convitium [a], censura temeraria [b], tetrica [c], iniqua [d], intentionum, verborum actionúmque mala interpretatio [e], adulatio [f], ostentatio vana [g], nimis honorificè aut viliter de nobismet ipsis aliisve aut loqui aut sentire [h], donorum gratiarûmque Dei abnegatio [i], levioris culpæ aggrava-

[h] *Isa.* 5. 23.
[i] *Psal.* 119. 69. *Luc.* 19. 8. *Luc.* 16. 5, 6, 7.
[k] *Lev.* 5. 1. *Deut.* 13. 8. *Act.* 5. 3, 8, 9. 2 *Tim.* 4. 16.
[l] 1 *Reg.* 1. 6. *Lev.* 19. 17.
[m] *Isa.* 59. 4.
[n] *Prov.* 29. 11.
[o] 1 *Sam.* 22. 9, 10. cum *Psal.* 52. 1, 2, 3, 4.
[p] *Psal.* 56. 5. *Joh.* 2. 19. cum *Mat.* 26. 60, 61.
[q] *Gen.* 3. 5. *Gen.* 26. 7, 9.
[r] *Isa.* 59. 13.
[s] *Lev.* 19. 11. *Col.* 3. 9.
[t] *Psal.* 50. 20.
[u] *Psal.* 15. 3.
* *Jac.* 4. 11. *Jer.* 38, 4.
[x] *Lev.* 19. 16.
[y] *Rom.* 1. 29, 30.
[z] *Gen.* 21. 9. cum *Gal.* 4. 29.
[a] 1 *Cor.* 6. 10.
[b] *Mat.* 7. 1.
[c] *Act.* 28. 4.
[d] *Gen.* 38. 24. *Rom.* 2. 1. [e] *Neh.* 6. 6, 7, 8. *Rom.* 3. 8. *Psal.* 69. 10. 1 *Sam.* 1. 13, 14, 15. 2 *Sam.* 10. 3. [f] *Psal.* 12. 2, 3. [g] 2 *Tim.* 3. 2. [h] *Luc.* 18. 9, 11. *Rom.* 12. 16. 1 *Cor.* 4. 6. *Act.* 12. 22. *Exod.* 4. 10, 11, 12, 13, 14. *Job.* 27. 5, 6. *Job.* 4. 6.

tio[k],

tio [k]; peccatorum occultatio, excuſtio vel extenuatio, cùm ad ea libenter confitendum invitamur [l]; infirmitatum proditio non-neceſſaria [m]; falſos rumores ſpargere [n]; oblocutiones avidè accipere, iiſque favere [o]; aures adverſùs defenſionem juſtam obturare [p]; ſuſpicio mala [q]; meritæ cujuſquam laudi invidere vel indolere [r]; eámque imminuendi conatus ac deſiderium [s]; è cujuſvis dedecore ac infamiâ lætitiam capere [t]; contemptus faſtidioſus [u]; admiratio ſtulta *; promiſſionum licitarum violatio [x]; neglectus earum rerum quæ ſunt bonæ famæ [y], earum autem quæ malam famam conciliant, cùm à nobis ipſis perpetratio vel non-declinatio, tum in aliis, quoad ejus fieri poteſt, non-impeditio [z].

Q. *Quodnam eſt mandatum decimum?*

R. Mandatum decimum eſt [*Non concupiſces proximi tui domum, non concupiſces proximi tui uxorem, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, neque aliud denique quicquam quod eſt proximi tui* [a].]

Q. *Quanam*

[k] *Mat.7.3,4,5.*
[l] *Prov.28.13. Prov.30.20. Gen.3.12,13. Jer.2.35.*
[m] *2 Reg.5.25. Gen.4.9.*
[n] *Gen.9.22. Prov.25.9, 10.*
[o] *Exod.23.1.*
[p] *Prov.29.12.*
[q] *Act.7.56,57. Job.31.13,14.*
[r] *1 Cor.13.5. 1 Tim.6.4.*
[s] *Num.11.29. Mat.21.15.*
[t] *Ezr.4.12, 13. Jer.48.27.*
[u] *Pſal.35.15,16*
[x] *Mat.27.28*
[y] *Judæ v.16 Act.12.22.*
[z] *Rom.1.31. 2 Tim.3.3. 1 Sam.2.24.*
[a] *2 Sam.13.12, 13. Pro.5.8,9. Prov.6.33.*

[a] *Exod.20.17.*

Q. *Quænam sunt officia quæ decimo præcepto exiguntur?*

R. Officia quæ decimo præceptò exiguntur sunt, acquiescentia sorti nostræ adeò perfecta [b], totiúsque animæ nostræ adeò benevola in proximum dispositio, ut omnes interni nostri motus ac affectus cum spectantes ad bonum ipsius tendant, idémque promoveant universum [c].

Q. *Quæ verò sunt peccata decimo mandato prohibita?*

R. Peccata decimo mandato prohibita sunt, rerum nostrarum displicentia [d], invidia [e], dolórque de bono proximi [f], unà cùm motibus affectibúsque circa res ejus indebitis quibuscunque [g].

Q. *Quisquámne potest mandata Dei perfectè observare?*

R. Nemo potis est vel è seipso [h], vel ex gratia quavis in hac vita receptâ mandata Dei perfectè implere [i], verùm ea quotidiè violat cùm cogitationibus [k], tum dictis, factísque [l].

Q. *An verò sunt omnes legis Divinæ transgressiones suâ naturâ atque in*

b *Heb.* 13. 5.
1 *Tim.* 6. 6.
c *Job.* 31. 29.
Rom. 12. 15.
Psal. 122. 7, 8, 9.
1 *Tim.* 1. 5.
Esth. 10. 3.
1 *Cor.* 13. 4, 5, 6, 7.
d 1 *Reg.* 21. 4.
Esth. 5. 13.
1 *Cor.* 10. 10.
e *Gal.* 5. 26.
Jac. 3. 14, 16.
f *Psal.* 112. 9, 10.
Neh. 5. 10.
g *Rom.* 7. 7, 8.
Rom. 13. 9.
Col. 3. 5.
Deut. 5. 21.
h *Jac.* 3. 2.
Job. 15. 5.
Rom. 8. 3.
i *Eccles.* 7. 20.
1 *Joh.* 1. 8, 10.
Gal. 5. 17.
Rom. 7. 18, 19.
k *Gen.* 6. 5.
Gen. 8. 21.
l *Rom.* 3. 9. ad 21.
Jac. 3. 2, ad 13.

conſpectu Dei ex æquo graves?

R. Omnes legis Divinæ transgreſſiones non ſunt ex æquo graves; verùm peccata quædam aliis, tam ſuâ naturâ, quàm propter varias eorundem aggravationes, ſunt in conſpectu Dei graviora [m].

Q. *Quænam ſunt aggravationes illæ quibus peccata alia aliis redduntur graviora?*

R. Peccatis aggravationes accedunt

A perſonis delinquentibus [n], nempe ſi illis ætas provectior ſit [o], ſi plus habeant experientiæ, aut gratiæ [p], quoq; magìs profeſſione religionis [q], donis [r], dignitate [s], ac munere ſunt præſtantes [t], ſi ſint aliorum duces [u], quorúmq; exemplum plures poſſit ad imitationem invitare [*].

A perſonis læſis [x], ſi immediatè adverſùs Deum [y], ejus attributa [z], cultúmq, [a]; adverſùs Chriſtum, ejúsq; gratiam [b]; Spiritum Sanctum [c], ejus teſtimonium [d], ac operationes [e]; adverſùs ſuperiores, viros eminentes [f], eósque quibus aut relatione aliquâ ſpeciali

[m] *Joh.* 19.11. *Ezech.* 8.6,13, 15.1 *Joh.* 5.16 *Pſal.* 78.17, 32,56.
[n] *Jer.* 2.8.
[o] *Job.* 32.7,9. *Eccleſ.* 4.13.
[p] 1 *Reg.* 11.4,9.
[q] 2 *Sam.* 12.14. 1 *Cor.* 5.1.
[r] *Jac.* 4.17. *Luc.* 12.47,48.
[s] *Jer.* 5.4,5.
[t] 2 *Sam.* 12.7, 8,9. *Ezech.* 8. 11,12.
[u] *Rom.* 2.17. ad 25. *Gal.* 2.11, 12,13,14.
[x] *Mat.* 21. 38,39.
[y] 1 *Sam.* 2.25. *Act.* 5.4. *Pſal.* 51.4.
[z] *Rom.* 2.4.
[a] *Mal.* 1.8,14.
[b] *Heb.* 2.2,3. *Heb.* 12,25.
[c] *Heb.* 10.29. *Mat.* 12.31,32.
[d] *Eph.* 4.30.
[e] *Heb.* 6.4,5.
[f] *Jud.* v. 8. *Num.* 12.8,9. *Iſai.* 3.5.

ciali conjuncti ſumus, aut officio devincti [g]; adverſùs ſanctorum quemlibet [h], ſpeciatim infirmos fratres [i]; ipſorum aut aliorum quorumvis animas [k]; commune bonum ſeu omnium ſive multorum [l].

A peccati natura & qualitate [m], ſi contra expreſſa legis verba ſit [n], aut plura mandata violet, peccata plura in ſe contineat [o]; ſi non ſolùm in corde conceptum, verùm etiam dictis aut factis expreſſum ſit [p]; ſi aliis ſit offendiculo [q], ſi reparationem nullam admittat [r]; ſi adverſùs media [s] ſalutis, beneficia [t], judicia Dei [u], naturæ lumen *, conſcientiæ convictionem [x], admonitionem publicam privatámve [y], cenſuras Eccleſiaſticas [z], punitiones civiles [a], noſtras ipſorum preces, propoſita, promiſſa [b], vota [c], fœdera [d], obligationes Deo facta aut homini-

[g] Prov. 30.17. 2 Cor. 12.15. Pſal. 55.12, 13, 14, 15.
[h] Zeph. 2.8, 10, 11. Mat. 18.6. 1 Cor. 6.8. Apoc. 17.6.
[i] 1 Cor. 8.11, 12. Rom. 14.13, 15, 21.
[k] Ezech. 13.19. 1 Cor. 8.12. Apoc. 18.13. Mat. 23.15.
[l] 1 Theſſ. 2. 15, 16. Joſh. 22.20.
[m] Prov. 6.30, ad finem.
[n] Ezra. 9.10, 11, 12. 1 Reg. 11.9, 10.
[o] Col. 3.5. 1 Tim. 6 10. Prov. 5.8, 9, 10, 11, 12. Prov. 6.32, 33. Joſh. 7.21.

[p] Jac. 1. 14, 15. Mat. 5. 22. Mic. 2. 1. [q] Mat. 18.7. Rom. 2.23, 24. [r] Deut. 22. 22. cum v. 28, 29. Prov. 6. 32, 33, 34, 35. [s] Mat. 11. 21, 22, 23, 24. Joh. 15. 22 [t] Iſai. 1. 3. Deut. 32. 6. [u] Amos 4.8, ad 12. Jer. 5. 3. * Rom. 1. 26, 27. [x] Rom. 1. 32. Dan. 5.22. Tit. 3. 10, 11. [y] Prov. 29. 1. [z] Tit. 3.10. Mat. 18.17. [a] Prov. 27.22. Prov. 23.35. [b] Pſal. 78. 34, 35, 36, 37. Jer. 2.20. Jer. 42.5, 6, 20, 21. [c] Eccleſ. 5.4, 5, 6. Prov. 20.25. [d] Lev. 26.25.

bus [c]; si deliberatè fiat [f], præfracto animo [g], insolenter [h], impudenter [i], ostentanter [k], malitiosè [l], frequenter [m], refractariè [n], cum delectatione [o], diuturnitate [p], aut recidivatione post resipiscentiam [q].

A temporis [r], locíque [s], circumstantiis; si die Dominico [t], aliísve temporibus divino cultui consecratis [u]; si immediatè præcedat *, vel subsequatur hæc [x], aliáve auxilia quæ istiusmodi malis vel præcavendis vel medicandis destinantur [y]; si publicè aut coram aliis, quos probabile est provocatum indè aut coinquinatum iri [z].

[c] Prov. 2.17. Ezech.17.18, 19. [f] Psal.36.4. [g] Jer.6.16. [h] Num.15.30. Exod.21.14. [i] Jer.3.3. Prov.7.13. [k] Psal.52.1. [l] 3 Joh.v.10. [m] Num.14.22. [n] Zech.7.11,12. [o] Prov.2.14. [p] Isa.57.17. [q] Jer.34.8,9, 10,11. [r] 2 Pet.2.20, 21,22. [s] 2 Reg.5.26. [t] Jer.7.10. Isa. 26.10. [u] Ezech. 23.37,38,39. Isa. 58.3,4,5. Num. 25.6,7. * 1 Cor.11.20, 21. [x] Jer.7.8,9,10. Prov.7.14,15. Joh.13.27,30. [y] Ezra 9.13,14. [z] 2 Sam.16.22. 1 Sam.2.22,23,24.

Q. *Quid de Deo meretur peccatum unumquodque?*

R. Pecatum vel minimum quódq; cùm adversùs supremum Dei Dominium [a], bonitatem [b], & sanctitatem [c], justámque ejus legem fiat [d], iram ejus ac maledictionem [e] tam in hac vita [f]

[a] Fac.2.10,11. [b] Exod.20.1,2. [c] Hab.1.13. Lev.10.3. Lev.11.44,45. [d] 1 Joh.3.4. Rom.7.12. [e] Eph.5.6. Gal.3.10. [f] Lam.3.39. Deut.28,15. ad finem.

quàm

quàm futurâ commeretur [g], neque poteſt niſi Chriſti ſanguine expiari [h].

[g] *Mat.* 25. 41.
[h] *Heb.* 9. 22. 1 *Pet.* 1. 18, 19.

Q. *Quid à nobis exigit Deus, quò iram ejus ac maledictionem nobis debitam propter legis transgreſſionem, effugiamus?*

R. Quò iram ac maledictionem Dei propter transgreſſionem legis nobis debitam effugiamus, à nobis exigit reſipiſcentiam erga Deum, fidémque erga Dominum noſtrum Jeſum Chriſtum [i], ac diligentem mediorum externorum uſum, quibus communicat nobis Chriſtus mediationis ſuæ beneficia [k].

[i] *Act.* 20. 21. *Mat.* 3. 7, 8. *Luc.* 13. 3, 5. *Act.* 16. 30, 31. *Joh.* 3. 16, 18.
[k] *Prov.* 2. 1, ad 6. *Prov.* 8. 33. ad finem.

Q. *Quænam ſunt externa illa media quibus Chriſtus nobis mediationis ſuæ communicat beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Chriſtus communicat Eccleſiæ ſuæ mediationis ſuæ beneficia ſunt inſtituta ejus omnia; imprimis autem verbum, ſacramenta & oratio, quæ quidem omnia electis fiunt ad ſalutem efficacia [l].

[l] *Mat.* 28. 19, 20. *Act.* 2. 42, 46, 47.

Q. *Quomodo ſit verbum efficax ad ſalutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè verò prædicationem reddit medium efficax illuminandi [m], convincendi, humiliandíque peccatores [n], eôsque amoliendi ab omni confidentia ſui, ad Chriſtum autem pertrahendi [o], ac ad imaginem ejus conformandi [p], ejúsque eos voluntati ſubjugandi [q], quin etiam confirmandi eos adverſus tentationes omnes corruptionésque [r], ædificandi in gratia [s], eorúmque corda in ſanctitate ac ſolatio per fidem ad ſalutem ſtabiliendi [t].

[m] *Neh.* 8.8. *Act.* 26. 18. *Pſal.* 19.8.
[n] 1 *Cor.* 14.24, 25. 2 *Chron.* 34. 18,19,26,27, 28.
[o] *Act.* 2.37,41. *Act.* 8.27. ad 39. [p] 2 *Cor.* 3.18
[q] 2 *Cor.* 10.4, 5, 6. *Rom.* 6.17.
[r] *Mat.* 4.4,7,10 *Eph.* 6.16,17. *Pſal.* 19.11. 1 *Cor.* 10,11.
[s] *Act.* 20.32. 2 *Tim.* 3.15, 16,17.
[t] *Rom.* 16.25. 1 *Theſ.* 3.2, 10,11,12. *Rom.* 15.4. *Rom.* 10.13, 14,15,16,17. *Rom.* 1.16.

Q. *Eſtne igitur verbum Dei ab omnibus legendum?*

R. Quamvis omnibus non ſit permiſſum, ut verbum Dei publicè legant coram toto cœtu [u], nullum tamen eſt genus hominum quod ſeorſim [x], ac in familiis ſuis illud legere non tenetur [y], in quem finem ſcripturæ ſacræ ſunt ex originalibus in vulgares linguas transferendæ [z].

[u] *Deut.* 31.9, 11,12,13. *Neh.* 8.2,3. *Neh.* 9.3,4,5. [x] *Deut.* 17. 19. *Apoc.* 1.3. *Joh.* 5.39. *Iſa.* 34.16. [y] *Deut.* 6.6,7,8,9. *Gen.* 18.17,19. *Pſa.* 78.5,6,7. [z] 1 *Cor.* 14. 6,9,11,12,15,16,24,27,28.

Q. *Quî legendum eſt verbum Dei?*

R. Scripturæ ſacræ legendæ ſunt,

cum

cum summa illarum veneratione, ac reverentia [z]; cum persuasione firma, esse illas ipsissimum verbum Dei [a], eúmque solum efficere posse ut illas intelligamus [b]; cum desiderio voluntatem Divinam in iis revelatam cognoscendi, credendi, éique obtemperandi [c]; cum diligentia [d], ac earum materiæ scopóque attentione [e], cum meditatione [f], applicatione [g], abnegatione nostrî [h], ac oratione [i].

Q. *A quibus prædicari debet verbum Dei?*

R. Verbum Dei ab iis solis prædicari debet, qui donis sufficienter instructi sunt [k], atque insuper debitè ad id officii approbati vocatique [l].

Q. *Quomodo prædicare debent verbum Dei qui sunt ad illud muneris vocati ac designati?*

R. Qui vocati sunt ad laborandum in verbi ministerio, prædicare debent doctrinam sanam [m], diligenter [n], tempestivè, intempestivè [o]; simpliciter [p], non in allicientibus humanæ sapientiæ verbis, verùm in demonstratione spiri-

[z] *Psal.* 19.10. *Neh.*8.3,ad 10. *Exod.*24.7. 2 *Chron.*34.27. *Isai.*66.2.
[a] 2 *Pet.* 1.19, 20, 21.
[b] *Luc.*24.45. 2 *Cor.*3.13,14, 15,16.
[c] *Deut.*17.19, 20.
[d] *Act* 17.11.
[e] *Act.*8.30,34. *Luc.*10.26,27, 28.
[f] *Psal.*1.2. *Psal.*119.97.
[g] 2 *Chr.*34.21.
[h] *Prov.*30.5. *Deut.*33.3.
[i] *Prov.*2.1,ad 7 *Psal.*119.18. *Neh.*8,6,8.
[k] 1 *Tim.*3.2,6. *Eph.* 4.8,9, 10, 11. *Hos.*4.6. *Mal.*2.7. 2 *Cor.*3.6.
[l] *Jer.*14.15. *Rom.*10.15. *Heb.*5.4. 1 *Cor.*12.28, 29. 1 *Tim.* 3.10. 1 *Tim.* 4.14.
[m] 1 *Tim.*5.22. [n] *Tit.*2.1,8. [o] *Act.*18.25. [p] 2 *Tim.*4.2. [p] 1 *Cor.*14.19.

tûs, & potentiâ [q]; fideliter [r], totum Dei consilium manifestando [s]; prudenter [t], variæ auditorum necessitati & captui semet accommodando [u]; fervidè* è flagrante Dei [x] animarúmq; populi ejus amore [y], sincerè [z], in Dei gloriam [a], populíque conversionem [b], ædificationem [c], ac salutem collimando [d].

Q. *Quid exigitur à prædicationem verbi audientibus?*

R. Ab iis qui prædicationem verbi audiunt id exigitur, ut ei cum omni diligentia [e], præparatione [f], ac oratione [g] attendant; ut quicquid audierint, per scripturas examinent [h]; ut fide [i], amore [k], lenitate [l], ac promptitudine animi [m] veritatem excipiant tanquam verbum Dei [n]; de eo meditentur [o], sermonésque conferant [p]; in cordibus suis abdant [q]; ejúsque fructus in vita sua edant [r].

Q. *Quâ verò ratione fiunt Sacramenta salutis media efficacia?*

1 Cor. 2.4.
r Jer.23.28.
1 Cor.4.1 2.
s Act.20.27.
t Col.1.28.
2 Tim.2.15.
u 1 Cor.3.2. Heb.5.12,13, 14. Luc.12.42.
* Act.18.25.
x 2 Cor.5.13, 14.Phil.1,15, 16,17.
y Gal.4.12. 2 Cor.12.15.
z 2 Cor.2.17. 2 Cor.4.2.
a 1 Thes.2.4,5, 6. Joh.7.18.
b 1 Cor. 9.19, 20,21,22.
c 2 Cor.12.19. Eph.4.12.
d 1 Tim.4.16. Act.26.16,17, 18.
e Prov.8.34.
f 1 Pet.2.1,2. Luc.8.18.
g Psal.119.18. Eph.6,18,19.
h Act. 17.11.
i Heb.4 2.
k 2 Thes.2.10.
l Jac. 1.21. m Act. 17. 11. n 1 Thes. 2. 13. o Luc. 9. 44. Heb. 2.1. p Luc. 24.14. Deut. 6.6,7. q Prov. 2. 1. Psal. 119.11. r Luc. 8,15. Luc.1.25.

R. Sa-

R. Sacramenta fiunt media salutis efficacia, non per vim quamvis ipsis intrinsecam, aut per virtutem aliquam ab administrantis pietate, vel intentione derivatam; verùm tantummodo per operationem sancti Spiritûs & benedictionem Christi, à quo sunt instituta [f].

Q. *Quid est Sacramentum?*

R. Sacramentum est ordinatio sacra à Christo in Ecclesia sua instituta [t], ad mediationis suæ beneficia [u] eis qui sunt in fœdere gratiæ * significandum, obsignandum, & exhibendum [x]; eorúmq; fidem cæterásque gratias confirmandum augendúmque [y], eos ad obedientiam obligandum [z], eorúmque amorem ac communionem inter se mutuam testificandum fovendúmque [a], quinetiam eos ab extraneis distinguendum [b].

Q. *Quæ sunt partes Sacramenti?*

R. Sacramenti partes duæ sunt; altera quidem signum externum ac sensibile adhibitum secundùm Christi institutionem; altera verò gratia interna est ac spiritualis per illud significata [c].

Q. *Cedo*

[f] 1 Pet. 3. 21. Act. 8. 13. cum v. 23. 1 Cor. 3. 6, 7. 1 Cor. 12. 13.

[t] Gen. 17. 7, 10. Exod. 12. cap. Matt. 28. 19.

[u] Mat. 26. 27, 28. Act. 2. 38. 1 Cor. 10. 16.

* Rom. 15. 8. Exod. 12. 48.

[x] Rom. 4. 11. 1 Cor 11. 24, 25

[y] Rom. 4. 11. Gal. 3. 27.

[z] Rom. 6. 3, 4. 1 Cor. 10. 21.

[a] Eph. 4. 2, 3, 4, 5 1 Cor. 12. 13.

[b] Eph. 2. 11, 12. Gen. 34. 14.

[c] Matt. 3. 11. 1 Pet. 3. 21. Rom. 2. 28, 29.

Q. *Cedò numerum Sacramentorum, quæ Chriſtus inſtituit in Eccleſia ſua ſub N. T.?*

R. Sub Novo Teſtamento Chriſtus in Eccleſia ſua duo tantùm inſtituit Sacramenta, baptiſmum ſcilicet ac cœnam Domini [d].

[d] *Matt.* 28.19. 1 *Cor.* 11.20,23 *Mat.* 26.26,27, 28.

Q. *Quid eſt Baptiſmus?*

R. Baptiſmus eſt Sacramentum N. T. quo ablutionem per aquam in nomine Patris, & Filii, & Spiritûs Sancti [e] ordinavit Chriſtus, quæ ſignum foret ac ſigillum inſitionis in ipſum [f], remiſſionis peccatorum per ſanguinem ipſius [g], ut & regenerationis per ejus ſpiritum [h], adoptionis item [i], ac reſurrectionis ad vitam æternam [k], quáque perſonæ baptizatæ in eccleſiam viſibilem ſolenniter admittuntur [l], & paciſcuntur publicè ac ex profeſſo, ſe nempe totos fore ſolius Domini [m].

[e] *Matt.* 28.19.
[f] *Gal.* 3.27.
[g] *Marc.* 1.4. *Apoc.* 1.5.
[h] *Tit.* 3.5. *Eph.* 5.26.
[i] *Gal.* 3.26,27.
[k] *Cor.* 15.29. *Rom.* 6.5.
[l] 1 *Cor.* 12.13.
[m] *Rom* 6.4.

Q. *Quibus adminiſtrandus eſt baptiſmus?*

R. Baptiſmus non eſt quibuſquam adminiſtrandus, qui ſunt extra Eccleſiam viſibilem, adeóque à fœdere promiſſionis alieni, uſque dum ſuam in Chriſtum

Chriſtum fidem, eíque ſe obedientes fore profiteantur [n]: infantes autem à parentum utroque vel altero tantùm procreati, fidem in Chriſtum, eíque obedientiam profitente, vel eò fœderati ſunt ac baptizandi [o].

Q. Quâ ratione recolendus eſt nobis baptiſmus noſter quo uberiorem exinde fructum percipiamus?

R. Neceſſarium (at neglectum nimis) officium baptiſmum noſtrum recolendi quo uberiorem exinde fructum percipiamus à nobis totâ vitâ præſtari debet, præcipuè verò tentationis tempore, dúmq; aliis nobis præſentibus adminiſtratur [p]; ſerio nempe gratóque animo naturam ejus conſiderando, finésque propter quos eſt à Chriſto inſtitutus, privilegia, ac beneficia per illum collata & obſignata, noſtrúmque in eo votum ſolenniter nuncupatum [q]; humiliando noſmet ipſos propter nefaria noſtra inquinamenta, quódque gratiæ baptiſmi defuerimus, noſtræque in eo pactioni [r]; eíſque planè contrarii ambulaverimus; promovendo ad certitudinem remiſſionis

[n] *Act.* 8. 36, 37. *Act.* 2. 38.
[o] *Gen.* 17. 7, 9. cum *Gal* 3. 9. 14. & *Col.* 2. 11, 12. & *Act.* 2, 38, 39. & *Rom.* 4. 11, 12. 1 *Cor.* 7. 14 *Matt.* 28. 19. *Luc.* 18. 15. 16. *Rom.* 11. 16.
[p] *Col.* 2. 11, 12. *Rom.* 6. 4, 6, 11.
[q] *Rom.* 6. 3, 4, 5.
[r] 1 *Cor.* 1. 11, 12, 13. *Rom.* 6. 2, 3.

onis peccatorum, ut & benedictionum omnium reliquarum quæcunque in eo nobis sacramento obsignantur [f]; derivando vires à Christi morte ac resurrectione, in quem baptizati sumus, ad mortificationem peccati, & gratiæ vivificationem [t]; operam dando ut fide vivamus [u], & conversationem nostram in sanctimonia ac justitia habeamus [*], quemadmodum illos decet qui nomina sua Christo inibi dederunt [x], útque in fraterna charitate ambulemus, eodem nempe spiritu in idem corpus baptizati [y].

[f] *Rom.* 4, 11, 12. 1 *Pet.* 3. 21.
[t] *Rom.* 6. 3, 4, 5.
[u] *Gal.* 3. 26, 27.
[*] *Rom.* 6. 22.
[x] *Act.* 2. 38.
[y] 1 *Cor.* 12. 13, 25, 26, 27.

Q. *Quid est cœna Dominica?*

R. Cœna Dominica est N. T. sacramentum [z], in quo dando accipiendóq; panem ac vinum, secundùm constitutionem Jesu Christi, mors ejus declaratur; quíque dignè participant corpore ipsíus ac sanguine vescuntur ad eorum spiritualem nutritionem, & incrementum in gratia [a]; unionem cum eo ac communionem habent confirmatam [b], gratitudinem suam erga Deum [c], & cum eo pactionem [d], mutuúmque amorem, ac societatem inter

[z] *Luc.* 22. 20.
[a] *Mat.* 26. 26, 27, 28. 1 *Cor.* 11. 23, 24, 25, 26.
[b] 1 *Cor.* 10. 16.
[c] 1 *Cor.* 11. 24, 25, 26.
[d] 1 *Cor.* 10. 14, 15, 16, 21.

inter se tanquam membra ejusdem corporis mystici testantur renovántque [e].

[e] 1 Cor. 10. 17.

Q. *Quomodo in sacramento cœnæ Dominicæ dandum accipiendúmque panem ac vinum ordinavit Christus?*

R. Christus ordinavit ut verbi sui ministri in sacramento cœnæ Dominicæ administrando panem vinúmq;, ab usu communi separent, atque id quidem per verbum institutionis, gratiarum actionem ac orationem; ut panem accipiant frangántque, atque tum panem, tum vinum dent communicantibus; qui eâdem constitutione tenentur panem accipere & comedere, vinúmque bibere, gratè commemorantes corpus Christi pro iis fractum datúmque, sanguinémque ejus pro iis fusum [f].

[f] 1 Cor. 11. 23, 24. Matt. 26. 26, 27, 28. Marc. 14. 22, 23, 24. Luc. 22. 19, 20.

Q. *Quâ ratione corpus ac sanguinem Christi pascuntur qui dignè participant cœnam Dominicam?*

R. Quemadmodum corpus & sanguis Christi in cœna Dominica non sunt corporeè aut carnaliter præsentia, in, cum, aut sub pane ac vino [g], spiritualiter

[g] Act. 3. 21.

tualiter tamen fidei recipientis non minùs quidem verè ac realiter, quàm externis eorum sensibus elementa ipsa præstò sunt [h]: ità in sacramento cœnæ Dominicæ dignè communicantes, vescuntur inibi corpore ac sanguine Christi, modo non corporeo quidem aut carnali, at spirituali [i], verè nihilominus ac realiter, dum Christum crucifixum omniáque mortis ejus beneficia per fidem recipiunt applicántque sibimetipsis [k].

[h] *Matt.* 26. 26, 28.

[i] 1 *Col.* 11. 24, 25, 26, 27, 28, 29.

[k] 1 *Cor.* 10. 16.

Q. *Quomodo se præparare debent qui sacramenti cœnæ Dominicæ participes sunt futuri?*

R. Sacramenti cœnæ Dominicæ participes futuri, ad illud priùs semet præparare debent, examinando semet [l], an sint in Christo [m], quæ peccata admiserint, quibus rebus indigeant [n], an veram habeant ac sufficientem cognitionem [o], fidem [p], resipiscentiam [q], erga Deum ac fratres amorem [r], erga omnes homines charitatem [s], eorum qui illos injuriâ affecerint ignoscentiam [t], qualia habeant erga Christum desideria [u], déque nova ipsorum obedientia

[l] 1 *Cor.* 11. 28.
[m] 2 *Cor.* 13. 5.
[n] 1 *Cor.* 5. 7. cum *Exod.* 12. 15.
[o] 1 *Cor.* 11. 29.
[p] 2 *Cor.* 13. 5.
[q] *Zech.* 12. 10.
[r] 1 *Cor.* 11. 31.
[s] 1 *Cor.* 10. 16, 17. *Act.* 2. 46, 47.
[t] 1 *Cor.* 5. 8.
1 *Cor.* 11. 18, 20
[u] *Mat.* 5. 23, 24.
[x] *Isa.* 55. 1. *Joh.* 7. 37.

ientia *; quinetiam porrò, harum ratiarum exercitium renovando x, per editationem seriam y, ac orationem rvidam z.

Q. *An accedere ad cœnam Domini eat ei, qui an sit in Christo, vel an sit ìè præparatus dubitat?*

R. Qui dubitat an ipse in Christo i, aut an sit ritè ad sacramentum cœ- Dominicæ præparatus, fieri potest jus in Christo habeat, quamvìs illud ondum habeat pro comperto a, imò erò in reputatione Dei jam habet, si mpe carentiæ ejus sensu debito sit ffectus b, veréque cupiat in Christo periri c, ac discedere ab omni iniqui- te d; quo in casu (quoniam eo fine romissa fiunt & hoc sacramentum stituitur, quò Christianis infirmis ac ubitantibus subveniatur e) deflere su- m debet infidelitatem f, atque operam re ut dubia ei solvantur g, quod cer- è faciens ad cœnam Domini accede- & potest & debet, ut ulteriùs indè orroboretur h.

Q. *An qui fidem profitentur ac ad cœ- m Domini accedere cupiunt ab eadem neri jure possunt?* R. Quot-

* 1 Cor. 5, 7, 8.
x 1 Cor. 11. 25. 26, 28. Heb. 10. 21, 22, 24. Psal. 26. 6.
y 1 Cor. 11. 24, 25.
z 2 Chron. 30. 18, 19. Matt. 26. 26.
a Isa. 50. 10.
1 Joh. 5. 13. Psal. 88. per totum. Psal. 77. 1. ad 12 Jonæ 2. 47.
b Isa. 54. 7, 8, 9, 10. Mat. 5. 3, 4. Psal. 31. 22. Psal. 73. 13, 22, 23.
c Phil. 3. 8, 9. Psal. 10. 17. Psal. 43. 1, 2, 5. Psal. 5. 11.
d 2 Tim. 2. 19. Isa. 55. 10. Psal. 66. 18, 19, 20.
e Isa. 40. 11, 29, 31. Mat. 11. 28. Matt. 12. 20. Matt. 26. 28.
f Marc. 9. 24.
g Act. 2. 37. Act. 16. 30.
h Rom. 4. 11. 1 Cor. 11. 28.

R. Quotquot vel ignorantes, aut ſcandalo aliis eſſe reperiuntur, fidem licèt profiteantur, ac adire cupiant cœnam Dominicam, arceri ab hoc ſacramento & poſſunt & debent per poteſtatem illam quam Chriſtus in Eccleſia ſua reliquit [i]; neque quidem ſunt admittendi, ni cognitione priùs imbuantur, ac reformationem ſui manifeſtent [k].

[i] 1 *Cor.* 11. 27. ad finem, cum *Matt.* 7. 6. & 1 *Cor.* 5. cap. & *Judæ* v. 23. & 1 *Tim.* 5. 22.
[k] 2 *Cor.* 2. 7.

Q. *Quid à Sacramentum cœnæ Dominicæ participantibus in tempore adminiſtrationis præſtandum eſt?*

R. A participantibus Sacramentum cœnæ Dominicæ id exigitur, ut interea dum adminiſtratur, Deum omni ſanctâ reverentiâ & attentione in illo inſtituto obſervent [l], elementa & actiones ſacramentales diligenter advertant [m], corpus Domini cautè diſcernant [n], mortem ejus ac perpeſſionem cum ſummo affectu meditentur [o], indéque ſemet excitent ad gratiarum ſuarum vividum ac vegetum exercitium [p], ſemet ipſos judicando [q], de peccato dolendo [r], Chriſtum vehementer eſuriendo ſitiendóque [ſ], eum per fidem paſcen-

[l] *Levit.* 10. 3. *Heb.* 12. 28. *Pſal.* 5. 7. 1 *Cor.* 11. 17, 26, 27.
[m] *Exod.* 24. 8. cum *Matt.* 26. 28.
[n] 1 *Cor.* 11. 29.
[o] *Luc.* 22. 19.
[p] 1 *Cor.* 11. 26. 1 *Cor.* 10. 3, 4, 5, 11, 14.
[q] 1 *Cor.* 11. 31.
[r] *Zech.* 12. 10.
[ſ] *Apoc.* 22. 17.

pascendo [t], de plenitudine ejus percipiendo [u], meritis ejus fidendo *, amore ejus gaudendo [x], pro ejus gratia agendo gratias [y], pactum denique suum cum Deo [z], amorémque erga sanctos omnes renovando [a].

Q. *Ecquod restat officium Christianis, postquam sacramentum cœnæ Dominicæ participârunt, peragendum?*

R. Postquam sacramentum cœnæ Dominicæ participârunt officium restat Christianis, ut secum perpendant seriò quomodo inibi se, qualíque cum successu gesserint [b]; si vivificationem & solatium perceperint, ut Deo propterea benedicant [c], ejúsque continuationem orent [d], adversùs recidivationes invigilent [e], votorum fidem solvant [f], séque ipsos animent ut Domino in eo instituto frequenter attendant [g]; quod si nullum exindè sibi enatum percipiant impræsentiarum emolumentum, in posterum debent cùm præparationem suam, tum in eodem sacramento quomodo se gesserint, accuratiùs ad examen revocare [h]; in quibus utrísque si apud Deum, sua-

[t] *Joh.* 6. 35.
[u] *Joh.* 1. 16.
* *Phil.* 3. 9.
[x] *Psal.* 63. 4, 5. 2 *Chron.* 30. 21.
[y] *Psal.* 22. 26.
[z] *Jer.* 50. 5. *Psal.* 50. 5.
[a] *Act.* 2. 42.

[b] *Psal.* 28. 7. *Psal.* 85. 8. 2 *Cor.* 11. 17, 30, 31.
[c] 2 *Chron.* 30. 21, 22, 23, 25, 26. *Act.* 2. 42, 46, 47.
[d] *Psal* 36. 10. *Cant.* 3. 4. 1 *Chron.* 29. 18.
[e] 1 *Cor.* 10. 3, 4, 5, 12.
[f] *Psal.* 50. 14.
[g] 1 *Cor.* 11. 25, 26. *Act.* 2. 42, 46.
[h] *Cant.* 5. 1, 2, 3, 4, 5, 6.

 sámque

âmque ipſorum conſcientiam poſſint quidem ſemet liberare, fructum ejus expectare debent idoneo tempore percipiendum [i]: quod ſi in alterutro ſe deliquiſſe deprehenderint, humiliari debent [k], ac majorem in poſterum curam diligentiámque in eo adeundo adhibere [l].

i *Pſal.* 123. 1. *Pſal.* 42. 5, 8. *Pſal.* 43. 3, 4, 5.
k 2 *Chron.* 30. 18, 19. *Iſa.* 1. 16, 18. 2 *Cor.* 7. 11.
l 1 *Chron.* 15. 12, 13, 14.

Q. *In quo convenit ſacramentum baptiſmi cum cœnæ Dominicæ ſacramento?*

R. Sacramenta baptiſmi & cœnæ Dominicæ in hoc conveniunt, quòd utriuſque author ſit Deus [m], utriuſque pars ſpiritualis ſit Chriſtus ejusque beneficia [n], utraque ejuſdem fœderis ſigilla ſint [o], non niſi per miniſtros evangelii diſpenſanda [p], atque in Eccleſia Chriſti uſque ad ſecundum ipſius adventum retinenda [q].

m *Matt.* 28. 19. 1 *Cor.* 11. 23.
n *Rom.* 6. 3, 4. 1 *Cor.* 10. 16.
o *Rom.* 4. 11. cum *Col.* 2. 12. *Mat.* 26. 27, 28.
p *Joh.* 1. 33. *Matt.* 28. 19. 1 *Cor.* 11. 23. 1 *Cor.* 4. 1. *Heb.* 5. 4.
q *Mat.* 28. 19, 20 1 *Cor.* 11. 26.

Q. *In quo differunt ſacramenta baptiſmi ac cœnæ Dominicæ?*

R. In eo differunt ſacramenta baptiſmi ac cœnæ Dominicæ, quòd baptiſmus ſemel tantummodo ſit adminiſtrandus, & quidem aquâ; útque ſignum ſit & ſigillum regenerationis

rationis noſtræ ac inſitionis in Chriſtum [r], idque etiam infantibus [s]: at cœna Domini ſæpiùs adminiſtranda eſt, elementis panis ac vini, ad Chriſtum tanquam animæ nutrimentum ſpirituale repræſentandum & exhibendum [t], ad noſtram in eo manſionem ac incrementum confirmandum [u]; atque hoc quidem eis tantummodo qui cùm ætatem tum potentiam habent ſemetipſos examinandi *.

[r] Mat. 3. 11. Tit. 3. 5. Gal. 3. 27.
[s] Gen. 17. 7, 9. Act. 2. 38, 39. 1 Cor. 7. 14.
[t] 1 Cor. 11. 23, 24, 25, 26.
[u] 1 Cor. 10. 16.
* 1 Cor. 11. 28, 29.

Q. *Quid eſt oratio?*

R. Oratio eſt quâ petitiones noſtras Deo [x] in nomine Chriſti offerimus [y], auxilio Spiritûs ipſius [z], cum peccatorum noſtrorum confeſſione [a], & gratâ beneficiorum ejus agnitione [b].

[x] Pſal. 62. 8.
[y] Joh. 16. 23.
[z] Rom. 8. 26.
[a] Pſal. 32. 5, 6. Dan. 9. 4.
[b] Phil. 4. 6.

Q. *An ad ſolum Deum preces noſtræ ſunt dirigendæ?*

R. Quum Deus ſolus poſſit ſcrutari corda [c] ſolus omnium petitiones exaudire [d], peccata condonare [e], deſideria implere [f], quúmque in nullum alium credendum ſit [g], nulli cultus religioſus exhibendus [h], preces (quæ hujus pars ſunt non minima [i]) Deo [k]

[c] 1 Reg. 8. 39. Act. 1. 24. Rom. 8. 27.
[d] Pſal. 65. 2.
[e] Mich. 7. 18.
[f] Pſal. 145. 18, 19.
[g] Rom. 10. 14.
[h] Matt. 4. 10.
[i] 1 Cor. 1. 2.
[k] Pſal. 50. 15.

[l] Rom. 10. 14. eíque ſoli [l] ferendæ ſunt.

Q. *Quid ſibi vult, precari in nomine Chriſti?*

R. Precari in nomine Chriſti eſt ex obedientia mandati ejus, & promiſſionum confidentia, ejus gratiâ miſericordiam implorare [m], non nudâ quidem nominis ejus mentione [n], verùm orandi incitamenta, in orando confidentiam, vires, ac ſpem obtinendi noſtram à Chriſto ejúsque mediatione derivando [o].

[m] Joh. 14. 13, 14. Joh. 16. 24. Dan. 9. 17.
[n] Matt. 7. 21.
[o] Heb. 4. 14, 15, 16. 1 Joh. 5. 13, 14, 15.

Q. *Unde fit ut in nomine Chriſti ſit orandum?*

R. Quum tantum ſit hominis peccatum, tantáque indè nata ejus à Deo elongatio, ut ſine Mediatore nullus nobis ad eum aditus eſſe poſſit [p]; quúmque extra Chriſtum unum nullus in cœlo terráve ſit ad opus tam glorioſum aut inſtitutus, aut idoneus [q]; in ejus ſolius nomine orare debemus [r].

[p] Joh. 14. 6. Iſa. 59. 2. Epheſ. 3. 12.
[q] Joh. 6, 27. Heb. 7. 25, 26, 27.
[r] 1 Tim. 2. 5. Col. 3. 17. Heb. 13. 15.

Q. *Quâ ratione nobis in orando auxiliatur ſpiritus?*

R. Quoniam ignari ſumus quid rogare, & quo debemus modo Spiritus infirmitates

infirmitates noſtras ſublevat, efficiendo quidem ut intelligamus, pro quibus perſonis rebúsque, ut & quo modo precatio facienda ſit; efficiendo ac excitando in cordibus noſtris (licèt non in omnibus perſonis, aut omni tempore æqualiter) ejuſmodi apprehenſiones, affectiones, gratiásque quæ ſunt ad hoc officium ritè præſtandum requiſita [f].

[f] *Rom.* 8. 26, 27. *Pſal.* 10. 17. *Zech.* 12. 10.

Q. *Pro quibus perſonis eſt nobis orandum?*

R. Orandum eſt nobis pro tota Chriſti in terris Eccleſia [t], pro magiſtratibus [u], ac miniſtris *, pro nobiſmet ipſis [x], pro noſtris fratribus [y], imò verò etiam pro inimicis [z], pro hominibus denique omnibus viventibus [a], vel etiam victuris aliquando [b]; neutiquam verò pro mortuis [c], aut iis de quibus conſtat eos peccatum ad mortem perpetrâſſe [d].

[t] *Eph.* 6. 18. *Pſal.* 28. 9.
[u] 1 *Tim.* 2. 1, 2.
* *Col.* 4. 3.
[x] *Gen.* 32. 11.
[y] *Exc.* 5. 16.
[z] *Matt.* 5. 44.
[a] 1 *Tim.* 2. 1, 2.
[b] *Joh.* 17. 20. 2 *Sam.* 7. 29.
[c] 2 *Sam.* 12. 21, 22, 23.
[d] 1 *Joh.* 5. 16.

Q. *Pro quibus rebus eſt orandum?*

R. Pro rebus iis orandum eſt quæcunque faciunt ad Dei gloriam [e], Eccleſiæ commodum [f], noſtrîs aliorúmq; bonum [h], pro nulla autem re quæ eſt illicita [i].

[e] *Matt.* 6. 9.
[f] *Pſal.* 51. 18. *Pſal.* 122. 6.
[g] *Matt.* 7. 11.
[h] *Pſal.* 125. 4.
[i] 1 *Joh.* 5. 14.

Q. *Quo autem modo debemus orare?*

R. Orare debemus cum reverente majeſtatis Dei apprehenſione [k], cum profundo indignitatis [l], neceſſitatis [m], ac peccatorum noſtrorum ſenſu [n]; cum corde pœnitente [o], grato [p], ac dilatato [q]; cum intellectu [r], fide [s], ſinceritate [t], fervore [u], dilectione [*], ac perſeverantia [x]; ipſum præſtolantes [y] cum humillima voluntati ejus ſubmiſſione [z].

Q. *Quam nobis præſcripſit Deus regulam, quâ in orationis officio dirigamur?*

R. Totum Dei verbum utile nobis eſſe poteſt in officio orationis dirigendis [a], ſpecialis verò directionis norma eſt illa orationis formula quam Servator noſter Chriſtus docuit diſcipulos ſuos, *Oratio Dominica* vulgò dicta [b].

Q. *Quomodo eſt oratio Dominica adhibenda?*

R. Oratio Dominica non ſolùm directioni inſervit & exemplari, ſecundùm quod aliæ preces concipiendæ ſunt;

k Eccleſ. 5. 1.
l Gen. 18. 27. Gen. 32. 10.
m Luc. 15. 17, 18, 19.
n Luc. 18. 13, 14
o Pſal. 51. 17.
p Phil. 4. 6.
q 1 Sam. 1. 15. 1 Sam. 2. 1.
r 1 Cor. 14. 15.
s Marc. 11. 24. Jac. 1. 6.
t Pſal. 145. 18. Pſal. 17. 1.
u Jac. 5. 16.
* 1 Tim. 2. 8.
x Eph. 6. 18.
y Mich. 7. 7.
z Matt. 26. 39.
a 1 Joh. 5. 14.
b Matt. 6. 9, 10, 11, 12, 13. Luc. 11. 2, 3, 4.

sunt; verùm etiam tanquam oratio potest usurpari, modò illud fiat cum intellectu, fide, reverentiâ, reliquísque gratiis ad orationis officium ritè præstandum necessariis [c].

[c] Mat. 6. 9. cum Luc. 11. 2.

Q. *Quot partes sunt quibus constat oratio Dominica?*

R. Oratio Dominica tribus constat partibus, præfatione, petitionibus, & conclusione.

Q. *Quid nos edocet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio verbis hisce comprehensa [*Pater noster, qui es in cœlis* [d]] nos docet orantes Deum accedere cum confidentia paternæ ipsius bonitatis, eámque ad nos spectare & pertinere [e], cum reverentia, reliquísque omnibus quæ filios decent, dispositionibus [f], affectibus cœlestibus [g], debitáque ipsius cùm supremæ potestatis, majestatísque, tum demissionis gratiosæ apprehensione [h]: prout etiam pro aliis & cum aliis precari [i].

[d] *Matt.* 6. 9.

[e] *Luc.* 11. 13. *Rom.* 8. 15.

[f] *Isa.* 64. 9.

[g] *Psal.* 123. 1. *Lam.* 3. 41.

[h] *Isa.* 63. 15, 16. *Neh.* 1. 4, 5, 6.

[i] *Act.* 12. 5.

Q. *Quid est quod oramus in petitione prima?*

R. In petitione prima, nempe [*Sanctificetur nomen tuum* k] omnimodā, in nobis reliquísque hominibus universis, Deum, prout fas est, honorandi, impotentiam ac indispositionem agnoscentes l, oramus ut Deus per gratiam suam velit nos aliósq; potentes reddere ac inclinare ad eum cognoscendum, agnoscendū, summéq; æstimandum m, ejúsque titulos n, attributa o, instituta, verbum p, opera, & quicquid demum aliud sit quo ipse nobis manifestare se dignatur q, prout etiam eum cogitatione, verbis r, operibúsque glorificandum s; ut atheismum, t ignorantiam u, idololatriam *, impietatem x, & quodcunque ipsius honori adversatur y, impedire velit ac amoliri; ut providentiâ suâ omnium gubernatrice, ad suam ipsius gloriam omnia dirigere velit ac disponere z.

Q. *Quid est quod petimus in petitione secunda?*

R. In secunda petitione, scil. [*Adveniat regnum tuum* a] nosmet ipsos totúmque humanum genus sub peccati, Satanæque dominio naturâ constitutos b

k Matt. 6. 9.
l 2 Cor. 3. 5. Psal. 51. 15.
m Psal. 67. 2, 3.
n Psal. 83. 18.
o Psal. 86, 10, 11, 12, 14, 15,
p 2 Thes. 3. 1. Psal. 147. 19, 20. Psal. 138. 1, 2, 3. 2 Cor. 2. 14, 15.
q Psal. 145. per totum. Psal. 8. per totum.
r Psal. 103. 1. Psal. 19. 14.
s Phil. 1. 9, 11.
t Psal. 67. 1, 2, 3, 4.
u Eph. 1. 17, 18.
* Psal. 97. 7.
x Psal. 74. 18, 22, 23.
y 2 Reg. 19. 15, 16.
z 2 Chron. 20. 6, 10, 11, 12. Psal. 83. per totum. Psal. 140. 4. 8.

a Matt. 6. 10.

tutos[b] agnoscentes, oramus Deum ut regnum peccati Satanæque destruatur[c], ut evangelium per universum orbem propagetur[d]; Judæi vocentur[e], plenitudo Gentium ut introducatur[f], útque Ecclesia sit Evangelicis cùm officiariis tum institutis Divinis instructa[g], à corruptelis purgata[h], ut magistratum civilem Fautorem habeat & conservatorem[i]; ut Christi instituta purè dispensentur fiántque efficacia, iis, qui in peccatis adhuc sunt, convertendis, jam conversis verò confirmandis, consolandis, ædificandísque[k]; ut in cordibus nostris hîc regnare velit Christus[l], tempúsque adventûs sui secundi adproperare, quoque nos cum ipso regnemus unà in æternum[m]: útque ità velit potentiæ suæ regnum in universo orbe exercere, ut ad hosce fines assequendos valere maximè possit & conducere[n].

b *Eph.*2.2,3.

c *Psal.*68.1,18. *Apoc.*12.10,11.

d 2 *Thess.*3.1.

e *Rom.*10.1.

f *Joh.*17.9,20. *Rom.*11.25,26. *Psal.*67. per totum.

g *Mat.*9.38. 2 *Thess.*3.1.

h *Mal.*1.11. *Zeph.*3.9.

i 1 *Tim.*2.1,2.

k *Act.*4.29,30. *Eph.*6.18,19,20. *Rom.*15.29,30,32. 2 *Thess.*1.11. 2 *Thess.*2.16,17.

l *Eph.*3.14,15,16,17,18,19,20.

m *Apoc.*22.20.

n *Isa.*64.1,2. *Apoc.*4.8,9,10,11.

Q. *Quid oramus in petitione tertia?*

R. In tertia petitione, viz. [*Fiat voluntas tua in terris sicut & in cœlis*[o]] agno-

o *Mat.*6.10.

agnoscimus nos omnésque homines naturâ esse non solùm divinæ voluntati tam cognoscendæ quàm præstandæ impares prorsus ac imparatos [p], verùm etiam proclives ad rebellandum adversùs verbum Dei [q], atque adversùs providentiam ejus obmurmurandum [r], addictósque prorsus voluntati carnis ac Diaboli exequendæ [s]; quapropter oramus ut velit Deus per Spiritum suum, à nobis aliísque cæciratem omnem [t], debilitatem [u], indispositionem * ac perversitatem cordis amovere [x], ac per gratiam suam nos potentes reddere promptósque ad voluntatem ejus cognoscendam præstandámque, eíque in omnibus nosmetipsos submittendum [y], ídque cum eadem humilitate [z], alacritate [a], fidelitate [b], diligentia [c], zelo [d], sinceritate [e], ac constantia [f], quâ solent in cœlis Angeli [g].

Q. *Quid est quod rogamus in petitione quarta?*

R. In petitione quarta, quæ sic se habet [*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* [h]] agnoscimus quidem nos

p *Rom.*7.18. *Job.*21.14. 1 *Cor.*2.14.
q *Rom.*8.7.
r *Exod.*17.7. *Num.*14.2.
s *Eph.*2.2.
t *Eph.*1.17,18.
u *Eph.*3.16.
* *Mat.*26.40, 41.
x *Jer.*31.18,19
y *Psal.*119.1,8, 35,36. *Act.*21.14.
z *Mic.*6.8.
a *Psal.*100.2. *Job.*1.21.
2 *Sam.*15.25.
b *Isa.*38.3.
c *Psal.*119.4,5.
d *Rom.*12.11.
e *Psal.*119.80.
f *Psal.*119.112
g *Isa.*6.2,3. *Psal.*103.20, 21. *Mat.*18.10.

h *Mat.*6.11.

nos cùm in Adamo, tum per proprium noſtrî peccatum ad externa hujuſce vitæ commoda omne jus noſtrum deperdidiſſe; ac iis omnibus ut Deus nos omnino exuat, earúmq; uſum nobis maledictum reddat commeruiſſe [i]: atque inſuper neque illas nos ſuſtentando pares à ſeipſis eſſe [k], neque nos illas ullo noſtro merito [l], aut induſtriâ [m] procurare poſſe; verùm pronos eſſe ad eas illicitè cupiendum [n], acquirendum [o], ac uſurpandum [p]; oramus igitur pro nobis aliísque ut illi nósque à providentia Dei licitorum uſu mediorum de die in diem dependentes, gratuito illius dono, ac prout paternæ ipſius ſapientiæ viſum fuerit, earum portione conveniente fruamur [q], eámque nobis conſervatam, ac ſancto jucundóque earum uſu [r], in eísq; contentatione animi [s], benedictam habeamus: denique ut ab omnibus, quæ temporali noſtræ ſuſtentationi ac ſolatio adverſantur, cuſtodiamur [t].

[i] *Gen.* 2.17. *Gen.* 3.17. *Rom.* 8.20, 21, 22.
[k] *Jer.* 5.25. *Deut.* 28.15. ad finem.
[l] *Deut.* 8.3.
[m] *Gen.* 32.10.
[n] *Deut.* 8.17, 18.
[o] *Jer.* 6.13. *Marc.* 7.21, 22.
[p] *Hoſ.* 12.7.
[q] *Jac.* 4.3.
[r] *Gen.* 43.12, 13, 14. *Gen.* 28.20. *Eph.* 4.28. 2 *Theſſ.* 3.11, 12 *Phil.* 4.6.
[s] 1 *Tim.* 4.3, 4, 5.
[t] 1 *Tim.* 6.6, 7, 8. *Prov.* 30.8, 9.

Q. In petitione quinta quid eſt quod petimus?

R. In

R. In petitione quinta, quæ hujusmodi est [*Remitte nobis debita nostra, sicut nos remittimus debitoribus nostris* [u]] agnoscentes nosmet aliósque omnes peccati tum originalis tum actualis reatu teneri, eóque justitiæ Divinæ factos esse debitores, próque eo debito neque nos, nec aliam creaturam quamviscunque ullatenus posse satisfacere *; pro nobis aliísque petimus, ut è gratia sua gratuita dignetur Deus nos per obedientiam ac satisfactionem Christi fide apprehensam & applicatam absolvere tam à reatu quàm à pœna peccati [x], nos in dilecto suo acceptare [y], favorem suum gratiámque nobis perpetua esse velit [z], lapsus nostros quotidianos condonare [a], pace nos & gaudio implere augendo nobis indies remissionis certitudinem [b], quam eó certè rogamus confidentiùs, magísque ad expectandum animamur ac erigimur, quòd hoc in nobis testimonium habeamus (attestante nobis conscientiâ) nos aliis animitùs eorum in nos peccata condonare [c].

[u] *Mat.6.12.*

* *Rom.3.9.ad 21. Mat.18, 24, 25. Psal.130.3,4.*

[x] *Rom.3.24, 25, 26. Heb.9.27.*
[y] *Eph.1.5,7.*
[z] *2 Pet.1.2.*
[a] *Hos.14.2. Jer.14 7.*

[b] *Rom.15.13. Psal.51.7,8,9, 10,12.*

[c] *Luc.11.4. Mat.6.14,15. Mat.18.35.*

Q. Quid

Q. *Quid denique in petitione sexta oramus Deum?*

R. In sexta petitione, quæ hisce verbis comprehenditur, [*Et nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo*[d]] agnoscentes sapientissimum, justissimum, gratiosissimúmque Deum, ità res ad varios, sanctos, justósq; fines ordinare posse ut tentationes nos adoriantur, superent, ac aliquando etiam captivos ducant[e]; quinetiam in proclivi esse ut à Satana[f], mundo[g], carnéque nos potenter seducamur, ac irretiamur[h]; nósque ipsos (porrò) vel post remissa nobis peccata, quà corruptione nostrâ[i], quà debilitate, quâq; vigilandi incuriâ[k], non solùm obnoxios esse tentationibus, pronósque esse eisdem nos exponere[l]; verùm etiam à nobismet-ipsis neque posse nec velle iis resistere, ex iis emergere, eas ad nostram utilitatem flectere[m], dignósque adeò esse qui sub earum potentia simus derelicti[n]: oramus ut ità velit Deus mundum, & quæ in eo sunt omnia imperio regere[o]; carnem subjugare[p], Satanam coercere[q], cuncta disponere[r],

[d] *Mat.* 6. 13.
[e] 2 *Chron.* 32. 31
[f] 1 *Chron.* 21. 1.
[g] *Luc.* 21. 34. *Marc.* 4. 19.
[h] *Jac.* 1. 14.
[i] *Gal.* 5. 17.
[k] *Mat.* 26. 41.
[l] *Mat.* 26. 69, 70, 71, 72. *Gal.* 2. 11. ad 15 2 *Chron.* 18. 3. cum 2 *Chron.* 19. 2.
[m] *Rom.* 7, 23, 24 1 *Chron.* 21. 1, 2, 3, 4. 2 *Chron.* 16. 7, 8, 9, 10.
[n] *Psal* 81. 11, 12.
[o] *Joh.* 17. 15.
[p] *Psal.* 51. 10. *Psal.* 119. 133.
[q] 2 *Cor.* 12. 7, 8.

re [r], media gratiæ conferre ac benedícere [f], nósque in eorum uſu vigilantes reddere; nempe ut nos ejúsque populus univerſus, tentationis ad peccatum immunes per providentiam ejus conſervemur [t], aut ſi fortè tentati fuerimus, ut Spiritu ejus nos in hora tentationis potenter ſuffulti conſiſtere valeamus [u]; aut ſi lapſi, ut erigamur denuo, ab eáque vindicemur *, ejúsque uſum ſanctum ac utilitatem capiamus [x]; ut ſanctificatio noſtra ac ſalus perficiatur [y], Satanas ſub pedibus noſtris conculcetur [z], nósque à peccato, tentatione, omníque malo in æternum liberemur [a].

[r] 1 Cor. 10. 12, 13.
[f] Heb. 13. 20, 21
[t] Mat. 26. 41. Pſal. 19. 13.
[u] Eph. 3. 14, 15, 16, 17. 1 Theſſ. 3. 13. Judæ v. 24,
* Pſal. 51. 12.
[x] 1 Pet. 5. 8, 9. 10.
[y] 2 Cor. 13. 7, 9.
[z] Rom. 16. 20. Zech. 3. 2. Luc. 22. 31, 32.
[a] Joh. 17. 15. 1 Theſſ. 5. 23.

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ concluſio?*

R. Concluſio Dominicæ orationis quam hæc verba complectuntur [*Quia tuum eſt regnum, potentia, & gloria, in ſecula ſeculorum. Amen* [b].] nos docet petitiones noſtras argumentis communire [c], quæ quidem à Deo ſunt [d], non autem à dignitate quavis noſtra, aut alîus cujusvis creaturæ depromenda, precibúsque noſtris laudes

[b] Mat. 6. 13.
[c] Rom. 15. 30.
[d] Dan. 9. 4, 7, 8, 9, 16, 17, 18, 19.

anne-

annectere [c]; Deo ſoli æternum dominium, omnipotentiam, & excellentiam glorioſam aſcribendo [f]; quorum ratione, cùm ille nobis opem ferre & poteſt & vult [g], tum etiam nos per fidem incitamur cum eo agere ut velit [h], eíque quietè confidere quòd velit, petitiones noſtras adimplere [i]; quod quidem deſiderium noſtrum, & confidentiam, quò teſtemur, dicimus, AMEN [k].

[c] *Phil.* 4. 6.

[f] 1 *Chron.* 29. 10, 11, 12, 13.

[g] *Eph* 3. 20, 21. *Luc.* 11. 13.

[h] 2 *Chron.* 20. 6, 11.

[i] 2 *Chron.* 14. 11.

[k] 1 *Cor.* 14. 16. *Apoc.* 22. 20, 21

Cate-

Catechiſmus minor.

QUÆSTIO.

QUis hominis finis eſt præcipuus?

R. Præcipuus hominis finis eſt, Deum glorificare [a], eodémque frui in æternum [b].

a 1 *Cor.* 10. 31. *Rom.* 11. 36.
b *Pſal.* 73. 24. ad finem.

Q. *Quam nobis regulam dedit Deus, quâ nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur?*

R. Verbum Dei (quod Scripturis Veteris ac Novi inſtrumenti comprehenditur [c]) eſt unica regula, quâ nos ad ejus glorificationem ac fruitionem dirigamur [d].

c 2 *Tim.* 3. 16. *Eph.* 2. 20.
d 1 *Joh.* 1. 3, 4.

Q. *Quid eſt quod Scripturæ præcipuè docent?*

R. Duo imprimis ſunt quæ Scripturæ docent, quid homini de Deo ſit credendum, quídque officii exigat ab homine Deus [e].

e 2 *Tim.* 1. 13. & 3. 16.

Q. *Quid eſt Deus?*

R. Deus eſt Spiritus [f] eſſentiâ [g], ſapientiâ [h], potentiâ [i], ſanctitate [k], juſtitiâ, bonitate ac veritate [l] infinitus [m], æternus [n], ac immutabilis [o].

Q. *Súntne plures uno Deo?*

R. Unus eſt unicúsque, vivens ille verúsque Deus [p].

Q. *Quot ſunt perſonæ in Deitate?*

R. In Deitate perſonæ tres ſunt, Pater, Filius, ac Spiritus Sanctus; ſúntq; hæ tres perſonæ Deus unus, ſubſtantiâ eædem, potentiâ ac gloriâ coæquales [q].

Q. *Quid ſunt decreta Dei?*

R. Decreta Dei ſunt æternum ejus propoſitum ſecundùm voluntatis ſuæ conſilium, quo quicquid unquam evenit, propter ſuam ipſius gloriam præordinavit [r].

Q. *Quomodo decreta ſua exequitur Deus?*

R. Deus exequitur decreta ſua creationis operibus ac providentiæ.

Q. *Quid eſt opus creationis?*

R. Opus creationis eſt quo Deus per verbum potentiæ ſuæ omnia ſex dierum

[f] *Joh.4.24.*
[g] *Exod.3.14.*
[h] *Pſal.147.5.*
[i] *Apoc.4.8.*
[k] *Apoc.15.4.*
[l] *Exod.34.6,7.*
[m] *Job.11.7,8,9*
[n] *Pſal.90.2.*
[o] *Jac.1.17.*
[p] *Deut.6.4. Jer.10.10.*
[q] *1 Joh.5.7. Mat.28.19.*
[r] *Eph.1.4,11. Rom.9.22,23.*

dierum spacio ex nihilo condidit, atq; omnia quidem valdè bona [f].

[f] Gen. 1. cap. Heb. 11. 3.

Q. *Qualem creavit Deus hominem?*

R. Deus hominem creavit marem ac fœminam, juxta suam ipsius imaginẽ, in cognitione, justitiâ, ac sanctitate, dominium habentem in creaturas [t],

[t] Gen. 1. 26, 27, 28. Col. 3. 10. Eph. 4. 24.

Q. *Quænam sunt opera Divinæ providentiæ?*

R. Providentiæ Divinæ opera sunt sanctissima Dei [u], sapientissima *, potentissimáq; creaturarum suarum omnium, earúmq; actionum [x] conservatio [y] & gubernatio.

[u] Psal. 145. 17. * Psal. 104. 24. Isa. 28. 29. [x] Psal. 103. 19. Mat. 10. 29, 30, 31. [y] Heb. 1. 3.

Q. *Quem peculiarem providentiæ suæ actum exercebat Deus circa hominem in statu creationis suæ existentem?*

R. Postquam Deus hominem condidisset, inibat cum illo fœdus vitæ, sub conditione perfectæ obedientiæ, ésu de arbore scientiæ boni malíque sub pœna mortis eidem interdicens [z].

[z] Gal. 3. 12. Gen. 2. 17.

Q. *An verò Primi nostri Parentes in quo creati fuerant statu perstitere?*

R. Primi Parentes voluntatis ſuæ libertati permiſſi peccando in Deum ſtatu in quo creati fuerant excide-
[a] Gen. 3. 6, 7, 8, 13. Eccles. 7. 29. runt [a].

Q. *Quid eſt peccatum?*

R. Peccatum eſt defectus quilibet conformitatis cum lege Divina, ſeu
[b] 1 Joh. 3. 4. quævis ejuſdem tranſgreſſio [b].

Q. *Quodnam erat peccatum iſtud quo primi parentes ſtatu in quo creati fuerant exciderunt?*

R. Peccatum iſtud quo primi parentes ſtatu in quo creati fuerant exciderunt, erat comeſtio fructûs inter-
[c] Gen. 3. 6, 12. dicti [c].

Q. *Totúmne genus humanum cecidit in prima Adami tranſgreſſione?*

R. Quandoquidem fœdus cum Adamo ictum fuerat non ſuò tantùm ſed & poſterorum ſuorum nomine; exinde factum eſt ut totum genus humanum ab illo generatione ordinariâ
[d] Gen. 2. 16, 17. Rom. 5. 12. 1 Cor. 15. 21, 22. procreatum, in eo peccaverit, cúmq; eo ceciderit, in prima ejus tranſgreſſione [d].

Q. *In quem verò ſtatum præcipitavit lapſus iſte humanum genus?*

R. Lapſus

R. Lapſus iſte humanum genus in ſtatum peccati ac miſeriæ præcipitavit [e].

[e] *Rom.* 5. 12.

Q. *In quo conſiſtit ſtatûs illius in quem lapſus eſt homo peccaminoſitas?*

R. Statûs in quem lapſus eſt homo peccaminoſitas conſiſtit in reatu primi illius peccati quod Adamus admiſit, in defectu originalis juſtitiæ, totiúsq; naturæ corruptione, quod *Peccatum originale* vulgò dicitur; una cum omnibus peccatis actualibus exinde profluentibus [f].

[f] *Rom.* 5. 12, 19. *Rom.* 5. 10, ad 20. *Eph.* 2. 1, 2, 3. *Jac.* 1. 14, 15. *Mat.* 15. 19.

Q. *Quæ miſeria eſt illius ſtatûs in quem homo lapſus eſt?*

R. Univerſum genus humanum lapſu ſuo communionem cum Deo perdidit [g], ſub ira ejus & maledictione eſt conſtitutum [h], adeóque cunctis hujus vitæ miſeriis, ipſi morti, infernique cruciatibus in æternum eſt obnoxium [i].

[g] *Gen.* 3. 8, 10, 24. [h] *Eph.* 2. 2, 3. *Gal.* 3. 10. [i] *Lam.* 3. 39. *Rom.* 6. 23. *Mat.* 25. 41, 46.

Q. *An verò Deus humanum genus univerſum in ſtatu peccati ac miſeriæ periturum dereliquit?*

R. Deus cùm ex mero ſuo beneplacito nonnullos ad vitam æternam

k Eph. 1. 4.

ab omni retrò æternitate elegiſſet k, fœdus gratiæ cum eis iniit; ſe nempe liberaturum eos è ſtatu peccati ac miſeriæ, atq; in ſtatum ſalutis per redemptorem tranſlaturum l.

l Rom. 3. 20, 21, 22. Gal. 3 21, 22.

Q. *Quis eſt Redemptor electorum Dei?*

R. Dominus Jeſus Chriſtus eſt electorum Dei Redemptor unicus m, qui, æternus Dei Filius cùm eſſet, factus eſt homo n; adeóque fuit, eſt, erítque Θεάνθρωπος, è naturis duabus diſtinctis perſona unica in ſempiternum o.

m 1 Tim. 2. 5, 6.
n Joh. 1. 14. Gal. 4. 4.
o Rom. 9. 5. Luc. 1. 35. Col. 2. 9. Heb. 7. 24, 25.

Q. *Quî autem Chriſtus, Filius Dei cùm eſſet, factus eſt homo?*

R. Chriſtus Filius Dei factus eſt homo, dum corpus verum p, animámque rationalem q aſſumeret ſibi, vi Spiritûs Sancti in utero éque ſubſtantia Virginis Mariæ conceptus, & ex eadem natus r, immunis tamen à peccato s.

p Heb. 2. 14, 16. & 10. 5.
q Mat. 26. 38.
r Luc. 1. 27, 31, 35, 42. Gal. 4. 4.
s Heb. 4. 15. & 7. 26.

Q. *Quæ munera Chriſtus ut Redemptor noſter obit?*

R. Chriſtus quatenus Redemptor noſter obit munera Prophetæ, Sacerdotis ac Regis, cùm in humiliationis

tum

tum in exaltationis ſuæ ſtatu [r].

Q. *Quomodo Prophetæ munere defungitur Chriſtus?*

R. Chriſtus defungitur Prophetæ munere, voluntatem Dei in ſalutem noſtram nobis per verbum ſuum ſpiritúmque revelando [u].

Q. *Quâ ratione exequitur Chriſtus munus ſacerdotale?*

R. Chriſtus exequitur Sacerdotale munus, ſemet ipſum ſemel in ſacrificium offerendo, quo juſtitiæ divinæ ſatisfaceret [x], nósque Deo conciliaret [x]; prout etiam perpetuò pro nobis intercedendo [y].

Q. *Quî exequitur Chriſtus munus Regium?*

R. Chriſtus exequitur munus Regium nos ſibi ſubjugando [z], nos gubernando [a], tuendóque [b], ut etiam hoſtes ſuos noſtrósque coercendo ac debellando [c].

Q. *In quo conſtitit Chriſti humiliatio?*

R. Humiliatio Chriſti in eo conſtitit quòd fuerit natus, & quidem humili conditione [d], factus ſub lege [e], quódque

[r] *Act.* 3. 21, 22. *Heb.* 12. 25. cum 2 *Cor.* 13. 3

[u] *Heb.* 5. 5, 6, 7. & 7. 25. *Pſal.* 2. 6. *Iſa.* 9. 6, 7. *Mat.* 21. 5. *Pſal* 2. 8, 9, 10. 11. *Joh.* 1. 18. 1 *Pet.* 1. 10, 11, 12.

[x] *Joh.* 15. 15. & 20. 31. * *Heb.* 9. 14, 28 x *Heb.* 2. 17.

[y] *Heb.* 7. 24, 25

[z] *Act.* 15. 14, 15, 16.

[a] *Iſa.* 33. 22.

[b] *Iſa.* 32. 1, 2.

[c] 1 *Cor.* 15. 25, *Pſal* 110. per totum.

[d] *Luc.* 2. 7.

[e] *Gal.* 4. 4.

quódque vitæ hujus miserias [f], iram Dei [g] mortémque crucis execrabilem subierit [h]; quòd sepultus fuerit [i], & sub potestate mortis aliquandiu commoratus [k].

Q. *In quo consistit Christi exaltatio?*

R. Exaltatio Christi consistit in resurrectione ejus à mortuis tertio die [l], ascensu in cœlum [m], sessione ad dextram Dei Patris [n], adventu ejus ad mundum judicandum die novissimo [o].

Q. *Quâ ratione participes efficimur redemptionis per Christum acquisitæ?*

R. Redemptionis per Christum acquisitæ participes efficimur ejusdem nobis efficaci per Spiritum ejus Sanctum [p], applicatione [q].

Q. *Quomodo nobis applicat Spiritus redemptionem per Christum acquisitam?*

R. Spiritus nobis applicat redemptionem per Christum acquisitam fidem in nobis efficiendo [r], ac per eandem nos Christo in vocatione nostra efficaci uniendo [s].

Q. *Quid est vocatio efficax?*

R. Vocatio efficax est Spiritûs Dei opus [t],

[f] Heb. 12. 2, 3. Isa. 53. 2, 3,
[g] Luc. 22. 44. Mat. 27. 46.
[h] Phil. 2. 8.
[i] 1 Cor. 15. 3.
[k] Act. 2. 24, 25, 26, 27, 31.
[l] 1 Cor. 15. 4.
[m] Marc. 16. 19.
[n] Eph. 1. 20.
[o] Act. 1. 11. & 17. 31.
[p] Tit. 3. 5, 6.
[q] Joh. 1. 11, 12.
[r] Eph. 1. 13, 14. Joh. 6. 37, 39. Eph. 2. 8.
[s] Eph. 3. 17.
[t] 1 Cor. 1, 9.

ppus [t], quo nos peccati ac miſeriæ noſtræ arguens [u], mentes noſtras cognitione Chriſti illuminans, * voluntates noſtras renovans [x], prorſus nobis perſuadet, & vires ſufficit, ut Jeſum Chriſtum amplectamur, gratuitò nobis oblatum in Evangelio [y].

t 2 Tim. 1. 9. 2 Theſ. 2. 13, 14.
u Act. 2. 37.
* Act. 26. 18.
x Ezech. 36. 26, 27.
y Joh. 6. 44, 45. Phil. 2. 13.

Q. *Quænam beneficia in hac vita conſequuntur ii qui ſunt vocati efficaciter?*

R. Qui vocati ſunt efficaciter, juſtificationem [z], adoptionem [a], & ſanctificationem in hac vita conſequuntur, unà cum omnibus iis beneficiis quæcunq; ſolent in hac vita comitari illas, aut ab iiſdem promanare [b].

z Rom. 8. 30.
a Eph. 1. 5.
b 1 Cor. 1. 26, 30.

Q. *Quid eſt juſtificatio?*

R. Juſtificatio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ, quo peccata nobis condonat omnia [c], nósque tanquam juſtos in conſpectu ſuo acceptat [d], propter ſolam Chriſti juſtitiam nobis imputatam [e], per fidem tantùm apprehenſam [f].

c Rom. 3. 24, 25. & 4. 6, 7, 8.
d 2 Cor. 5. 19, 21.
e Rom. 5. 17, 18, 19.
f Gal. 2. 16. Phil. 3. 9.

Q. *Quid eſt adoptio?*

R. Adoptio eſt actus gratiæ Dei gratuitæ [g], quo in numerum recipimur, ac

g 1 Joh. 3. 1.

ac jus obtinemus ad omnia privilegia
[h] *Joh.* 1. 12. *Rom.* 8. 17. filiorum Dei [h],

Q. *Quid eſt ſanctificatio?*

R. Sanctificatio eſt opus gratiæ Dei
[i] 2 *Theſ.* 2. 13. gratuitæ [i], quo in toto homine ſecun-
[k] *Eph.* 4. 23, 24. dùm imaginem Dei renovamur [k], & potentes efficimur, qui magìs indies magísque peccato quidem moriamur,
[l] *Rom.* 6. 4, 6. juſtitiæ autem vivamus [l].

Q. *Quænam ſunt illa beneficia quæ juſtificationem, adoptionem, & ſanctificationem in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant?*

R. Quæ juſtificationem, adoptionem, ac ſanctificationem in hac vita vel comitantur, vel ab eis promanant beneficia, ſunt certitudo amoris Dei,
[m] *Rom.* 5. 1, 2, 5. pax conſcientiæ [m],
[n] *Rom.* 14. 17. gaudium in Spiritu
[o] *Prov.* 4. 18. Sancto [n], gratiæ incrementum [o], in eáq;
[p] 1 *Joh.* 5. 13. ad finem uſque perſeverantia [p].
1 *Pet.* 1. 5.

Q. *Quænam à Chriſto beneficia in morte percipiunt fideles?*

[q] *Heb.* 12. 23. R. Animæ fidelium in morte fiunt
[r] 2 *Cor.* 5. 1, 6, 8. *Phil.* 1. 2. *Luc.* 23. 43. perfectè ſanctæ [q], ac protinus in gloriam transferuntur [r]; corpora verò
[s] 1 *Theſ.* 4. 14. uſque Chriſto unita [s] in ſepulchris [t] ad
[t] *Iſa.* 57. 2. reſurrectionem [u] uſque quieſcunt.
[u] *Job.* 19. 26, 27

Q. *Qua*

Q. *Quæ tandem beneficia à Chriſto percipiunt fideles in reſurrectione?*

R. In reſurrectione fideles ſuſcitati in gloria *, palàm agnoſcentur & abſolventur in die judicii x, fiéntque perfectè beati plenâ Dei y in omne æternum z fruitione.

* 1 Cor. 15. 43.
x Matt. 25. 23. Matt. 10. 32.
y 1 Joh. 3. 2. 1 Cor. 13. 12.
z 1 Theſ. 4. 17, 18.

Q. *Quid autem officii ac obſervantiæ ab homine expoſcit Deus?*

R. Officium quod ab homine Deus expoſcit, eſt obedientia voluntati ejus revelatæ exhibenda a.

a Mich. 6. 8. 1 Sam. 15. 22.

Q. *Quid homini primum revelavit Deus, quod foret ipſi obedientiæ regula?*

R. Obedientiæ regula, quam Deus homini primùm revelavit, erat Lex moralis b.

b Rom. 2. 14, 15. & 10. 5.

Q. *Ubinam ſummatim comprehenditur Lex moralis?*

R. Lex moralis ſummatim comprehenditur in Decalogo c.

c Deut. 10. 4.

Q. *Dic quænam ſit Decalogi ſumma?*

R. Summa Decalogi eſt ut Dominum Deum noſtrum toto corde, totâ animâ, totâ mente, totíſque viribus noſtris

[d] Matt. 22. 37, 38, 39, 40.

ſtris diligamus; proximum verò noſtrum ſicut noſmet ipſos [d].

Q. *Quænam eſt Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio hiſce verbis continetur [*Ego ſum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo ſervitutis* [e].]

[e] Exod. 20. 2.

Q. *Quid nos edocet Decalogi præfatio?*

R. Decalogi præfatio nos docet, quòd quoniam Deus eſt Dominus, noſtérque Deus ac redemptor, ea propter præcepta ejus omnia tenemur obſervare [f].

[f] Luc. 1. 74, 75. 1 Pet. 1. 15, 16, 17, 18, 19.

Q. *Quodnam eſt mandatum Primum?*

R. Mandatum primum eſt [*Non habebis Deos alios coram me* [g].]

[g] Exod. 20. 3.

Q. *In mandato primo quid exigitur?*

R. In mandato primo exigitur ut Jehovam eſſe unicum illum verúmque Deum, Deúmque noſtrum cognoſcamus ſimul & agnoſcamus [h], atque ut talem colamus, ac glorificemus [i].

[h] 1 Chron. 28. 9. Deut. 26. 17. [i] Matt. 4. 10. Pſal. 29. 2.

Q. *Quid eſt quod prohibetur mandato primo?*

R. In

R. In primo mandato prohibetur veri Dei abnegatio [k], neglectúsque ipſum tanquam Deum [l], Deúmque noſtrum [m] colendi ac glorificandi; prout etiam cultum ac gloriam, illi ſoli debita alii cuivis tribuere aut exhibere [n].

[k] *Pſal.* 14. 1.
[l] *Rom.* 1. 21.
[m] *Pſal.* 81. 10, 11.
[n] *Rom.* 1. 25, 26.

Q. Quid imprimis docemur verbis iſtis mandati primi [Coram me?]

R. Verba iſthæc [*Coram me*] in mandato primo nos docent, Deum qui omnia intuetur, peccatum alium habendi Deum cùm imprimis advertere, tum verò eodem offendi plurimúm [o].

[o] *Ezech.* 8. 5. ad finem.

Q. Quodnam eſt præceptum ſecundum?

R. Secundum præceptum eſt [*Non facies tibi imaginem quamvis ſculptilem, aut ſimilitudinem rei cujuſvis quæ eſt in cælis ſupernè, aut inferiùs in terris, aut in aquis infra terram; non incurvabis te iis, nec eis ſervies: ſiquidem ego Dominus Deus tuus Deus ſum zelotypus, viſitans iniquitates patrum in filios ad tertiam uſque quartámque progeniem oſorum mei, exhibens verò miſericordiam*

ad

ad millenas uſque diligentium me, ac mandata mea obſervantium [p].]

p Exod. 20. 4, 5, 6.

Q. *Quid exigitur in ſecundo præcepto?*

R. Præceptum ſecundum exigit, ut cultus omnes ac inſtituta religionis quæcunque Deus in verbo ſuo conſtituit, excipiamus, obſervemus, pura denique ac integra cuſtodiamus [q].

q Deut. 32. 46. Matt. 28. 20. Act. 2. 42.

Q. *Quid eſt quod in ſecundo præcepto prohibetur?*

R. Secundum præceptum interdicit nobis cultu Dei per ſimulacra[r], aut aliâ ratione quaviſcunque quam in verbo ſuo Deus non præſcripſit [s].

r Deut. 4. 15, 16, 17, 18, 19. Exod. 32. 5, 8.
s Deut. 12. 31, 32.

Q. *Quænam ſunt rationes præcepto ſecundo annexæ?*

R. Rationes ſecundo præcepto annexæ ſunt, ſupremum Dei in nos dominium [t], illius jus in nobis peculiare [u], zelúsque quo ſuum ipſius cultum proſequitur *.

t Pſal. 95. 2, 3, 6
u Pſal. 45. 11.
* Exod. 34. 13, 14.

Q. *Age quodnam eſt tertium mandatum?*

R. Mandatum tertium ſic habetur [*Nomen Domini Dei tui inaniter non uſurpabis; non enim eum pro inſonte habebit*

ebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit [x].]

x *Exod.* 20. 7.

Q. *Quid exigitur in mandato tertio?*

R. Mandatum tertium exigit ut Dei nomina [y] titulos [z], attributa [a], inſtituta [b], verba [c], operáque [d] ſanctè ſummáque cum reverentia adhibeamus.

y *Matt.* 6. 9. *Deut.* 28. 58.
z *Pſal.* 68. 4.
a *Apoc.* 15. 3, 4.
b *Mal.* 1. 11, 14.
c *Pſal.* 138. 1, 2.
d *Job.* 36. 24.

Q. *Quid prohibetur mandato tertio?*

R. Mandatum tertium prohibet rei cujuſvis quâ Deus ſe notum facit, profanationem omnem ac abuſum [e].

e *Mal.* 1. 6, 7. 12. & 2. 2. & 3. 14.

Q. *Quænam eſt ratio ſubnexa mandato tertio?*

R. Ratio mandato tertio ſubnexa eſt, quòd licèt hujus præcepti violatores ab hominibus quandóque nil ſupplicii ferant, nihilominus tamen Dominus Deus noſter eos juſtum ejus judicium neutiquam patietur ſubterfugere [f],

f 1 *Sam.* 2. 12, 17. 22, 29. 1 *Sam.* 3. 13. *Deut.* 28. 58, 59.

Q. *Recita mandatum quartum.*

R. Mandati quarti verba ſunt iſthæc *Memineris diem Sabbati ut ſanctifices eum*;

eum; sex diebus operaberis & facies omne opus tuum, septimus verò dies sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque filius tuus, neque filia tua, nec servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunque intra portas tuas commoratur: Nam sex diebus perfecit Dominus cœlum terrámque, mare, & quicquid in illis continetur, septimo verò die requievit, quamobrem benedixit Dominus diei sabbati, eúmque sanctificavit [g]?]

[g] Exod. 20. 8, 9, 10, 11.

Q. *Quid à nobis exigit mandatum quartum?*

R. Quartum mandatum à nobis exigit, ut statum illud tempus quod in verbo suo designavit Deus, sanctum ei observemus; integrum nempe Diem è septenis unum in sanctum illi sabbatum celebrandum [h].

[h] Deut. 5. 12, 13, 14.

Q. *E septenis autem quem diem sabbato hebdomadario designavit Deus?*

R. Deus hebdomadario sabbato designavit septimum diem hebdomadæ ab initio mundi usque ad Christi resurrectionem, exinde verò ad finem usq; mundi duraturum, diem septima-

na

næ primum, quod est sabbatum Christianum [i].

Q. *Quî autem est sabbatum sanctificandum?*

R. Sabbatum est sanctificandum diem illum integrum sanctè quiescendo [k], etiam à negotiis & recreationibus mundanis, aliis quidem diebus haud illicitis [l]; totúmque illud temporis (præterquam quod operibus necessitatis ac misericordiæ insumendum fuerit [m]) cultûs Divini exercitiis publicis privatísque impendendo [n].

Q. *Quid prohibetur in mandato quarto?*

R. Mandatum quartum prohibet officiorum quæ inibi requiruntur, cùm omissionem tum præstationem negligentem [o]; prout etiam ejus diei profanationem qualemcunque, sive illum otiosè consumendo [p], sive quod in se peccatum est faciendo [q], seu denique circa mundana negotia vel recreationes cogitationibus, dictis, factisve non necessariis [r].

Q. *Quænam sunt quarto præcepto rationes annexæ?*

[i] *Gen.* 2. 2, 3. *1 Cor.* 16. 1, 2. *Act.* 20. 7.

[k] *Exod.* 20. 8, 10. [l] *Exod.* 16. 25, 26, 27, 28. *Neh.* 13. 15, 16, 17, 18, 19, 21, 22. [m] *Matt.* 12. 1. ad 13. [n] *Luc.* 4. 16. *Act.* 20. 7. *Psal.* 92. Tit. *Isa.* 66. 23.

[o] *Ezech.* 22. 26. *Amos.* 8. 5. *Mal.* 1. 13. [p] *Act.* 20. 7, 9. [q] *Ezech.* 23. 38.

[r] *Jer.* 17. 24, 25, 26. *Isa.* 58. 13.

R. Rationes quarto præcepto annexæ sunt istiusmodi; quoniam è septimana qualibet sex dies concesserit nobis Deus nostris ipsorum negotiis insumendos [r]; quoniam in septimo jus sibi vendicat peculiare; quoniam Deus exemplo suo nobis præivit, ac diei sabbati benedixit [t].

[r] *Exod.* 20. 9.

[t] *Exod.* 20. 11.

Q. *Quodnam est præceptum quintum?*

R. Quintum præceptum est hujusmodi [*Honora patrem tuum ac matrem tuam ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus* [u].]

[u] *Exod.* 20. 12.

Q. *Quid est quod jubemur mandato quinto?*

R. Mandatum quintum nos jubet honorem conservare, ac officia persolvere unicuique pro ratione ordinis ac relationis in quibus fuerit exhibenda, seu superior nobis fiet [*], sive inferior [x], sive denique æqualis [y].

[*] *Eph.* 5. 21.
[x] 1 *Pet.* 2. 17.
[y] *Rom.* 12. 10.

Q. *Quid est quod mandatum quintum vetat?*

R. Quintum mandatum vetat honorem, officiúmque singulis debitum pro

pro ratione ordinis ac relatione in quibus fuerint, aut negligere, aut adversùs ea quicquam machinari [z].

[z] Matt. 15. 4, 5, 6. Ezech. 34. 2, 3, 4. Rom. 13. 8.

Q. *Quæ ratio subnectitur quinto præcepto?*

R. Ratio quinto præcepto subnexa est promissio longævitatis, prosperitatísque (quatenus nempe Dei gloriæ ipsorúmque conducant utilitati) omnibus facta hoc præceptum observantibus [a].

[a] Deut. 5. 16. Eph. 6. 2, 3.

Q. *Cedò mandatum sextum?*

R. Mandatum sextum hisce verbis comprehenditur [*Non occîdes* [b].

[b] Exod. 20. 13.

Q. *Quid à nobis exigit mandatum sextum?*

R. Exigit à nobis mandatum sextum, ut vitam cùm nostram [c] tum aliorum [d] honestis quibuscunque rationibus tueamur.

[c] Eph. 5. 28, 29. [d] 1 Reg. 18. 4.

Q. *Quid verò prohibet sextum mandatum?*

R. Sextum mandatum prohibet vitam nobismet ipsis, aut injustè proximo vitam adimere, aut quidvis quod ò tendat agere [e].

[e] Act. 16. 28. Gen. 9. 6.

Q. *Quodnam est mandatum septimum?*

R. Mandatum septimum hæc verba complectuntur [*Non mœchaberis* f.]

f *Exod.* 20.14.

Q. *Quid exigitur mandato septimo?*

R. Mandatum septimum exigit ut tam nostram quàm proximorum castitatem animo, sermone, gestúque conservemus g.

g 1 *Cor.* 7, 2, 3, 5, 34, 36. *Col.* 4.6. 1 *Pet.* 3. 2.

Q. *Quid prohibetur mandato septimo?*

R. Septimum mandatum prohibet cogitationes, sermones actionésque omnes impudicas h.

h *Matt.* 15.19. & 5.28. *Eph.* 5. 3, 4.

Q. *Quodnam est præceptum octavum?*

R. Præceptum octavum hoc est [*Non furaberis* i.]

i *Exod.* 20. 15.

Q. *Mandatum octavum quid à nobis exigit?*

R. Octavum mandatum à nobis exigit, facultates ac rem externam nostrî aliorúmque ut procuremus ac promoveamus k.

k *Gen.* 30.30. 1 *Tim.* 5.8. *Lev.* 25. 35. *Deut.* 22.1, 2, 3, 4, 5. *Exod.* 23.4, 5. *Gen.* 47, 14, 20.

Q. *In*

Q. *In octavo præcepto quid prohibetur?*

R. Octavum mandatum prohibet quicquid noſtris aut proximorum noſtrorum opibus rebúsque externis injuſto aut eſt aut eſſe poſſit impedimento [l].

[l] *Prov.* 21. 17. & 23. 20, 21. & 28. 19. *Eph.* 4. 28.

Q. *Quodnam eſt præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum ſic ſe habet [*Non eris adversùs proximum tuum teſtis mendax* [m].]

[m] *Exod.* 20. 16.

Q. *Quid à nobis exigit præceptum nonum?*

R. Præceptum nonum id à nobis exigit ut veritatem inter homines mutuò [n], útque bonum nomen & exiſtimationem cùm noſtrî tum proximorum noſtrorum conſervemus ac promoveamus [o], cum primis verò in ferendo teſtimonio [p].

[n] *Zech.* 8. 16.

[o] 3 *Joh.* v. 12.

[p] *Prov.* 14. 5, 25

Q. *Quid prohibetur nono præcepto?*

R. Nonum præceptum prohibet quicquid eſt aut veritati inimicum; aut exiſtimationi noſtrî vel proximorum noſtrorum injurium [q].

[q] 1 *Sam.* 11. 28. *Lev.* 19. 16, *Pſal.* 15. 3.

Q. *Quale eſt mandatum Decimum?*

R. Mandatum decimum hæc verba exhibent [*Non concupiſces proximi tui domum, non concupiſces proximi tui uxorem, non ſervum, non ancillam, non bovem, non aſinum, neque aliud denique quicquam quod eſt proximi tui* [r].]

[r] Exod. 20. 17.

Q. *In decimo præcepto quid exigitur?*

R. Præceptum decimum exigit ut ſorti noſtræ plenè acquieſcamus [s], útq; in proximum & quæcunque ſunt ejus debitè, benevoléque afficiamur [t].

[s] Heb. 13. 5. 1 Tim. 6. 6.
[t] Job. 31. 29. Rom. 12. 15. 1 Tim. 1. 5. 1 Cor. 13. 4, 5, 6, 7.

Q. *Quæ prohibentur decimo mandato?*

R. Mandatum decimum prohibet rerum noſtrarum diſplicentiam [u], invidiam ac dolorem de bono proximi [*], unà cum animi noſtri motibus & affectionibus circa ea quæ proximi ſunt inordinatis quibuſcunque [x].

[u] 1 Reg. 21. 4. Eſth. 5. 13. 1 Cor. 10. 10.
[*] Gal. 5. 26. Jac. 3, 14, 16.
[x] Rom. 7, 7, 8. & 13. 9. Deut. 5. 21.

Q. *Quiſquámne potis eſt mandata Dei perfectè obſervare?*

R. Poſt lapſum nemo extat humanâ tantùm naturâ conſtans, qui mandata Dei perfectè in hac vita implere poteſt [y], quò minùs ea quotidie tum cogitatione

[y] Eccleſ. 7. 20. 1 Joh. 1. 8, 10. Gal. 5. 17.

cogitatione, tum dictis factísque violet [z].

Q. *An verò ſunt omnes violationes legis ex æquo graves?*

R. Peccata ſunt nonnulla aliis cùm ſuâ naturâ, tum propter varias eorum aggravationes in conſpectu Dei graviora [a].

Q. *Quid eſt quod meretur peccatum unumquodque?*

R. Unumquodque peccatum iram Dei meretur ac maledictionem cùm in vita præſenti, tum in futura [b].

Q. *Quid autem exigit à nobis Deus, quò nobis ob peccatum debitas iram ejus ac maledictionem effugiamus?*

R. Quò iram Dei ac maledictionem ob peccatum nobis debitas effugiamus, exigit à nobis Deus fidem in Jeſum Chriſtum, reſipiſcentiam ad vitam [c], unà cum uſu mediorum omnium externorum diligenti, quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia [d].

Q. *Quid eſt fides in Jeſum Chriſtum?*

R. Fides in Jeſum Chriſtum eſt

[z] *Gen.* 6. 5. & 8. 21. *Rom.* 3. 9. ad 21. *Jac.* 3. 2. ad 13.

[a] *Ezech.* 8. 6, 13, 15. 1 *Joh.* 5. 6. *Pſal.* 78. 17, 32, 56.

[b] *Eph.* 5. 6. *Gal.* 3. 10. *Lam.* 3. 39. *Matt.* 25. 41.

[c] *Act.* 20. 21.

[d] *Prov.* 2. 1. ad 6. & 8. 33. ad finem. *Iſa.* 55. 3.

gratia ſalvifica [e], quâ illum recipimus, eóque ſolo nitimur ut ſalvi ſimus, prout ille nobis offertur in evangelio [f],

Q. *Quid eſt reſipiſcentia ad vitam?*

R. Reſipiſcentia ad vitam eſt gratia ſalvifica [g], quâ peccator è vero peccati ſui ſenſu [h], ac apprehenſione divinæ in Chriſto miſericordiæ [i], dolens ac peroſus peccatum ſuum ab illo ad Deum convertitur [k], cum novæ obedientiæ pleno propoſito & conatu [l].

Q. *Quænam ſunt externa media, quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia?*

R. Media externa ac ordinaria quibus Chriſtus nobis communicat redemptionis ſuæ beneficia ſunt ejus inſtituta, verbum præſertim, ſacramenta, & oratio; quæ quidem omnia electis redduntur efficacia ad ſalutem [m].

Q. *Quâ ratione fit verbum efficax ad ſalutem?*

R. Spiritus Dei lectionem verbi, præcipuè verò prædicationem ejus reddit medium efficax convincendi, con-

[e] *Heb.* 10. 39.
[f] *Joh.* 1. 12. *Iſa.* 26. 3, 4. *Phil.* 3. 9. *Gal.* 2. 16.
[g] *Act.* 11. 18.
[h] *Act.* 2. 37, 38.
[i] *Joel.* 2. 12. *Jer.* 3. 22.
[k] *Jer.* 31. 18, 19. *Ezech.* 36. 31. 2 *Cor.* 7. 11. *Iſa.* 1, 16, 17.
[l]
[m] *Matt.* 28. 19, 20. *Act.* 2. 42, 46, 47.

convertendíque peccatores, eosdémq; in ſanctimonia & conſolatione ædificandi per fidem ad ſalutem [n].

Q. *Quomodo legi debet ac audiri verbum, ut evadat efficax ad ſalutem?*

R. Quò verbum evadat efficax ad ſalutem, debemus ei cum præparatione [o], ac oratione [p] diligenter attendere [q]; idémque fide excipere ac amore [r], in animis noſtris recondere [ſ], ac in vita noſtra exprimere [t].

Q. *Quî evadunt ſacramenta media efficacia ad ſalutem?*

R. Sacramenta evadunt efficacia ad ſalutem media, non ullâ in ipſis, vi, nec in eo qui illa adminiſtrat; verùm Chriſti ſolummodo benedictione [u], ac Spiritûs ejus in iis qui illa per fidem recipiunt operatione [*].

Q. *Quid eſt Sacramentum?*

R. Sacramentum eſt ordinatio ſacra à Chriſto inſtituta, in qua fidelibus per ſigna in ſenſus incurrentia Chriſtus novíque fœderis beneficia repræſentantur, obſignantur, & applicantur [x].

Q. *Quænam ſunt ſacramenta Novi Teſtamenti?* R. Sa-

[n] *Neh.*8.8. 1 *Cor.*14.24, 25. *Act.*26.18. *Pſal.*19.8. *Act.*20.32. *Rom.*15.4. 2 *Tim.*3.15, 16, 17. *Rom.*10.13,14, 15, 16, 17. & 1. 16.

[o] 1 *Pet.*2.1,2.

[p] *Pſal.* 119.18.

[q] *Prov.*8.34.

[r] *Heb.*4.2. 2 *Theſſ.*2.10.

[ſ] *Pſal.*119.11.

[t] *Luc.*8.15. *Jac.*1.25.

[u] 1 *Pet.*3.21. *Mat.*3.11. 1 *Cor.*3.6,7.

[*] 1 *Cor.*12.13.

[x] *Gen.*17.7,10. *Exod.* 12.cap. 1 *Cor.*11.23,26

y *Mat.* 28. 19.
z *Mat.* 26. 26, 27, 28.

R. Sacramenta Novi Teſtamenti ſunt Baptiſmus[y] ac Cœna Domini[z].

Q. *Quid eſt Baptiſmus?*

R. Baptiſmus eſt Sacramentum, in quo ablutio per aquam in nomine Patris ac Filii ac Spiritûs Sancti[a], noſtram in Chriſtum inſitionem, ut & beneficiorum fœderis gratiæ participationem, pactúmque noſtrum, nos nempe Domini futuros eſſe totos, ſignificat obſignátque[b]. (*dus:*

a *Matt.* 28. 19.

b *Rom.* 6. 4. *Gal.* 3. 27.

Q. *Quibus eſt Baptiſmus adminiſtrandus?*

R. Baptiſmus non eſt adminiſtrandus quibuſquam extra Eccleſiam viſibilem conſtitutis, donec ſe in Chriſtum credere, eíque obedientes fore profeſſi fuerint[c]; verùm infantes eorum qui membra ſunt Eccleſiæ viſibilis ſunt baptizandi[d]

c *Act.* 8. 36, 37. & 2. 38.
d *Act.* 2. 38, 39. *Gen.* 17. 10. cum *Col.* 2. 11, 12.
1 *Cor.* 7. 14.

Q. *Quid eſt cœna Domini?*

R. Cœna Domini eſt Sacramentum, in quo pane ac vino ſecundùm Chriſti inſtitutum datis acceptísque, mors ejus oſtenditur; quæ qui dignè participant, corporis ejus & ſanguinis (non quidem corporeo & carnali modo, verùm) per fidem fiunt partici-

pes,

pes, omniúmque ipſius beneficiorum, ad nutritionem ſuam ſpiritualem ſuúmque in gratia incrementum [e].

[e] 1 Cor. 11.23, 24, 25, 26, & 10. 16.

Q. *Ut dignè quis participet cœnam Dominicam quid requiritur?*

R. Qui cœnam Dominicam dignè cupiunt participare, requiritur ut ſemet examinent, cùm de cognitione ſua, quâ corpus Domini valeant diſcernere [f], tum de fide ſua, quâ veſcantur ipſo [g], tum etiam de reſipiſcentia ſua [h], amore [i] ac obedientia nova [k]; nè fortè indigni ſi advenerint, judicium edant bibántque ſibimet ipſis [l].

[f] 1 Cor. 11. 28, 29.
[g] 2 Cor. 13. 5.
[h] 1 Cor. 11. 31.
[i] 1 Cor. 10. 16, 17.
[k] 1 Cor. 5. 7, 8.
[l] 1 Cor. 11. 28, 29.

Q. *Quid eſt precatio?*

R. Precatio eſt quâ petitiones noſtras pro rebus divinæ voluntati congruis offerimus Deo [m], in nomine Chriſti [o], unà cum peccatorum noſtrorum confeſſione [p], & grata beneficiorum ejus agnitione [q].

[m] Pſal. 62. 8.
[n] 1 Joh. 5. 14.
[o] Joh. 16. 23.
[p] Pſal 32. 5, 6. Dan. 9. 4.
[q] Phil. 4. 6.

Q. *Quam nobis regulam præſcripſit Deus precibus noſtris dirigendis?*

R. Totum Dei verbum utile eſt nobis in oratione dirigendis [r], ſpecialis verò directionis norma eſt illa orationis formula quam diſcipulos ſuos edocuit

[r] 1 Joh. 5. 14.

docuit Chriſtus, *Oratio Dominica* quæ vulgò dicitur [f].

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ præfatio?*

R. Orationis Dominicæ præfatio, nempe [*Pater noſter, qui es in cœlis*[t]] nos docet accedere ad Deum cum omni ſancta reverentia ac confidentia, tanquam filios ad patrem, qui & potis eſt & paratus nobis opitulari [u]; prout etiam cum aliis atq; pro aliis orare [*].

Q. *Quid eſt quod oramus in petitione prima?*

E. In petitione prima, ſcil. [*Sanctificetur nomen tuum* [x]] oramus ut efficere velit Deus, ut eum nos aliiq;, in eis, quibuſcunque ſe notum nobis facit, glorificare valeamus [y]; atque ad ſuam ipſius gloriam omnia dirigere velit ac diſponere [z].

Q. *Quid petimus in ſecunda petitione?*

R. In petitione ſecunda, quæ hujusmodi eſt [*adveniat regnum tuum* [a]] petimus ut deſtruatur regnum Satanæ [b], gratiæ verò regnum ut promoveatur [c], ut nos aliique in eo ſimus cùm conſtituti tum conſervati nè excidamus,

[f] *Mat.* 6. 9, 10, 11, 12, 13. cum *Luc.* 11. 2, 3, 4.

[t] *Mat.* 6. 9.

[u] *Rom.* 8. 15. *Luc.* 11. 13. [*] *Act.* 12. 5. *1 Tim.* 2. 1, 2.

[x] *Mat.* 6. 9.

[y] *Pſal.* 67. 2, 3.

[z] *Pſal.* 86. per totum.

[a] *Mat.* 6. 10.

[b] *Pſal.* 68. 1, 18

[c] *Apoc.* 12. 10, 11.

damus [d], utque regnum gloriæ velit Deus adproperare [e].

Q. *In petitione tertia quid precamur?*

R. In petitione tertia, sc. hisce verbis [*Fiat voluntas tua in terris sicut in cœlis* [f]] precamur efficere velit Deus, ut nos per gratiam voluntatem ejus tum cognoscere, tum ei in omnibus obtemperare [g], & nos submittere, id quod in cœlis faciunt Angeli, & valeamus & velimus [h].

Q. *Quid oramus in petitione quarta?*

R. In quarta petitione, quæ sic habetur [*Panem nostrum quotidianum da nobis hodie* [i]] oramus ut è donatione Dei gratuitâ, bonorum quæ hujus vitæ sunt portionem idoneam obtineamus, ejúsque unà cum iis benedictione perfruamur [k].

Q. *Quid precamur in petitione quinta?*

R. In petitione quinta, cujus verba sunt [*Ac remitte nobis debita nostra, sic ut nos remittimus debitoribus nostris* [l]] precamur ut Deus peccata nostra omnia gratis velit propter Christum condonare [m], quod quidem ut petamus eò magis animus nobis fit, quòd aliis animitùs

[d] 2 *Thess.* 3. 1. *Rom.* 10. 1. *Job.* 17. 9, 20.
[e] *Apoc.* 22. 20.
[f] *Mat.* 6. 10.
[g] *Psal.* 67. per totum. *Psal.* 119. 36. *Mat.* 26. 39. 2 *Sam.* 15. 25. *Job.* 1. 21.
[h] *Psal.* 103. 20, 21.
[i] *Mat.* 6. 11.
[k] *Prov.* 30. 8, 9. *Gen.* 28. 20. 1 *Tim.* 4. 5.
[l] *Mat.* 6. 12.
[m] *Psal.* 51. 1, 2, 7, 9. *Dan.* 9. 17, 18, 19.

mitùs condonare gratiâ ipſius auxiliante valeamus [n].

Luc. 11. 4. Mat. 18. 35.

Q. *Quid petimus in ſexta petitione:*

R. In petitione ſexta, quam hæc verba complectuntur [*Et nè nos inducas in tentationem, ſed libera nos à malo* [o]] oramus ut velit nos Deus aut immunes à tentatione ad peccatum conſervare[p], aut certè tentatos ſuffulcire ac liberare [q].

Mat. 6. 13.

Mat. 26. 41.

2 Cor. 12. 7, 8.

Q. *Quid nos docet orationis Dominicæ concluſio?*

R. Orationis Dominicæ concluſio [*Quia tuum eſt regnum, potentia & gloria, in ſecula*, AMEN [r]] Nos docet animos ac confidentiam nobis in orando à ſolo Deo derivare [s], eúmque in precibus noſtris laudare, regnum ei, potentiam, ac gloriam tribuendo [t]; quóque deſiderium noſtrum teſtemur, & exauditionis confidentiam, dicimus, AMEN [u].

Mat. 6. 13.

Dan. 9. 4, 7, 8, 9, 16, 17, 18, 19

1 Chron. 29. 10, 11, 12, 13.

1 Cor. 14. 16. Apoc. 22. 20, 21

Deca-

Decalogus.

Exod. 20.

LOcutus est Deus omnia hæc verba, dicendo; Ego sum Dominus Deus tuus, qui te eduxi è terra Ægypti, è domo servitutis.

I. Non habebis deos alios coram me.

II. Non facies tibi imaginem quamvis sculptilem, aut similitudinẽ rei cujusvis quæ est in cœlis supernè, aut inferiùs in terris, aut in aquis infrà terram; non incurvabis te eis, nec eis servies: siquidem ego Dominus Deus tuus Deus sum

sum zelotypus, visitans iniquitates patrum in filios ad tertiam usque quartámq; progeniem osorum mei, exhibens verò misericordiam ad millenas usque diligentium me ac mandata mea observantium.

III. Nomen Domini Dei tui inaniter non usurpabis; non enim eum pro insonte habebit Dominus qui nomen ejus inaniter adhibuerit.

IV. Memineris diem Sabbati ut sanctifices eum; sex diebus operaberis, & facies omne opus tuum, septimus verò dies sabbatum est Domini Dei tui, opus in eo nullum facies tu, neque servus tuus, nec ancilla tua, neque jumentum tuum, nec hospes tuus quicunq;

cunque intra portas tuas commoratur : Nam ſex diebus perfecit Dominus cœlum, terrámque, mare, & quicquid in illis continetur ; ſeptimo verò die requievit ; quamobrem benedixit Dominus diei ſabbati, cúmque ſanctificavit.

V. Honora patrem tuum ac matrem tuam, ut prolongentur dies tui in terra illa quam tibi largitur Dominus Deus tuus.

VI. Non occîdes.

VII. Non mæchaberis.

VIII. Non furaberis.

IX. Non eris adversùs proximum tuum teſtis mendax.

X. Non concupiſces proximi tui domum, non concupiſces proximi tui uxorem, non

servum, non ancillam, non bovem, non asinum, neque aliud denique quicquam quod est proximi tui.

Oratio Dominica.

Matth. 6.

PAter noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen tuum, adveniat regnum tuum, fiat voluntas tua in terris sicut in cœlis, panem nostrum quotidianum da nobis hodie, ac remitte nobis debita nostra, sicut nos remittimus debitoribus nostris, & nè nos inducas in tentationem, sed libera nos à malo, quia tuum est regnum, potentia & gloria, in secula. *Amen.*

Sym-

Symbolum.

CRedo in Deum Patrem omnipotentem, creatorem cœli ac terræ; & in Jesum Christum filium ejus unicum, Dominum nostrum; qui conceptus est è Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine: passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus & sepultus: descendit ad inferos *: tertio die resurrexit à mortuis: ascendit in cœlum, & sedet ad dextram Dei Patris omnipotentis: unde venturus est ad judicandum vivos & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum: Sanctam Ecclesiam catholicam: Sanctorum communionem: remissionem peccatorum, resurrectionem corporis, & vitam æternam. Amen.

* i. e. permansit in statu mortuorum, & sub potestate mortis usque ad diem tertium.

EQuæſtione qualibet utriuſq; Catechiſmi repetitum dedimus in reſponſione quantum reſponſionem quamlibet reddat propoſitionem integram, ſive ſententiam abſolutam. Eo nempe conſilio ut diſcenti ulteriùs utilis eſſe poſsit, quoties occaſio tulerit, ad cognitionis ac pietatis incrementum, vel extra catechiſandi rationem.

Et quamvis in alterutro Catechiſmo ſubſtantia doctrinæ in compendio illo (*Symbolo Apoſtolico* vulgò dicto) comprehenſæ plenè ac perfectè exhibeatur, adeò quidem ut nulla ſuperſit neceſsitas ſymbolum ipſum inſerendi: nihilominus tamen hîc illud

ſub-

ſubnectendum eſſe duximus; non perinde quaſi aut ab ipſis Apoſtolis fuerit concinnatum, aut pariter cum decalogo ac oratione Dominica pro Scriptura canonica haberi debeat: (Ne-dum certè pro oratione, quo nomine ignara plebecula cùm illud tum decalogum in proclivi fuit ut uſurparet) verùm quòd ſit fidei Chriſtianæ breve compendium, verbo Dei conſentaneum, ac in Eccleſiis Chriſti antiquitùs receptum.

FINIS.